

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 10.

XVII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

ОДЛИКОВАЊА

Указом Њег. Велич. Краља, од 19. авг. о. г. одликован је:

Орденом Св. Саве III реда: Архим. *Иларион Весић*.

Указом Њег. Велич. Краља, 23. августа о. год. одликован је:

Орденом Св. Саве V реда: *Михаило Пошовић*, свешт. из Трстеника.

Указом Њег. Велич. Краља, од 16. септ. о. г. одликован је:

Орденом Св. Саве V реда: *Игњат Пошовић*, учитељ младењачке основ. школе.

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Указом Њег. Велич. Краља, од 26. јула о. г. постављен је:

Миленко Марковић, секр. I класе мин. просв. и цркв. послова, за референта осн. наставе истог министарства.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

Указом Њег. Велич. Краља, од 24. јула о. г. постављен је:

за управника II кл. Држ. Штампарије *Мата Јовановић*, управник управе фондова у пенсији.

Указом Његовог Величанства Краља од 1. окт. ове год. постављени су:

за рачуновођу Државне Штампарије четврте класе *Димитрије Пошовић*, рачуновођа Државне Штампарије пете класе.

за писара друге класе Државне Штампарије по новоме *Милан В. Николајевић*, писар друге класе Државне Штампарије по староме.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Указом Њег. Велич. Краља, од 18. септ. о. г. постављени су:

за професора Богословије, *Јеврем А. Илић*, професор и управитељ Учитељске Школе, по молби; за професора ужичке реалке, *Јања Т. Манојловић*, професор и директор исте реалке, по молби;

за професора I београдске гимназије, *Коста Миленовић*, професор и директор смедеревске н. гимназије;

за професора и директора II београдске гимназије, *Димитрије Довијанић*, професор и директор III београдске гимназије, по потреби службе;

за професора и директора III београдске гимназије, *Димитрије С. Јовановић*, професор и директор II београдске гимназије, по потреби службе; за професора: *Владислав Тителбах*, ванр. секр. II кл. у мин. проев. и цркв. послова. (указом од 26. авг. о. г.)

за професора и директора ужичке реалке, *Светозар Атанацковић*, професор и директор крушевачке гимназије, по потреби службе;

за професора и директора књажевачке ниже гимназије, *Димитрије Алексијевић*, професор и директор укинуге свилајначке н. гимназије.

Указом Његовог Величанства Краља од 1. октобра о. г. постављени су:

у Богословији: за професора, *Бождар Јовановић*, професор треће београдске гимназије, по потреби службе.

у Учитељској Школи: за професоре: *Петар Илић*, професор књажевачке ниже гимназије; *Миливоје Башић*, професор нишке гимназије; *Ђура Илић*, професор књажевачке ниже гимназије, сва тројица по потреби службе, и *Тихомиљ Р. Борђевић*, професор на расположењу затворене алексинач. н. гимназије.

у првој београдској гимназији: за професоре: *Коста Стојановић*, професор нишке гимназије, по молби; *Павле Пошовић*, професор треће београдске гимназије, по потреби службе; за сучлента: *Ђорђе*

воје *Поповић*, супленат Учитељске Школе, по потреби службе;

у трећој београдској гимназији: за професоре: *Фрања Елезовић*, професор шабачке гимназије, по молби; и *Никола Ракић*, професор Учитељске Школе, по потреби службе;

у београдској реалци: за професоре: *Стеван Предић*, професор треће београдске гимназије, по потреби службе; *Коста Николић*, професор зајечарске гимназије, по потреби службе; за суплента: *Д-р Никола Вулић*, предавач крушевачке гимназије у оставци;

у нишкој гимназији: за професора, *Михаило Х. Ристић*, директор и професор на расположењу затворене горњо-милановачке ниже гимназије;

у пожаревачкој гимназији: за професора, *Љубомир Ђурић*, професор Учитељске Школе, по потреби службе;

у шабачкој гимназији: за професора, *Димитрије Милојевић*, професор треће београдске гимназије, по потреби службе;

у зајечарској гимназији: за професора, *Д-р Драгољуб Павловић*, професор Учитељске Школе, по потреби службе;

у чачанској гимназији: за професора: *Милан Ј. Димитријевић*, професор врањске гимназије, по потреби службе.

Пензионовање

Указом Нег. Вел. Краља стављени су у стање покоја:

Мата Млитар, професор и директор књажевачке ниже гимназије, по молби, 18. септ. о. г.;

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом Министровим постављени су:

у београдској трећој гимназији: за хонорарне вероучитеље: *Алекса Илић*, протојереј, председник конзисторије у пензији, и *Божја Јовановић*, проф. Богословије, (за I р.) 8. окт. о. год.;

у београдској реалци: за хонорарног вероучитеља *Божја Јовановић*, проф. Богословије, 8. октоб. ове године;

у Богословији: за хонорарне предаваче црквеног певања: протођакон *Тома Стојадиновић*, и ђакон *Миливоје Петровић*, 8. окт. о. г.;

у београдској Вишој Женској Школи: за предавача *Олга Гавриловићева*, сврш. философ, 1. окт. ове год.; за хонорарне вероучитеље: протојереј *Сава Пјешчић*, и ђакон *Јефтимије Поповић*, писар београдског духовног суда, 6. окт. о. г.; за бесплатну помоћницу: *Зорка Обреновићева*, сврш. учен. Више Женске Школе;

у крагујевачкој Вишој Женској Школи: за предавача *Косара Новичићева*, сврш. философ, 1. окт. ове године; за учитељицу *Јелисавета Субашићева*, сврш. учен. природ. одсека, одеског, цришког и бернског универзитета, 1. окт. о. г.;

у ваљевској гимназији: за предавача, *Љубомир Т. Миловановић*, пређ. предавач, 1. окт. о. г.;

у ужичкој реалци: за хонорарног учитеља потног певања, *Ђура Врбаван*, професор исте реалке, 6. окт. о. г.

Премештаји

Претписом Министровим премештени су:

у врањску гимназију: за учитеља језика I класе, *Новак Савић*, уч. цртања и леног писања I кл. у ваљевској гимназији, 1. окт. о. г., по молби;

у крагујевачку гимназију: за предавача, *Јеротије Тошаловић*, предавач смедеревске ниже гимназије, 1. окт. о. г., по молби;

у смедеревску н. гимназију: за предавача, *Сава Божић*, предавач крагујевачке гимназије, по потреби службе, 1. окт. о. г.

Пензионовање

Претписом Министровим пензионисана је:

Софија Кондићева, кл. уч. б. В. Ж. Шк., 16. јула о. г., по молби.

Разрешење

Претписом Министровим уважена је оставка:

Густаву Фејфару, учитељу гимнастике у I беогр. гимназији.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом Министровим постављени су:

у крагујевачком округу: за стал. уч. I и II р. о. ш. у Јунковцу *Зорка Борђевићка*, пређ. уч., 1. септ. о. г.;

у подринском округу: за сталног уч. III и IV р. о. ш. у Змијњаку *Светозар Д. Пантелић*, пређ. уч., 21. септ. о. г.;

у подунавском округу: за стад. уч. сва 4 р. о. ш. у Смрдљиковцу *Данило Борђевић*, привр. уч., 16. септ. о. г.;

у пожаревачком округу: за сталног уч. сва 4 р. о. ш. у Вистрици *Јован М. Ковачевић*, привр. уч., 16. септ. о. г.;

у тимочком округу: за сталног уч. сва 4 р. м. о. ш. у Бору *Радиша Костић*, 1. септ. о. г.

Премештаји

Претписом Министровим премештени су:

у Београду: за уч. I. од. II р. о. м. ш. у Београду, на Дунав. Крају, *Јован С. Јовановић*, уч. сва 4 разр. о. ш. на Дервену, окр. нишког, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ж. ш. у Београду на Теразијама, *Драгиња Милојевићка*, уч. I р. о. м. шк. у Смедереву, у гор. школи, 1. окт., о. г., по молби;

у ваљевском округу: за уч. I р. о. м. шк. у Обреновцу *Јован Филиповић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Клењу, окр. подрин., 26. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Ђурђевицу *Живко Викентијевић*, уч. о. ш. у Малопишћу, окр. нишког, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Бањанима *Богољуб Трифуновић*, уч. о. м. ш. у Бордељу, окр. крајин., 26. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ж. ш. у Обреновцу *Зорка С. Ристићева*, уч. II р. о. ж. ш. у Београду, на Теразијама, 1. окт. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Тврдојевцу *Милутин Стањковић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Вукоци, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Пироману *Радовоје Ристић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Доњој Топлици, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I. од. I р. о. ш. у Ваљеву *Михаило Грујић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Ђурђевицу, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Стублинама *Васа Урошевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Пироману, окр. истог, 11. септ. о. г., по потреби; — за уч. I, III и IV р. о. ж. ш. на Убу *Сеферинка Мишковићка*, уч. 2. од. I р. о. м. ш. у Ваљеву, 12. септембра ове год., по молби; — за уч. 2. од. IV р. м. о. ш. у Ваљеву *Димитрије Соколовић*, уч. III и IV р. о. ш. у Бранковини, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби;

у врањском округу: за уч. 2. од. V р. о. м. шк. у Лесковцу *Глигорије Миленковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Вел. Трњану, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. 4. од. I р. о. м. шк. у Лесковцу *Параскева Миленковићка*, уч. I и II р. о. ш. у Вел. Трњану, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. 2. од. II р. о. ж. ш. у Лес-

ковцу *Пандора Ковачевићка*, уч. I и II р. о. ш. у Гор. Матејевцу, окр. нишког, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Печењевцу *Катарина Миловановићева*, уч. о. ж. ш. у Михаиловцу, окр. крајинског, 12. септ. о. г., по молби;

у крагујевачком округу: за уч. I и II р. о. м. ш. у Крагујевцу, у Палидули, *Јелисавета Димићева*, уч. I р. о. ж. ш. у Београду, на Зап. Врачару, 1. окт. о. г., по потреби; — за уч. о. ж. ш. у Рачи *Даринка Јанковићева*, уч. о. ж. ш. у Крагујевцу, у Гор. Крају, 26. септембра ове године, по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Закути *Светозар Стојановић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Цветојевцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Баточини *Милија Јовановић*, уч. IV р. о. ш. у Лапову, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Црном Калу, *Бошко Јосић*, уч. III и IV р. о. ш. у Баточини, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Буковику *Анка Костићка*, уч. I и II р. 2. од. о. ш. у Динама, окр. подун. 26. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Стојнику *Милоје Милојевић*, уч. III и IV р. о. шк. у Неменикућама, окр. подунав. 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. шк. у Стојнику *Драга Милојевићка*, уч. I и II р. о. ш. у Неменикућама, окр. под., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Једовику *Ана Симићка*, уч. I и II р. о. ш. у Трбушници, окр. подунав., 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Лужницама *Новица Павловић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Сикирици, окр. морав., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. шк. у Лужницама *Босилка Павловићка*, уч. I р. о. ш. у Сикирици, окр. морав., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. II р. о. м. шк. у Тополи *Лепосава Јаковљевићева*, уч. II р. о. ш. у Вел. Поповићу, окр. моравског, 12. септ. о. г. по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Каменици *Даница Викторовићка*, уч. I р. о. ш. у Кладову, окр. крајинског, 20. септ. о. г., по потреби;

у крајинском округу: за уч. о. ж. ш. у Михаиловцу *Христина Пошовићка*, уч. I и I. од. приправ. р. о. ж. ш. у Подгорцу, окр. тимоч., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. м. ш. у Михаиловцу *Јован Петровић*, уч. II и III р. о. м. ш. у Подгорцу, окр. тимоч. 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. м. ш. у Душановцу *Исаак Израилевић*, уч. 1. од. III и 2. од. IV р. о. м. ш. у Зајечару, окр. тимоч., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. м. ш. у Кладову *Марко Антоновић*, уч. 2. од. IV р. о. м. ш. у Ваљеву, окр. ваљев., 26. септ. о. г., по потреби; за уч. III р. м. о. ш. у Кладову *Сава Шибалић*, уч. I р. 2. од. о.

ш. у Александровцу, окр. пожар., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. м. ш. у Малајници *Милош Милошевић*, уч. сва 4. р. о. шк. у Белотићу, окр. подрин., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Јабуковцу *Стефанија Варјачићка*, уч. I р. о. ш. у Сењу, окр. морав., 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. ш. у Јабуковцу *Зарија Варјачић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Сењу, окр. морав., 20. септ. о. г., по потреби; за уч. сва 4 р. о. ш. у Самариновцу *Коста Петровић-Ловчанин*, уч. сва 4 р. о. м. ш. у Малајници, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Рогљеву *Атанасије Јовановић*, уч. о. м. ш. у Сиколу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. м. ш. у Сиколу *Ђура Живоћић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Самариновцу, окр. истог, 11. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. м. ш. у Бордељу *Војислав Пантелић*, уч. III и IV р. о. ш. у Јабуковцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. ж. о. ш. у Бордељу *Љубица Пантелићка*, уч. I р. о. ш. у Јабуковцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ж. ш. у Сиколу *Марија Ђуркова*, уч. ж. о. шк. у Корбову, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Голубињу *Миласав Дедовић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Душановцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. приправ. и I р. о. ш. у Голубињу *Милева Дедовићка*, уч. II, III и IV р. о. ж. ш. у Душановцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ш. у Вратни *Илија Тутуновић*, уч. II, III и IV р. о. м. ш. у Михајловцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Јабуковцу *Прокошије Дамјановић*, уч. о. ш. у Вел. Јасикови, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ж. ш. у Брзој Паланци *Јелена Савићка*, уч. I и II р. о. ж. ш. у Кладову, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. м. ш. у Брзој Паланци *Владимир П. Савић*, уч. III р. о. ш. у Кладову, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. шк. у Салашу *Кузман Пивашевић*, уч. I р. о. ш. у Душановцу, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ж. ш. у Прахову *Даринка Васојевићка*, уч. I приправ. р. о. ж. ш. у Душановцу, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. м. ш. у Рогљеву *Персида Божићка*, уч. I и II р. о. ж. ш. у Радујевцу, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. м. ш. у Неготину *Даринка Антићка*, уч. приправ. и I р. о. м. шк. у Текији, окр. истог, 26. септ. о. г., по молби; — за уч. м. о. ш. у Тамничу *Стојан Илић*, уч. III и IV р. о. ш. у Рогљеву, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби;

у крушевачком округу: за уч. I од. I р. о. ш. у Медвеђи *Цвета Ђ. Остојићка*, уч. о. ж. ш. у Лукову, окр. тимоч., 1. окт. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. шк. у Наупару *Драга Милошевићка*, уч. I и II р. о. ш. у Умчарима, окр. подун., 20. септ. о. г., по казни; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Наупару *Драгомир Ђорђевић*, привр. уч. III и IV р. о. ш. у Умчарима, окр. подунав., 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. IV р. о. шк. у Брусу *Милан Аџековић*, уч. затв. о. ш. у Вети, окр. пирот., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Паруновцу *Василије Михаиловић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Добрујевцу, окр. нишког, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Сталаћу (расин.) *Антоније Милутиновић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Тропоњи, окр. морав., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I и I од. II р. о. ш. у Бивољу *Даринка Милетићка*, уч. I р. о. ж. шк. у Параћину, окр. морав., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. м. шк. у Ражњу *Стојан Петровић*, уч. III и IV р. о. шк. у Маскару, окр. морав., 26. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ж. ш. у Ражњу *Живка Петровићка*, уч. I и II р. о. ш. у Маскару, окр. морав., 26. септ. о. г., по молби; — за привр. уч. I р. о. ш. у Вел. Дренови *Јелисавета Јанковићка*, привр. уч. II р. о. ш. у Бачини, окр. морав., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. ж. шк. у Крушевцу *Софија Јоксимовићка*, уч. I и I од. II р. о. ш. у Бивољу, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. III р. о. ш. у Медвеђи *Драгољуб Стевановић*, уч. III и IV раз. о. шк. у Сталаћу, (расин.), окр. истог, 20. септ. о. г., по казни; — за уч. I од. III и IV р. о. ш. у Ражњу *Сима К. Поповић*, уч. IV р. о. ш. у Ђићевцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. I од. I р. о. м. ш. у Трстенику *Магдалена Михаиловићка*, уч. затв. о. ш. у Пепелевцу, окр. истог, 16. септембра ове године по молби;

у нишком округу: за уч. III и IV р. о. шк. у Св. Аранђелу *Светозар Аџић*, уч. сва 4 р. о. м. ш. у Сумраковцу, окр. тимоч., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Св. Аранђелу *Љубица Аџићка*, уч. сва 4 р. о. ж. ш. у Сумраковцу, окр. тимоч., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Дервену *Лазар Матић*, уч. I од. III р. о. м. ш. у Књажевцу, окр. тимоч., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Јошаници *Никола Петковић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Прлти, окр. тимоч., 20. септ. о. г., по потреби; — са уч. I и I од. II р. о. ш. у Каменици *Марија Пилетићка* уч. I од. II р. о. м. ш. у Прокупљу, окр. топл., 12. септ. о. г., по потреби

— за уч. сва 4 р. о. ш. у Студени *Андреја Михаиловић*, уч. III и IV р. о. ш. у Белој Паланци, окр. пирот., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. м. ш. у Нишу, у Беогр. Мали, *Јевтимија Алексићева*, уч. 1. од. I и II р. о. ш. у Каменици, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Добрујевцу *Светислав Богдановић*, уч. 2. од. III и IV р. о. ш. у Каменици, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. 2. од. II и III р. о. шк. у Каменици *Антоније Стојиљковић*, уч. 1. од. III р. о. м. ш. у Нишу, код Саборне Цркве, 20. септембра ове године, по молби; —

у моравском округу: за уч. о. ш. у Буљанима *Живојин Станковић*, уч. I и припр. р. о. шк. у Брестовцу, окр. тимоч., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Сењу *Леоसाва Миловановићка*, уч. о. ж. ш. у Јабланици, окр. тимоч., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Сењу *Катарина Миловановић*, уч. сва 4 р. о. м. ш. у Јабланици, окр. тимоч., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. шк. у Лађици *Милорад Миловановић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Међуречју, окр. рудн., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III р. о. ш. у Бачини *Миливој Јовановић*, уч. III и IV р. о. шк. у Милчичиници, окр. ваљев., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. III р. 2. од. о. м. ш. у Јагодини *Станоје Николић*, уч. III р. 1. од. о. м. ш. у Београду, на Источ. Врачару, 1. окт. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. м. ш. у Вел. Поповићу *Јелисавета Тадићева*, уч. I и II р. о. ш. у Лужницама, окр. крагујев., 12. септ. о. г., по молби; — за привр. уч. о. ш. у Бањи *Михаило Ђорић*, привр. уч. III и IV р. о. шк. у Паруновцу, окр. крушев., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Бачини *Милева Сретеновићева*, уч. I р. о. ш. у Вел. Дренови, окр. крушев., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Дворшиту *Војислав Катунан*, уч. III р. о. ш. у Медвеђи, окр. круш., 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Бељајци *Никола Михаиловић*, учит. 1. одељ. III и IV раз. осн. шк. у Ражњу, окр. крушев., 30. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Плажанима *Данило Радић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Бистрици, окр. пожаревач., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Домуз-Погоку *Љубица Вулићева*, уч. I р. о. ш. у Губеревцу, окр. подунав., 1. окт. о. г., по молби; — за привр. уч. III и IV р. о. ш. у Превешту *Стеван Милосављевић*, привр. уч. III и IV р. о. ш. у Сараорцима, окр. подунав., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Превешту *Катарина Милосављевићка*, уч. I и II р. о. ш. у Са-

раорцима, окр. подунав., 12. септ. о. г.; по потреби; — за уч. III р. о. ш. у Рековцу *Арсеније Пилетић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Мраморцу, окр. подунав., 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Тропоњи *Стеван Ђирковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Трбушници, окр. подунав., 16. септ. о. г., по молби; — за уч. I и приправ. р. о. ш. у Тропоњу *Персида Стевановићева*, уч. II р. о. ш. у Вел. Паланци, окр. подунав., 16. септ. о. г., по молби; — за уч. 2. од. IV разр. о. м. ш. у Јагодини *Јован Срећковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Лађици, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Дреновцу *Јован Крагуљевић*, уч. IV р. о. ш. у Бачини, окр. истог, 12. септ. о. г., по казни; — за уч. сва 4 разр. о. ш. у Крушару *Димитрије Стојановић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Секуричу, окр. истог, 29. септ. о. г., по потреби; за уч. II, III и IV р. о. ш. у Секуричу *Михаило Прокић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Крушару, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Домуз Потоку *Младен Обреновић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Плажанима, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; за уч. IV р. о. ш. у Поточцу *Марко Бабић*, уч. III р. о. ш. у Бачини, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. м. ш. у Бачини *Марина Стојановићка*, уч. I и 2. од. II р. о. ш. у Поточцу, окр. истог, 26. септ. о. г., по молби; — за уч. 1. од. III р. о. м. ш. у Параћину *Гавра Пешић*, уч. 2. од. III р. о. ш. у Јагодини, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Маскару *Светолик Пешић*, уч. II и III р. о. ш. у Варварину, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Маскару *Косара Пешићка*, уч. 1. од. I р. о. ш. у Варварину, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. II и III р. о. ш. у Варварину *Ђорђе Јовановић*, уч. 1. од. III р. о. м. ш. у Параћину, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. 1. од. I р. о. ш. у Варварину *Катарина Јовановићка*, уч. 1. од. I р. о. м. ш. у Параћину, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Сиџирици *Зорка Ракићева*, уч. II р. о. ш. у Јасици, окр. крушевач., 12. септ. о. г., по потреби; за заступ. уч. затв. о. ш. у Избеници *Параскева Јовановићева*, уч. 1. од. II и I р. о. ш. у Јагњилу, окр. подунав., 1. септ. о. г., по потреби; —

у пиротском округу: за уч. III и IV р. о. ш. у Белој Паланци *Димитрије Пазловић*, уч. припр., I и II р. о. ш. у Балакоњу, окр. тимоч., 12. септ. о. г., по молби; — за привр. уч. о. ш. у Стрижевцу *Љубица Пешићева*, привр. уч. I и II р. о. ш. у Васиљу, окр. тимоч., 18. септ. о. г., по потреби; — за уч. 2. од. I р. о. ж. ш. у Пироту *Загорка Сто-*

јановићка, уч. II и I р. о. ш. у Брадарцима, окр. по-
жарев., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I. од.
II и 2. од. III р. о. ш. у Власотинцу *Бошко Пи-*
летић, уч. сва 4 р. о. ш. у Црној Трави, окр. истог,
12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш.
у Сопоту *Владимир Николић*, уч. сва 4 р. о. ш.
у Стрелцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби;
— за уч. сва 4 р. о. ш. у Јањи *Радомир В. Ми-*
лошевић, уч. о. ш. у Чиниглавцима, окр. истог, 12.
септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш.
у Бабушници *Крета Јовановић*, уч. I и II р. о. ш.
у Белој Паланци, окр. истог, 12. септ. о. г., по
потреби; — за уч. о. ш. у Гњилану *Стојан Аранђе-*
ловић, уч. сва 4 р. о. ш. у Вел. Лукањи, окр. истог
12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш.
у Стрелцу *Виден Јанковић*, уч. III и IV р. о. ш.
у Јошаници, окр. нишког, 20. септ. о. г., по потреби; —

у **подринском округу**: за уч. III р. о. м. ш. у
Шапцу, на Камичку, *Љубомир Марковић*, уч. III и
IV р. о. ш. у Бањанима, окр. ваљев., 12. септ., о.
г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Салаш-
Ноћају *Милоје Поповић*, уч. II, III и IV р. о. ш.
у Докмиру, окр. ваљев., 12. септ. о. г., по молби;
— за уч. сва 4 р. о. ш. у Белотићу, *Младин*
Шуманчевић, уч. сва 4 р. о. ш. у Винцима окр.
пож., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4
р. о. ш. у Гор. Бадањи *Петар Протић*, уч. сва 4 р.
о. ш. у Радаљу, окр. истог, 12. септ. о. г., по по-
треби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Радаљу *Љубо-*
мир Шошаловић, уч. I р. о. ш. у Царини, окр.
истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва
4 р. о. ш. у Узвећу *Јован Телебаковић*, уч. III и
IV р. о. ш. у Дубљу, 20. септ. о. г., по потреби;
— за уч. III и IV р. о. ш. у Дубљу *Љубомир Ра-*
кић, уч. III и IV р. о. ш. у Змињаку, окр. истог,
1. окт. о. г., по потреби; — за уч. I. од. II, III
и IV р. о. ш. у Клењу *Петар Причевић*, уч. IV р.
о. ш. у Лозници, 26. септемб. ове године, по по-
треби; — за уч. I р. о. ш. у Свилеуви *Љубица*
Огризовићева, уч. II р. о. ш. у Царини, окр. истог,
26. септ. о. г., по потреби; — за уч. IV р. о. м.
ш. у Лозници *Михаило Бошковић*, уч. сва 4 р.
осн. школе у Шапцу, на Мајуру, 20. септембра
о. г., по молби; — за уч. II р. о. м. ш. у Лоз-
ници *Љубица Бошковићка*, уч. укинутог I р. о. ш.
у Шапцу, на Мајуру, 20. септембра ове год., по
потреби;

у **подунавском округу**: за уч. I. од. I р. о. ш.
у Вранићу *Драгиња Марјановићева*, уч. I. р. м. и
I и II р. ж. о. ш. у Врбовцу, окр. тимоч., 20. септ.
о. г., по молби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у
Конатицама *Стеван Поповић*, уч. III и IV р. о. ш.
у Стублинама, окр. ваљев., 12. септ. о. г., по по-

треби; — за уч. I и I. од. II р. о. м. ш. у Стој-
нику *Драга Терзићка*, уч. II р. о. м. ш. на Убу,
окр. ваљев., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч.
V р. о. ш. у Смедереву, у Доњој Школи, *Светозар*
Вучовић, уч. III и IV р. о. ш. у Београду, у Топ-
чидеру, 1. окт. о. г., по потреби; — за уч. II, III
и IV р. о. ж. ш. у Гроцкој *Софија Петровићка*,
уч. 2. од. I р. о. ж. ш. у Београду, на Дунавском
Крају; 1. окт. о. г., по потреби; — за уч. о. ш. у
Радовању *Милош Р. Милошевић*, уч. I. од. II р.
о. м. ш. у Београду, на Дунав. Крају, 12. септ. о.
г., по потреби; — за уч. I р. I. од. о. ш. у Ло-
зовику *Анка Вељковићева*, уч. I р. о. ш. у Влад.
Хану, окр. врањ., 26. септ. о. г., по молби; — за
уч. III и IV р. о. ш. у Трбушници *Милован Јевтић*,
уч. о. ш. у Малом Крчмару, окр. краг., 26. септ.
о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Ку-
модражу *Гаврило Адамовић*, уч. о. ш. у Маскару,
окр. краг., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р.
о. м. ш. у Смедереву, у Гор. школи, *Љубица Жив-*
ковићева, уч. II р. м. о. ш. у Неготину, окр. крај.,
1. окт. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Ко-
натицама *Милева Лазевићева*, уч. о. ж. ш. у Сиколу,
окр. крајин., 20. септ. о. г., по молби; — за уч.
III и IV р. о. ш. у Умчарима *Љубомир Ковачевић*,
уч. III и IV р. о. ш. у Наунари, окр. крушев., 20.
септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у
Умчарима *Драга Ковачевићка*, уч. I и II р. о. ш.
у Наунари, окр. круш., 20. септ. о. г., по молби;
— за уч. III и IV р. о. ш. на Умци *Петар Ничић*,
уч. III и IV р. о. ш. у Касидолу, окр. пожар., 12.
септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. на
Умци *Зорка Ничићка*, уч. I и II р. о. ш. у Каси-
долу, окр. пожар., 12. септ. о. г., по молби; — за
уч. 2. од. I р. о. ж. ш. у Смедереву *Јелисавета*
Исаковићева, уч. II раз. о. ш. у Лугавчини, окр.
истог, 26. септ. о. г., по молби; — за уч. IV р.
о. м. ш. у Смедереву *Јовица Изковић*, уч. сва 4
р. о. ш. у Лазаревцу, окр. истог, 26. септ. о. г.,
по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Дрлупи *Ми-*
хаило Селаковић, уч. III и IV р. о. ш. у Великој
Иванчи, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; —
за уч. 2. од. III и IV р. о. ш. у Милошевцу *Ми-*
лан Савић, уч. III р. о. ш. у Лозовику, окр. истог,
12. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV
р. о. ш. у Вел. Иванчи *Милан Протић*, уч. III и
IV р. о. ш. у Влашкој, окр. истог, 12. септ. о. г.,
по потреби; — за уч. о. ш. у Лисовићу *Љубомир*
Николић, уч. о. ш. у Дрлупи, окр. истог, 12. септ.
о. г., по казни; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Лес-
ковцу *Сима Благојевић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Ку-
модражу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; —
за уч. III и IV р. о. ш. у Сараорцима *Сретен П.*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Арсенијевић, уч. сва 4 р. о. шк. у Лисовићу, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Вел. Плани *Јован Анђелковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Баничини, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Трбушници *Милица Рајићкева*, уч. I р. о. шк. у Вел. Иванчи, окр. истог, 20. септ. о. г., по казни, због слабог успеха у школи; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Поповићу *Драгољуб В. Радојичић*, уч. I р. 1. од., II, III и IV р. о. ш. у Пружатовцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Друговцу *Петар Нешић*, уч. III и IV р. о. ш. у Водњу, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Вел. Иванчи *Милева Мунижабићка*, уч. II р. о. ш. у Милошевићу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. 1. од., II, III и IV р. о. ш. у Пружатовцу *Танасије Марковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Баричу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; за уч. II р. о. ш. у Вел. Плани *Смиља Марковићева*, уч. 1. од. I и II р. о. ш. у Ковачевцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. 2. од. I р. о. ш. у Пружатовцу *Милева Марковићка*, уч. I и II р. о. ш. у Баричу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Водњу *Светозар Ивковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Друговцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Младеновцу (вар.) *Светозар Огњановић*, уч. 2. од. IV р. о. ш. у Јагодини, окр. морав., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Мраморцу *Мирко Лазаревић*, уч. III р. о. ш. у Рековцу, окр. морав., 20. септ. о. г., по казни; — за уч. III и IV р. о. ш. у Баричу *Марко Јевђеновић*, уч. III и IV р. о. ш. у Домуз Потоку, окр. морав. 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Домуз Потоку, окр. морав. 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Баричу *Даринка Јевђеновићка*, уч. I и II р. о. ш. у Домуз Потоку, окр. морав., 20. септ., о. г., по молби; —

у пожаревачком округу: за уч. III и IV р. о. ш. у Дубоци *Радован Вукићевић*, уч. IV р. о. ш. у Куршумлији, окр. топлич., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. II и III р. о. м. ш. у Петровцу *Милева Брајковићева*, уч. I и II р. о. ш. у Топчидеру, 1. окт. о. г., по потреби; — за привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Бистрици *Јован М. Ковачевић*, привр. уч. III и IV р. о. ш. у Стојнику, окр. под. 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и 2. од. приправ. р. о. м. ш. у Породину, *Јелена С. Убавкићева*, уч. о. ж. ш. у Брзој Паланци, окр. крајин. 26. септ. о. г., по молби; — за учит. II и 1. од. приправ. р. о. м. шк. у Породину *Зорка С. Убавкићева*, уч. I р. о. м. шк. у Брзој Паланци, окр.

крајин., 26. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ш. у Костоцу *Вукосава Радосављевићева*, уч. ж. о. ш. у Уровици, окр. крајин., 26. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Кушиљеву *Стојанка Живановићева*, уч. I р. о. м. шк. у Михаиловцу, окр. крајин., 20. септ., о. г., по молби; — за уч. о. ж. шк. у Мелници *Фелжа Старчевићева*, уч. ж. о. ш. у Бордељу, окр. крајин., 20. септ. о. г., по потреби; — за привр. уч. м. о. шк. у Мокцима *Љубица Милићева*, уч. о. шк. у Видровцу, окр. крајин., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. ж. о. шк. у Вл. Долу *Наталија Цветковићева*, уч. I и 1. од. II р. о. м. ш. Речкој, окр. крајин., 12. септ., о. г., по молби; — за уч. II, III и IV р. о. ж. ш. у Петровцу *Јелена Петровићева*, уч. I и 1. од. II р. о. м. ш. у Салаковцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Арн. Поповцу *Радован Пангић*, уч. III и IV р. о. шк. у Средњеву, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Арн. Поповцу *Даница Пангићка*, уч. I и II р. о. ш. у Средњеву, окр. пожарев., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. IV р. о. ш. у Бжевцу *Владимир Николић*, уч. о. ш. у Вел. Селу, окр. пожаревач., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Средњеву *Милосав Марковић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Вошановцу, окр. ист., 12. септ., о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Барама *Милан П. Марковић*, уч. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Селаковцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Средњеву *Јелена Марковићка*, уч. I р. о. ш. у Макцима, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Салаковцу *Драгутин Марковић*, уч. III и IV р. о. ш. у Барама, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Сибници *Чедомиљ Максимовић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Чаторежу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. III р. о. ш. у Ракинци *Новак Лекић*, уч. IV р. о. ш. у Бжевцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Трнави *Петар Ђорђевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Арнаут Поповцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и 1. од. II р. о. м. ш. у Салаковцу *Зорка Ђорђевићева*, уч. II р. о. ш. у Годунцу, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ш. у Витовници *Јелисавета Букићка*, уч. ж. о. ш. у Дубоци окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Турији *Владимир Сотировић*, привр. уч. сва 4 р. о. ш. у Раковој Бари, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Касидолу *Живан Живадиновић*, уч. припр. III и IV р. о. ш. у Рановцу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за привр.

уч. I и II р. о. ш. у Касидолу *Драга Живадиновићка*, привр. уч. I и II р. о. ш. у Рановцу, окр. пожарев., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. приправ., III и IV р. о. ш. у Рановцу *Љубомир Вилотијевић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Трнави, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Рановцу *Љубаца Вилотијевићка*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Петровцу, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ж. ш. у Дубокој *Љубица Изњатовићева*, уч. II р. о. ш. у Ракинци, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. ш. у Ракинци *Савета Вучковићева*, уч. II и I. од. припр. р. о. м. ш. у Породину, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Пољани *Љубица Вучковићева*, уч. I и 2. од. припр. р. о. ш. у Породину, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Четережу *Миљко Грујишић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Лесковцу, окр. подунав., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. м. ш. у Годунцу *Милева Војковићева*, уч. I и I. од. II р. о. м. ш. у Стојнику, окр. подунав., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Годунцу *Светозар Обрадовић*, уч. II и III р. о. ш. на Умци, окр. подунав., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Раковој Бари *Благоје Стаменковић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Турији, окр. истог, 20. септ., о. г., по потреби;

у рудничком округу: за уч. о. ш. у Каменици *Миладин Стевановић*, уч. I и II р. о. ш. у Приликама, окр. ужич., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ш. у Студеници *Стана Драгићевевићева*, уч. I р. о. ш. у Гор. Добрињи, 1. октоб. о. г., по молби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Студеници *Дмигар Јовишић*, уч. IV р. о. ш. у Гор. Добрињи, окр. ужич., 1. окт. о. г., по молби; — за уч. о. ш. у Слатини *Лука Лукић*, уч. о. ш. у Котражи, окр. истог, 9. септ. о. г., по потреби; — за учт. 2. од. II, III и IV р. о. ш. у Бољковцима *Савко Филиповић*, уч. IV р. о. м. ш. у Чачку, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и I. од. II р. о. ш. у Бољковцима *Милица Филиповићка*, уч. III раз. осн. жен. шк. у Чачку, 30. септемб. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. ж. шк. у Краљеву *Персида Нешићка*, уч. I и II р. о. ш. у Врдилима, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Враћевшници *Љубисав Јовановић*, уч. затв. о. ш. у Љутовници, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. IV р. о. шк. у Чачку *Срећко Ђурић*, уч. сва 4 р. о. шк. у Пријелјини, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. о. ш. у Ласцу *Михаило Виторовић*, уч. о. ш. у Бањи окр. истог, 20. септ. о. г. по потреби; — за уч. I и II р. о. шк. у Враћевшници (доња школа) *Даринка Спасићева*, уч. I и II р. о. ш. у Моравцима.

окр. рудн., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и I. од. II р. о. м. ш. у Трнави *Марија Кнежевићка*, учт. I раз. осн. жен. шк. у Чачку, 1. окт. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Пријелјини *Милсав Никитовић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Слншану, окр. врањ., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I. од. I р. о. м. ш. у Чачку *Катарина Врчевићка*, уч. II р. о. м. ш. у Лозници, окр. подрин. 20. септ. о. г., по молби;

у тимочком округу: за уч. о. м. шк. у Сумраковцу *Петар Стојановић*, уч. III и IV р. о. ш. у Св. Аранђелу, окр. нишког, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ж. ш. у Сумраковцу *Василија Стојановићка*, уч. I и II р. о. ш. у Св. Аранђелу, окр. нишког, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Кривом Виру *Љубица Јакшићева*, уч. I р. о. ш. у Мозгову, окр. нишког, 26. септ., о. г., по потреби; — за уч. I и 2. од. II р. о. ш. у Васиљу *Јелена Ракивићева*, уч. о. ж. шк. у Вајузи, окр. крајин., 12. септ., о. г., по молби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Бољевцу *Јован Цветковић*, уч. II, III и IV р. о. шк. у Салашу, окр. крајин., 12. септ., о. г., по молби; — за уч. I и припр. р. о. м. ш. у Шарбановцу *Даринка Данићева*, уч. о. ж. ш. у Рачи, окр. краг., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и припр. р. о. ш. у Брестовцу *Вукашин Поповић*, уч. I и I. од. II р. о. ш. у Бољковцима, окр. рудн., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. II и III раз. о. м. шк. у Подгорцу *Миљивоје Пантелић*, уч. III и IV р. о. ш. у Бољевцу, окр. истог, 12. септ., о. г., по потреби; — за уч. 2. од. I р. о. м. ш. у Зајечару *Даринка Милетићева*, уч. I, II и III р. о. ж. ш. у Грњану, окр. истог, 16. септ. о. г., по молби; — за уч. I и I. од. припр. р. о. ж. ш. у Подгорцу *Наталија Богдановићева*, уч. припр. р. о. ш. у Оснићу, окр. истог, 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. о. шк. у Горњој Белој Раци *Томира Цакићка*, уч. II р. о. м. шк. у Вел. Извору, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. припр. о. шк. у Оснићу *Милева Васићева*, уч. о. ж. ш. у Кривом Виру, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. шк. у Прлти *Никола Живковић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Гор. Белој Реци, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. II р. о. м. ш. у Вел. Извору *Наталија Зебићка*, уч. I р. о. шк. у Гор. Белој Реци, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; за уч. II, III и IV раз. о. шк. у Врбовцу *Глигорије Костић*, уч. припр. и IV р. о. м. шк. у Подгорцу, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. м. и I и II р. о. ж. шк. у Врбовцу *Настасија Костићка*, уч. II р. осн. ж. шк. у Подгорцу, окр. истог, 29. септ. о. г., по потреби; —

за уч. сва 4 р. о. м. ш. у Оснићу *Милош Милошевић*, уч. II, III и IV р. о. шк. у Врбовцу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ж. ш. у Јабланици *Персида Митровићева*, уч. I и II р. о. ж. ш. у Оснићу, окр. истог, 20. септ. о. г., по потреби; — за привременог учит. муш. школе у Лукову *Љубомир Павловић*, привремени учитељ сва 4 р. о. м. ш. у Оснићу, 20. септ. о. год., по потреби; — за уч. сва 4 разр. о. м. ш. у Јабланици *Живко Пошовић*, уч. сва 4 р. о. м. ш. у Лукову, окр. истог, 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I и II р. о. ж. ш. у Оснићу *Јелена Васићева*, уч. I и II разр. о. м. ш. у Кривом Виру, окр. истог, 20. септ., о. г., по потреби; — за уч. III и IV р. о. ш. у Жунама *Цветко Цветановић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Шарбановцу, окр. тимоч., 20. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Жунама *Милева Цветановићка*, уч. о. ж. ш. у Шарбановцу, окр. тимоч., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. I р. 2. од. и III р. о. ж. ш. у Подгорцу *Марица Николићка*, уч. о. ж. ш. у Мал. Извору, окр. тимоч., 27. септ. о. г., по потреби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Шарбановцу *Јаков Лукић*, уч. III и IV р. о. ш. у Жунама, окр. тимоч., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. ж. ш. у Шарбановцу *Зорка Лукићка*, уч. I и II р. о. ш. у Жунама, окр. тимоч., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. о. м. ш. у М. Извору *Лазар Јовић*, уч. о. ш. у Гамзиграду, окр. тимоч., 26. септ. о. г., по потреби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Бадинцу *Стеван Акимовић*, уч. I и припр. р. о. ш. у Шарбановцу, окр. истог, 26. септ. о. г., по потреби; — за привр. уч. II р. о. ш. у Подгорцу *Матеја Николић*, привр. уч. о. м. ш. у Малом Извору, окр. истог, 26. септ., о. г., по потреби;

у топличком округу: за уч. I р. о. ш. у Блажеву *Владимир Петровић*, уч. сва 4 р. о. ш. у Разгојни, окр. врањ., 12. септ. о. г., по потреби; — за уч. I од II р. о. м. ш. у Прокуњу *Јелена Боришићка*, уч. о. ж. ш. у Куршумлији, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби; — за уч. ж. о. ш. у Куршумлији *Софија Протићка*, уч. I р. о. ш. у Блажеву, окр. истог, 12. септ. о. г., по молби;

у ужичком округу: за уч. IV р. о. ш. у Гор. Добрињи *Војислав Саватијевић*, уч. III и IV р. о. ш. у Вел. Плани, окр. подунав., 12. септ. о. г., по молби; — за уч. II, III и IV р. о. ш. у Субједу *Милан Митровић*, уч. II, III и IV р. о. ш. у Каменици, окр. ваљев., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. ш. у Субједу *Милица Митровићка*, уч. I р. о. ш. у Каменици, окр. ваљев., 20. септ. о. г., по молби; — за уч. I р. о. м. ш. у Карану *Вишеслава Петронијевићева*, уч. I и II р. о. ш. у Па-

руновцу, окр. крушев., 9. септ. о. г., по потреби; — за уч. I и II р. о. ш. у Приликама *Роксанда Селевићева*, уч. I и II р. о. ш. у Грачацу, окр. рудн., 26. септ. о. г., по молби; — за уч. сва 4 р. о. ш. у Кремњима *Десиот Стојановић*, уч. о. ш. у Каменици, окр. истог, 12. септ., о. г., по потреби.

Пензионовања

Претписом Министровим пензионовани су:

у Београду: *Милева Новишићка*, учит. у Београду, у Палидули, 1. окт. о. г.;
у врањском округу: *Даница Ивковићка*, уч. о. ш. у Лесковцу, 4. септем. о. г., — *Ана Пошовићка*, уч. у Врању, 9. септ. о. г.; — *Драга Петровићка*, уч. осн. шк. у Лесковцу, 24. септ. о. год.;
у крагујевачком округу: *Даница Борђевићка*, уч. о. ш. у Крагујевцу, 24. септ. ов. год.;
у крајинском округу: *Милева Стевановићка*, уч. о. шк. у Неготину, 1. окт. о. год.;
у крушевачком округу: *Зорка Ошко*, уч. о. ш. у Ражњу, 1. окт. о. г.;
у моравском округу: *Љубица Кукићка*, уч. о. ш. у Параћину, 24. септ. о. г.;
у подунавском округу: *Игњат Пошовић*, уч. о. ш. у Младеновцу, (вар.), 16. септ. о. г.;
у пожаревачком округу: *Јелена Лукићка*, уч. о. шк. у Браничеву, 24. септ. ов. год.; — *Лазар Зарић*, уч. у Вел. Градишту, 9. септ. о. г.;
у тимочком округу: *Анђелија Нешићка*, уч. о. ш. у Зајечару, 28. авг. о. г.

Разрешења

Претписом Министровим разрешени су:

у врањском округу: *Митар Бјелић*, привр. уч. о. ш. у Кутлешу, 18. септ. о. г.; — *Борђе Стојановић*, привр. уч. у Бојнику, 20. септ. о. г.;
у крагујевачком округу: *Божидар Милићевић*, привр. уч. о. ш. у Орашцу, 5. окт. о. г., по молби; — *Даринка Першићева*, уч. осн. шк. у Каменцу, 29. септ. о. г.; — *Драгослав Д. Петковић*, уч. о. ш. 3. септ. о. г.;
у крајинском округу: *Михаило Јеврић*, уч. о. ш. на Ђердапу, 30. септ. о. г.;
у крушевачком округу: *Емилија Нинићка*, уч. о. ш. у Ражњу, 28. авг. о. г.;
у моравском округу: *Властимир Златановић*, уч. о. ш. у Праћини, 9. септ. о. г.;
у нишком округу: *Даринка Карамарковићева*, уч. у Нишу, 28. авг. о. г.; — *Љубомир Булаковић*, уч. о. ш. у Бовну, 9. септ. о. г.;

у пиротском округу: *Велимир Трифуновић*, уч. о. ш. у Бабушници, 13. септ. о. г.; — *Зорка Сеникијевићка*, учит. о. шк. у Пироту, 28. авг., ове године;

у пожаревачком округу: *Надежда Белићева*, уч. о. ш. у Костоцу, 26. септ. ове год. по молби, јој; — *Драгољуб Буквић*, привр. уч. о. шк. у Дубокој, 20. септ. о. г.;

у тимочком округу: *Светислав Марковић*, уч. о. ш. у Балинцу, 20. септ. о. г.;

у ужичком округу: *Смиљка Тодосијевићка*, уч. о. ш. у Ариљу, 9. септ. о. г.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

РАСПИС

Директорима свију виших гимназија

Поводом питања неких директора, да ли ће се у V раз. гимназ. учити и *француски језик* у току школ. 1896.—97. год., одлучио сам: да се у V разреду гимназије обустави настава цртања слободном руком (2 часа) и од немачког језика у истом разреду (4 часа) одузме један час, на да се на местима тих часова уведе француски језик у V разреду, који ће се према томе предавати са три часа недељно.

ПБр. 20707.

20. септембра 1896. год.

Београд.

Министар
просвете и цркв. послова,
Љуб. Ковачевић с. р.

РАСПИС

Старешинама свију средњих школа

Пошто се сваке године један знаменити део књига поклања сиромашним ученицима, који се тим књигама послуже само за једну годину па их после продају, или упропаштају, то сам одлучио, да проширим нарочита правила о давању књига сиромаш-

ним ученицима на послугу. Ну, док правила не буду готова, Ви ћете, дајући сиромашним ученицима књиге ове године заказати им, да су дужни те књиге чувати у добром стању, а на крају школ. године вратити их, како би се и идуће школске године могле давати сиромашним ученицима на послугу.

ПБр. 20117.

24. септембра 1895. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љ. Ковачевић с. р.

РАСПИС

Директорима гимназија и реалака

Поводом питања директора пожаревачке гимназије, могу ли се примати на пријамни испит они ученици основних школа, који се нису добро владали за време школског одмора а раније су узели школске сведоџбе, Гл. Просв. Савет на своме састанку од 25. септ. о. г., донео је одлуку, коју сам и ја усвојио, да при примању на пријамни испит ученика, који се за време школског одмора нису добро владали, а раније су узели школске сведоџбе, треба да одлучује професорски савет дотичне школе, који ће се од таквих ученика примити, а који не, и каквом ће се казном у опште такви ученици казнити.

Преноручујем Вам, да се од сада управљате по овој одлуци у приликама, на које се она може применити.

ПБр. 21739.

1. октобра 1896. год.

у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
Љуб. Ковачевић с. р.

УМРЛИ

Миливоје Животић, уч. о. ш. у Живици, окр. пожарев., 5. септ. о. г.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА ГЛАВНОГА ПРОСВ. САВЕТА.

САСТАНАК 663-љи

13. јуна 1896. год. у Београду.

Били су: *потпредседник*, Жив. П. Симић; *редовни чланови*: Јеврем А. Илић и Димитрије Довијанић; *ванредни чланови*: Мих. Михаиловић, Милован Р. Маринковић, Љубомир Миљковић и Љубомир Јовановић.

Пословођ, Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 662. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 23. маја ове год., ПБр. 10187., којим је спроведена Савету на оцену понуда Професорског Друштва, које је молило, да се његово издање „Грађа за флору Гљива у Краљевини Србији“ од г. Милив. Симића, професора, откупи и да се употреби за књижнице свих средњих школа, као и на раздавање ученицима Велике Школе ради изучавање своје домовине у јестаственичком погледу.

Савет је одлучио: да се умоли г. Ст. Т. Јакшић, професор Велике Школе, да ово дело прегледа, и Савету реферује: може ли се оно употребити за намењену сврху.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 5. јуна ове год., ПБр. 11014., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Петра Ј. Пиччевића, учитеља, који је молио да му се неке године учитељске службе, проведене ван Краљевине Србије, уваже у године сталне учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јевр. А. Илић, редовни члан Савета, да ову молбу проучи и о томе Савету реферује.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. ов. мес., ПБр. 11463., којим се пита Савет за мишљење: да ли се може

Физика од Васмута, превод г. Влад. Зделара, професора, по учињеним исправкама употребити као школски уџбеник у средњим школама.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Свет. Атанацковић, као пређашњи референт овога дела, и Јеленко Михаиловић, професори, да ово дело прегледају и Савету реферују: да ли га је преводилац поправио у свему према примедбама г. референта.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 13. ов. мес., ПБр. 9089., којим се пита Савет за мишљење: да ли г. Војин Љешевић, учитељ основне школе у Крагујевцу, може и даље остати као учитељ основне школе због учињене кривице у злостављању својих ученика.

По прочитању свију аката по овом предмету Савет је мишљења: да г. Војин Љешевић не може више бити учитељ.

VI

Прочитан је реферат г. Милована Р. Маринковића, ванредног члана Савета, о практичним пољопривредним поукама: I „Употреба Прашача и Огртача“ од Душана Спасића; II „Гајење биљака за исхрану стоке“ од Душана Спасића; III „О берби грожђа и прављењу вина“ од Благоја Тодоровића; и IV „Поуке из пољске привреде“, разни чланци из Пољопривредног Календара за 1887. годину — издањима Српског Пољопривредног Друштва, које је молило за одобрење, да се ова дела могу употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњем испиту нарочито у старијим разредима — и о „Градинарству“ од г. д-ра Ђорђа Радића, који је ово своје дело понудио на откуп за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима и молио за наређење, да се препоручи књижницама основних школа.

Реферат г. Маринковића гласи:

Главном Просветном Савету

Практичне пољопривредне поуке: I Употреба Прашача и огртача — од Душана Спасића; — II Гајење биљака за исхрану стоке — од истога; III О берби грожђа и прављењу вина — од Благоја Тодоровића; — и Поуке из Пољске Привреде — разни чланци из Пољопривредног Календара

за 1887. годину, — прегледао сам и част ми је казати своје мишљење о њима.

Језик је у овим књигама добар. Није без замерака, јер има и погрешака и неправилности. Сем тога има и туђица код лених наших речи и фраза.

Погрешке и неправилности оваке су: пишу *одпочели* — место: отпочели; — пишу *последница* у источном говору — место: последица; — *вршећа машина* — место: машина за вршидбу или вршајица, како се већ говори; — *без да смо у стању* — место: а нисмо у стању; — *примећавамо* — место: напомињемо; — *косећих машина* — место: машина за косидбу или косачица, како се на неким местима говори; — *рећиће* — место: рећи ће; — *мислећи пољопривредник* — место: мислилац пољопривредник; — *у њ'* — место: у-њ; — *а неки од њих прича о каквом свом подесном плугу, кога је добио ту скоро* — место: који је добио ту скоро; — *бољих врсти* — место: бољих врста; — *сејаћих машина* — место: машина за сетву или сејалица, како се већ употребљава; — *одилаћује* — место: отплаћује; — *вејалица* — место: ветрењача, како се у нас одомаћило; — *искуство* — место: уметност, вештина; — *вајдити* — место: користити; — *отсечену* — место: одсечену; — *иотсећају* — место: подсећају; — *отсецајући* — место: одсецајући; — *да би знали* — место: да бисмо знали; — *теглење* — место: тегљење; — *напоследку* — место: на послетку; — *подилата* — место: потплата; — *отсудно* — место: одсудно; — *сравнивати* — место: поредити; — *убеђење* — место: уверење; — *светлило* — место: свећа; — *ишибају* — место: ишибају; — *сејидба* — место: сетва; *гди* — место: где; — *деда* — место: дед, јер од те речи гради облике множине; — *одкос* — место: откос; — *полезна* — место: корисна; — *видили* — место: видели; — *видићемо* — место: видећемо; итд., итд.

Оваквих и сличних замерака има највише у оној књижици, што се зове „Поуке из Пољске Привреде“. Ове су поуке излазиле у Пољопривредном Календару за 1887. год. Тај се Календар није могао растуриати у народ те године, па је поуке издвојило друштво у засебну књижицу. — Садржином и ове Поуке имају вредности и ако би се могло замерити стварима, које нису задатак Пољопривреднога Друштва, нпр. Одгајивање мале деце од д-ра Лазе Стевановића, и још гдешто. Тој замерци имало би места да није ових ствари у Календару, који је најраспрострањенија књига, па за то и ове ствари могу поднети јер су поучне за сељаке.

Ове књиге имају погрешака и неправилности језичких али те погрешке нису ни велике ни многе него неопажене од писаца пољопривредних. Желети је да се пишу све књиге правилно и чисто, али је данас још далеко од жеље. Можемо се радовати што се опажан код књижевника те врсте велики напредак и у правилном писању. Књижевни радови д-ра Ђорђа Радића, Душана Спасића, Благоја Тодоровића, и других привредних писаца — и ако нису без замерака у погледу језика, опет су добре читанке за народ.

Терминологија у пољопривредној књижевности још није утврђена, а то се не може лако ни постићи. Јер, пољопривредна наука и настава у нашој отаџбини још није добила оно место, које јој припада по важности задатка у нашој земљорадничкој држави.

Све су књиге штампане крупним словима и проредом, те им је штиво подесно и за мало писмене људе. Мало има шк. уџбеника тако лепо печатаних.

Уз штиво налазе се слике и лепе и разумљиве. Оне знатно повећавају ваљаност ових књига.

Прегледао сам узгред још и књигу д-ра Ђорђа Радића под именом „Наука о земљоделству — III део градинарство.“

Радић је познат као пољопривредни писац те ми није потребно да му радове описујем и набрајам. Овим делом својим о *Градинарству* задужио је захвалношћу све пријатеље нашега економнога напретка. Не само леп језик и јасно представљање и описивање појединих ствари него и изврсне слике чине, да је ово дело одличан књижеван рад његов.

Без ове књиге не би требало да буде ниједна сеоска основна школа, па и многе основне градске школе, у нашој отаџбини.

Слободан сам дакле свратити пажњу и на њу Главном Просветном Савету, молећи га, да јој даде одобрење за поклањање ученицима сеоских основних школа, и да је препоручи за све књижице основних школа.

Не могу у овој прилици да не нагласим да је ово обраћање Српскога Пољопривреднога Друштва г. Министру просвете важан корак и први откид постоји друштво. По мом мишљењу, настави у основној школи није само задатак да научи писмености народну омладину, па да она ту писменост заборави чим напусти школску учионицу. Писменост није ништа друго него помоћница да се народна омладина њоме упути, да своје радове усавршава и поправља. Усавршицом и поправком својих тежачких послова, којима се и одаје највећи део народне омладине, поправиће своје благостање.

На тај начин основна школа и народно благостање стоје у најтешњој сизи.

Одобрењем да се поменуће књиге пољопривредничке садржине могу раздавати одличним и врло добрим ученицима наших сеоских основних школа — Главни Просветни Савет помогао би, по моме мишљењу, посредно и народно благостање, а то није малена ствар како изгледа на први мах.

Захваљујем Главном Просветном Савету на поверењу.

22. маја 1896. год.
у Београду.

Милован Р. Маринковић

проф. и ванредни члан Гл. Пр. Савета

Према реферату г. референта Савет је одлучио: 1., да се сва поменута дела Српског Пољопривредног Друштва могу употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима; 2., да се „Градинартство“ од г. д-ра Ђорђа Радића може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима; и да се може препоручити књижицама основних школа.

Г. Маринковићу, у име хонорара за реферовање о свима овим делима, одређује се педесет (50) динара.

VII

Саслушан је реферат г. г. Љуб. Јовановића и Јевр. А. Илића, чланова Савета, о молбама Петра Велимировића, Стевана Маринковића о Остоје Кресојевића, који су молили за благодјејање из фонда пок. владике Вићентија Кресојевића.

Према рефератима г. г. референата Савет је нашао: 1., да се Петру Велимировићу, филологу IV године, може дати благодјејање из поменутог фонда за месеце: април, мај и јуни по четрдесет (40) динара месечно; 2., да се Стеван Маринковић, ђак Вел. Школе, може примити за благодјејанца фонда пок. владике Вићентија с месечним благодјејањем по четрдесет (40) динара почињући од 1. јуна ове године; и 3., да се умоли г. Министар просвете и црквених послова да, према стању фонда, изволи расписати стечај за благодјејаначка упражњена места и тај стечај да траје од 1. августа до 1. септембра ове године.

VIII

Прочитан је реферат г. д-ра Ђорђа С. Ђорђевића, ванредног члана Савета, о „Малом Васпитачу“ у преводу од г. Луке Зрнића, издање књи-

жарнице Мих. Костића, књижара из Пожаревца, који је молио за одобрење, да се ово дело може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о годишњим испитима и да се препоручи књижицама основних школа.

Реферат г. д-ра Ђорђевића гласи:

Поштовани г. Миленко,

Нећу бити у Београду, кад буде прва седница у Главном Просветном Савету, с тога морам да Вас замолим и потрудим, да саопштите Главном Просветном Савету моје мишљење о „Малом Васпитачу“, које је тражио актом СБр. 79.

Прегледао сам послати ми „Мали Васпитач“ од Л. Зрнића, и нашао сам, да су чланчићи у њему већином подесни за децу основних школа. Могло би се замерити нарочито по којој поуци, која се на крају свакога чланка изводи (на пр. онај на стр. 42. „Може бити да магарца толико не туку, не би ни био јогунаст“). Највећа је замерка, да се није називо довољно на чистоту језика. — Како имамо мало књига подесних за ученике основних школа, то сам мишљења, да се и поред поменутих приговора може препоручити за оно, за што се тражи.

У прилогу, враћам и саму књижицу.

Примите, поштовани господине, и овом приликом уверење о мом одличном поштовању.

11. јуна 1896. год.
у Београду.

Д-р Ђорђе С. Ђорђевић,
професор

Према реферату г. референта Савет је одлучио: да се ово дело може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о испиту.

IX

Прочитани су реферати г. г. Хенрика Лилера и Љубомира Протића, професора, о „Немачкој Читанци за ниже разреде средњих школа“ од г. Владимира Малине, учитеља језика у I београдској гимназији, коју је понудио за школски уџбеник.

Реферат г. Лилера гласи:

Главном Просветном Савету

Захваљујем на поверењу, које ми је поконио Главни Просветни Савет, када ме је, на своме 649. састанку, одликовао избором за референта „Немачке Читанке, други део за трећи разред“, и „Немачке Читанке, трећи део за четврти разред средњих школа у Краљевини Србији“ од г. Влади-

мира Малине, сматрам за своју прву дужност, да замолим Савет, да ме изволи извинити, што се нисам томе послу одазвао онако брзо, како је можда замислио и како је требало. Многи моји хитни послови спречавали су ме све до пре неки дан да се латим прегледа ових књига и онемогућили су ми да се пре одазовем овој дужности. Ја се надам, да ће ми Савет веровати, да ово закашњење није из нехата, па да ће ме зато извинити.

Умољен од уредништва „Наставника“, ја сам још пре две године био тако срећан да реферујем о овим двома књигама у првом издању (в. „Наставник“ 1894. стр. 358.—364.) и да изјавим, да је књига врло добра као уџбеник. Том приликом, и ради веће тачности саме књиге, и ради бољег успеха баш и у рукама нестручних наставника, који по сили околности морају предавати немачки језик у нижим разредима, био сам слободан учинити неке напомене и предлоге за поправку. Сада, када сам тако срећан да реферујем о другом, сасвим прерађеном издању ових књига, мило ми је, што и по други пут могу признати, да је овај уџбеник врло добар и марљиво рађен, и што могу захвалити састављачу ових вежбанака, што је усвојио многе моје напомене и предлоге, чиме су, бар по моме мишљењу, ове књиге само добиле.

Обим ових вежбанака, који је у првом издању био толики, да се с натегом једва могао прелазити у пунијим разредима, сада је сведен на много мању меру, те ће се лакше свршити, а грађа боље утврдити.

Реченица посебних, без везе, има сада знатно мање и за превод са немачкога на српски и за превод са српскога на немачки, а на рачун њихов унесено је повише непрекиднога штива (причица, басана, опуса итд.), што ће много олакшати прелаз на лектуру, којој у првоме реду има да тежи сва језиковна настава. Примери за превођење са српскога на немачки до душе још би се могли свести на мањи број у корист непрекиднога штива, и ја бих чисто волео, да тих реченица никако и нема, већ да у место њих наставници траже од ученика, да им на немачкоме језику препричавају из ових књига прочитане причине, басне итд.

И трећи мој предлог нашао је одзива. Граматичка правила, којих је било у првом издању пред сваким готово вежбањем, издвојена су већином и дошла на крају књиге као засебна граматика. Али ту нека су ми допуштене две напомене. Када је ово већ учињено, требало је учинити скроз, а не оставити таквих правила још на доста места, а изнети их и у граматички. Довољно би било упутити увек за све на параграф из граматике, као што је

то учињено код већине вежбања за главну ствар тога вежбања. Тако би она правила о промени заменица *dieſer* итд. и *mein* итд. (зад. 1. стр. 1.) од прилике имала да гласе: „Промену заменица *dieſer* итд. и *mein* итд. види § 4. напомену“; или правило о неодређеним бројевницама (зад. 2. стр. 3.): „Неодређене бројевнице и њихову промену види § 77.“; или правило о српској присвојној заменици свакога лица (зад. 6. стр. 7.): „Присвојне заменице види § 55.“; или све оно о компаративу и суперлативу (зад. 21. и 22.) унети у § 46., 47. и 48. (пошто ова граматика и није обична наука о облицима), па само упутити на њих. Тако би се ипак свугде постигло оно, што ће се постићи и сада нпр. оним упућивањем у зад. 4. (стр. 5.) за облике пређашњег времена. — Друго ми се чини, да би довољно било, да су овим вежбањима додате само граматике одступања од Предићеве граматике, на коју су се, с малим одступањима, наслањале у своме првом издању. Мени су до душе врло добро познате неколике стране вежбанке с граматикама разреднога пенсума и користи од тога, али ми се ипак чини, да добар уџбеник, као што је Предићева граматика, не треба напустити без велике невоље, тим пре што ће се иначе, како ми се чини, ученици морати после, после свршенога граматичкога курса по овим двома вежбањима, упутити на Предићеву граматичку као *Nachschlagebuch*, пошто ће ове граматике заједно с вежбањима ученици оставити, чим коју сврше, и после тешко опет потражити. Ако се пак нађе разлога, да се напусти Предићева граматика, моје је мишљење, да би ове посебне граматике ваљало одвојити од вежбанака, па издати засебно у једној свесци, како би се нашле ученицима и док уче ове две вежбанке и доцније, и како би се с њима што боље упознали и чисто сродили.

Жалим што није усвојена једна моја ранија напомена, која се тиче самога натписа овим уџбеницима. Они се зову читанкама. Свакоме, коме је познато шта се зове читанка, јасно је да ове књиге немају права да носе то име. Њихово је право име вежбања, и ја бих, и ако је ово ситница, желео да се пре штампања измени натпис овим књигама, како не би деца добила погрешан појам о значењу речи читанка. Исто тако поједина вежбања не би требало звати задацима; задатак је што се од једном зада, а овде их има који ће се мучно и у три пута прећи.

После ових општих напомена, могао бих завршити свој реферат и препоручити Савету ова два уџбеника и овакве какви су. Али како је и мени лично много стало до тога, да ови уџбеници буду што тачнији, слободан сам овде изнети неке напомене,

држећи се при томе онога реда, којим сам на њих наишао.

Напомене II делу:

Вежбања. — У зад. 1. (стр. 2.) треба изоставити (или заменити) пословицу: „Alles Anfang ist schwer“ и обе загонетке, пошто су све употребљене именице јаке промене, па ученици, налазећи их у задатку за слабу промену, могу погрешно мислити да иду по њој и тако их и мењати и научити.

У зад. 2. (стр. 3.) из српскога вежбања треба избацити пример 5., јер се садржи већ у 4.; а избацити (или заменити) загонетку, у којој има 1 именица слабе промене, 2 из треће врсте јаке промене и само 1 из прве врсте јаке промене, али и она мути у множини (пристаје дакле тек у 3. задатак), те тако нема од четири ни једне именице која одговара овоме задатку, а ученици могу погрешно мислити, да су све за овај задатак.

У зад. 5. (стр. 6.) објаснити у напомени *im* = *in dem* није довољно. Требало би или одмах упутити на § 124. граматике, на да ученици одмах науче да има још таквих сливања, или овде и не слити то *im*, а сливању предлога с чланом поклонити нарочито вежбање, везано за овај параграф нпр. иза 16. задатка, где се свршава с главним предлозима, или на послетку уткати то сливање у задатке 13.—16.

У зад. 7. (стр. 8.) и даље по негде опазио сам да се речи: Бог и Божји (кад се односе на хришћанско веровање) пишу и Бог, Божји и бог, божји. То би требало свугде изједначити.

У зад. 12. (стр. 13.), где се говори о инверсији, требало би се позвати и на I део стр. 57., те да се вежу одмах они случајеви с овима.

У зад. 18. (стр. 20.) у срп. 9. реченици биће да друга реченица треба да гласи: „...орлови имају оштре *очи*“ (а не уши)...“

У зад. 24. (стр. 27.) мислим да не треба објашњавати: „*thi*“ = *thie*“, јер би иначе требало објашњавати свугде, где се е апострофира, а то бива тако често, да је већ обична ствар.

У зад. 32. (стр. 34.) требало би (ако се већ неће да унесе у граматику) показати и како би се немачки рекло нпр. „двадесета ми је година“.

У зад. 32. (стр. 35.) и у зад. 33. (стр. 35.) у 2. реченици, а исто тако и у речнику уз зад. 32. пише *Zäpfer* место *Zäpfer*, како (поред Sanders-a, Schiller-a) пише и сам г. Малина у своме засебном речнику.

У зад. 32. (стр. 35.) немачки 9. и српски 4. пример не подударају се по броју заповести по веровању православноме и протестантскоме, а то у немачкој вежбанци без забуне не би могло бити.

У зад. 34. (стр. 37.) упућује се због једног на § 77., а требало је на § 68.

У зад. 35. (стр. 38.) треба правило о реду речи у упитној реченици рећи прецизније (под 2.), јер примери: *Wer hat das gesagt? Wo bist du gewesen?* не слажу се с изложеним правилом.

У зад. 35. (стр. 40.) не треба објашњавати *gold'ne* = *goldene*, јер у истој песми има још необјашњених, а избачених е.

У зад. 36. (стр. 40.) не треба оставити двојака имена за *plusquamperfectum* и *futurum exactum*. Треба се одлучити за једно, које је боље, па само њега изнети. Исто тако и у граматици, где је боље чак дошло у заграде.

У зад. 36. (стр. 39. б.) биће да оно правило о обрнутом реду речи у главној реченици није довољно прецизно, јер баш и у овој књизи има оваквих реченица: *Wäre der Vater noch am Leben, hätten wir keine Notz* (зад. 40. стр. 47.), *Er sei zufrieden, jagte der Vater*, и ако има и оваквих: *Hätten die Griechen nicht eine List gebraucht, Troja wäre niemals von ihnen erobert worden*.

У зад. 37. (стр. 42.) треба у правилу б) поминути, да се сав. нач. сад. времена замењује и 1. лице множ. зап. начина.

У зад. 38. (стр. 44. б.) треба објаснити оно *Gerates'*, јер тога нема у граматици уз II део; а исто тако треба објаснити и *zu tödten verjucht* или бар код њега ставити напомену: види § 116. и зад. 47.

У зад. 42. (стр. 51.) треба изоставити захтев (*pass.*) у 5. реченици. Пасивни се облици уче тек у зад. 45., то би значило овде их научити пре времена.

У зад. 45. (стр. 55.) биће да немачка 6. реченица треба да гласи: *Reichtum macht den Thoren (а не den Stolzen) stolz*, јер је охоли и без богатства охол.

У зад. 47. и 48. (стр. 57.—60.) требало је извести правила, кад се то иначе чини, или још боље правила о употреби тих облика унети у граматику.

Речник. — У речнику би свакој именици требало додати облик 2. пад. јединице и 1. пад. множине. Само тако деца неће лутати, тражећи по којој промени која иде.

У зад. 2. (стр. 1.) *der Zuckerhut* није: „шећерова глава“, јер шећер нема главе. *Der Zuckerhut* може се превести: „шећерна глава“ или још боље: „глава шећера“, јер овде ово глава значи неодређену меру, као нпр. *грумен*, *гомила*, *пласт* итд., те ће се рећи: *грумен шећера*, *гомила песка* итд.

У зад. 3. (стр. 2.) *die Schläfe* може бити и *der Schläf*, а свакако требало би напоменути, да се у немачкоме слабо употребљава у једнини.

У зад. 5. (стр. 3.) стоји да се мера каже *die Maß*, међу тим је обичније *das Maß* (тако једино има у засебном речнику Малинину и у речнику Schiller-а, док Sanders тврди да је обичније средњи род); *die Maß* је обичније као нарочита мера (хвата 5 *Seidel*, од прилике литар и четврт).

У зад. 8. (стр. 4.) треба додати: налик на — *ähnlich* (с 3. п.).

У зад. 20. (стр. 14.) *zubringlich* је пре наметљив, но дразак.

У тежњи да језик ових вежбанака буде што чишћи, унесено је у њих српских речи провинцијалних, непознатих и необичних за ученике „средњих школа у Краљевини Србији“, којим су намењене ове књиге. То је до душе богаћење ученичкога речника матерњег језика, али оспорава успех у овоме предмету. Има места где су овакве речи саме, те их ученик сам не може разумети, а има места где уз њих (и што је значајно, готово увек на последњем месту) дођу и обичне, ученику познате речи, те их тек преко њих може научити. Такве необичне и провинцијалне речи, којих често нема ни у Вукову Речнику, јесу: каленица = чинија (зад. 14. стр. 7.); лопар = ушна шкољка, кукура = очна дупља (зад. 16. стр. 8.); колотер (мн. дечурлија) (зад. 17. стр. 9.); краљежак = пршљен (зад. 32. стр. 15.) итд.

Грамматика. — Код члана нема ничега о употреби члана, а требало би и за сам рад у III разреду и као преходно знање за § 19.—23. III дела.

Код појединих образаца именичке промене наводи се сувише примера; кад се не могу исцрпети сви случаји, који иду под дотични образац (као нпр. код мешовите промене), не треба наводити толико примера, већ у речнику назначити уза сваку, као што већ поменух, 2. пад. једн. и 1. пад. множ.

Разлику између јаке и слабе промене (већ и по самом имену) треба по обележју њихову јаче истаћи, пре него што се пређе на саме промене.

У § 32. (стр. 13.) није тачно речено да је немењање именица женскога рода у једнини знак јаке промене; боље би било, да се и овде рекло, као у § 16. (стр. 7.), да именице женскога рода у једнини не примају наставака.

У § 36. (стр. 14.) није места туђој речи *der Faßan* (већ ни по томе, што она има, по Schillers Wörterbuch, у мн. *Faßane*). Кад би се хтеле уносити и туђе речи, нарастао би број, јер би нпр. ушла и *das Ziffett* итд.

У § 43. (стр. 17.) не ваља рећи: *раван* првоме падежу, већ једнак с првим падежом.

У § 78. В. (стр. 37.) треба објаснити зашто се зову једни глаголи помоћни за време, а други за начин; по самом имену деци још неће бити јасно.

У § 79. (стр. 37.) и даље избацити имена „давно прошло“ и „будуће прошло“.

У § 79. (стр. 38.) избацити у 1. оно: „у српском начин одређени“.

У § 85., 87. и 88. (стр. 40.) удесити стилизацију правила о извођењу времена према правилу уз § 86. (стр. 40.).

У § 80. (стр. 39.) и даље чини ми се да је природнији уобичајени ред: *haben, sein* и *werden*, него *sein, haben* и *werden*, већ и по њиховој даљој примени.

У § 99. (стр. 43.) стилизацију правила под α) удесити према оним под β), γ) и δ), те почети подметом реченичним; тако је прегледније и лакше за ученике.

У § 116. (стр. 52.) треба као сувишно изоставити правила, кад се предметак не одваја; то се разуме по себи из преходнога о одвајању.

У § 122. (стр. 57.) предлози *diesseit, jenfeit* гласе у српскоме: с ову страну, с ону страну.

Напомене III делу:

Вежбања. — У зад. 11. (стр. 12.) штиво *Der beste Schiff* изгледа да су стихови мало допуњени. Мени се чини да би лепше било да су остали стихови и да се и штампају као песма, јер би zgodније било за учење на памет.

У зад. 13. (стр. 15.) у песми *Das blinde Mädchen* треба у 2. строфи објаснити погодбену конструкцију у 1. и 2. стиху.

У зад. 13. (стр. 15.) требало би свакако изоставити (или преиначити) српску 8. реченицу, јер и без њена позивања шарају деца сувише своје књиге.

У зад. 15. (стр. 18.) српска 1. реченица наказна је за љубав немачкога глагола *ich leiden*. Сумњам да ће ико српски рећи: дан је нагао м. дан је на измаку.

У зад. 20. (стр. 25.) баш је незгодна српска 8. реченица: „Савременици су римске цареve често у небо дизали, које је потомство с правом уврстило међу неваљалце“. Нити је добра конструкција нити конгруенција!

У зад. 22. (стр. 26.) немачке 1. и 2. реченице могу изазвати забуну у деце, те да мисле, да се и за животиње каже *laufen* само кад сувише пију. То пак није: између *trinken* и *laufen*, *essen* и *fressen* само се код људи гради разлика у мери, код животиња се каже само *laufen* и *fressen*. Према томе треба допунити 1. реченицу, да се види да се односи само на човека.

У зад. 34. (стр. 49.) треба између реченица 14. и 15. додати пример за *der Fun*, између 23. и 24. за *das Schiff*, између 24. и 25. за *die See* (и ако

има и у 27.); а између 18. и 19. за die Markt и das Markt. Тек би онда за сваку именицу из § 16. имало по један пример за свако значење.

У зад. 35. (стр. 50.) нема примера за: das Land, das Gesicht, der Ort, der Strauß, der Zoll; иза реченице 11. треба додати реченицу и за облик die Richter, а место 12. да има примера за множине: die Gesichte и die Gesichter.

У зад. 36. (стр. 52.) нема примера за повише именица из § 18., те би их ваљало допунити, ако би се хтела крајња потпуност. Ја пак мислим, да то није потребно, пошто су ове именице иначе реткост.

У зад. 37. и 38. (стр. 53. и 54.) требало би увести повише српских особних имена лица и земљописних особних имена, па и на њима показати промену. То ће готово ученицима бити потребније него ли промена страних имена.

У зад. 48. (стр. 64.) у српској 6. реченици треба пред „позориште“ метнути реч „стално“, јер позоришта има у Србији више него једно, баш и полусталних.

У зад. 49. (стр. 67. и 68.) могле би се све српске реченице изоставити или заменити каквом причом, јер се предлози баш доста често понављају. Једино би се могло удесити, да у тој причи буду рећи предлози, које би ваљало поновити.

Речник. — Из речника к овом делу ваља изоставити све просте глаголе јаке промене, јер се помињу сви у граматичи (а овде им допунити значења). Тако би за овај речник остали само нови глаголи слабе промене и сложени глаголи јаке промене, којим би ваљало навести увек главне облике. Тиме би се речник нешто смањило, а ученици приморали да чешће претурају граматичу, и увек, тражећи дотични глагол, нађу и сродне и запазе боље главне облике.

Кад именица би у овом делу ваљало додати 2. над. једн. и 1. над. множ.

И овде су из претеране тежње за чистотом дошле неке необичне и покрајинске речи, често без ближега објашњења: чијати (провинцијална, по Вуку у Вуковару) = чешљати перје (зад. 12. стр. 6.); чобања (у Вука Wasserfaj), вучија (у Вука Faj), жбан = крчаг, der Wasserflug (зад. 18. стр. 10.); шинак (у смислу der Rosenstrauch провинцијално) = ружични бокор (зад. 21. стр. 12.); краљежак = приљен, колеш = кључњача (зад. 32. стр. 21.); стењак и кук = гребен (зад. 33. стр. 22.). Ове речи, и ако неких нема у Вука, а неких само као провинцијалних, могу бити врло лепе и праве народне, те могу уче-

нички речник само обогатити, али је овако обогатење и на овоме месту нешто незгодно.

У зад. 19. стр. 10. има das Kriegsrecht војно право; војни суд. Ово ми је друго значење непознато, нити сам му игде могао наћи потврде. Колико ми је познато: војни суд је само das Kriegsgericht.

У зад. 38. стр. 25. треба објаснити читање француске речи Versailles.

Има овде онде у овом речнику и каква застарела реч или русизам: царинара м. царинарница (зад. 24. стр. 13.); несмотреност м. ненажња (зад. 25. стр. 14.); сравнити у смислу gleichkommen м. изједначити се, бити једнак (зад. 26. стр. 15.), сравнити у смислу jfgleichen има свога места у зад. 31. стр. 19.; умотрити, усмотрити м. угледати, оназити (зад. 36. стр. 23.) и можда још по која.

Грамматика. — На првоме месту желео бих, да је у § 2. (стр. 2. и 3.) узет утврђен ред, којим иду глаголски облици, а не да је у радноме стању један, у тринome други, па да се и ученици науче, којим ће редом ићи у мењању глагола. Ту би се требало увек држати реда у II делу § 80.—88.

Глаголи јаке промене, који чине средините ове граматике, изложени су с непознатим одступањима као у Предићевој граматичи. То је добро урађено, јер ми се између разних начина деобе и излагања ових глагола овај начин чини и најзгоднији и најлакши.

У § 5. (стр. 4.) овде се тврди да 2. и 3. л. једн. сад. врем. од essen, freissen, messen, vergeissen не могу имати крајних личних наставака, већ само пуне. То не стоји, и мени се баш чини да су много обичнији, и у доброј прози, крајни облици, како их излаже и Sanders, а како су и у Предића.

У § 7. (стр. 6.) бр. 18.: dingen, и бр. 19. bedingen; у § 8. (стр. 6.) бр. 15. spalten и бр. 16. fassen; у § 11. (стр. 9.) бр. 10. mahlen, нису баш сасвим глаголи јаке промене, те готово нису требали ни да уђу уз ове. Они су у неким облицима по слабој, у неким по јакој промени, те би пре пристали у мешовите или неправилне. У осталом, кад су ту, требало би их штампом издвојити, па сложити обичним слогом облике по јакој, а ситнијим облике по слабој промени.

У Предића нема, а овде има erschaffen и erwagen (бр. 37. и 43. у § 10. стр. 9.) и то с разлогом.

Од оних, који су изложени у Предића, овде су изостављени: gleichen (из § 9.), jfgleichen (из § 10.) и jftrauben (из § 10.). За први и трећи има оправдања у томе што су све обичнији облици по слабој промени; за други пак нема оправдања, и биће да је случајно изостао, између 18. и 19. у § 10. стр. 8.

У § 17. (стр. 15. и 16.) нема именица: *das Holz*, *das Licht* и *die Schrift*, а међу тим има примера за њихову двојаку множину у зад. 35.

Ово су моје главније напомене на ове две књиге вежбања или примера за немачке облике. Сем њих сам још где где у рукопису био тако слободан писаљком исправљати омање, махом писарске омашке, којих може бити у свакоме рукопису, а којих ће, при коректури, спазити и г. Малина још овде онде.

После свега доведе реченога, дужност ми је изјавити Главном Просветном Савету, да ове две вежбанке могу с коришћу послужити нашој средњој школи као врло добри уџбеници, и ако не одговарају потпуно оним захтевима, који се данас на Западу стављају уџбеницима за живе језике, по којима би у нас (код наших школских, наставничких и ученичких прилика) једва било толикога успеха, колико ће га бити по овим. Пре него што се пак ове вежбанке даду у штампу, ваљало би упутити г. Малину, да их још једном разгледа према предњим напоменама, а да после настане око што марљивије коректуре при штампању, како би и с те стране биле добре.

Враћајући у прилогу под $\cdot\frac{1}{1}$ и $\cdot\frac{1}{2}$ обе ове вежбанке и захваљујући Главном Просветном Савету на поклоњеноме поверењу

19. маја 1896. год.
у Београду

јесам понизни
Хенрик Лилер
проф. II београд. гимназије

Реферат г. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Актом од 8-ог јануара о. г. СБр. 2., известно ме је уважени Главни Просветни Савет да ме је одликовао својим поверењем, да прегледам и оценим дела у рукопису: *Немачка Читанка, други део* за трећи разред средњих школа у Краљевини Србији и *Немачка Читанка, трећи део* за четврти разред средњих школа у Краљевини Србији од г. Владимира Малине, учитеља језика у I београдској гимназији.

Ја сам оба та дела прегледао и сада имам част поднети Глав. Просвет. Савету свој реферат о њима.

Господин је Малина познат већ као писац уџбеника за немачки језик у нашим средњим школама, јер и данас се уче ученици из његових читанака, и то из *првог дела* у другоме, а из *другог дела* (за III, IV и V р.), кога више и нема на про-

дају, у првоме издању. Оба су дела државно издање, јер су била у своје време препоручена за школске уџбенике. И баш зато добивши сад на преглед два посебна дела, као *друго прерађено издање*, сматрао сам за потребно да их на првом месту упоредим са првим издањем. И као прва разлика прерађенога издања истиче се пишчева жеља: да сваки разред има и засебну читанку, како други, тако и трећи и четврти разред. Ја сматрам да је ово правилно и сасвим оправдано. Ни чим се не може оправдати и бранити давање ученику у руке и књиге, која ће му требати после једне и две године. Напротив, ма каква то књига била, она му може у томе случају пре омрзнути или бар учинити, да постане према њој равнодушан. А равнодушност је ученичка у школи у опште велико зло.

Ну, за ниже разреде засебне су читанке добра ствар и са материјалне стране за ђачке родитеље. Посебне су читанке јевтиније, те их је лакше набавити. Многи ученици нижих разреда напуштају школу још у трећем разреду, и онда родитељи неће набављати књигу, која њиховој деци неће ни требати. А и ако продуже школу, они, свршив трећи разред, често и поцепају такву књигу, и онда се мора да набавља иста читанка по други пут.

Једна заједничка читанка за ниже разреде могла би се препоручивати највише због понављања неутврђенога и заборављенога материјала. Ну, и овакав би разлог био овде слаб, јер при учењу језика не треба ићи даље док се претходно не утврди. А заборављене граматичке ствари морају вазда понављати ученици заједно са наставником.

И тако прва добра страна прерађенога издања јесте то, што се хоће да сваки нижи разред има и засебну читанку, и ако се за више разреде могу потпуно узети само две читанке за по два разреда.

Уз сваку од ове две читанке придодат је на крају речник речи, које ученици морају претходно научити, на да могу преводити поједине задатке. А после речника долази граматика.

Оправданост речника једва да би и требало доказивати, јер се не може ни замислити преводјење оних, нарочито пробравих, реченица у задацима без претходнога знања појединих речи, које у реченицама долазе. Била би велика погрешка дати ученику читанку без овога речника, па тражити да му наставник диктује речи, а он да их пише и онда учи. Ствар би тиме била отежана; више посла, па би се постављени циљ у мањој мери могао постићи. Једно је, што бих ја овде желео да се исправи, то је: да речник буде за сваку читанку уређен по азбучном реду укупно, а не за

поједине задатке па и у овоме случају не поубичноме реду. За то данас и имамо одвојен речник за обе читанке, а могло би се бити без њега. Добит би горњом изменом била велика: ученици би били принуђени да више раде код куће, а осем тога навикавали би се још из рана да умеју читати и употребљавати доцније прави научни речник (а са мање труда и трошка).

Ова би се измена могла учинити са мало труда, пре него би се само дело и почело штампати. А може се с правом тражити да се овај захтев почне изводити код ученика трећег разреда, који су већ годину дана учили немачки.

Добра је и то ствар, што је г. писац на крају сваке читанке додао и граматiku, која се у обиму наставнога програма тражи за трећи и четврти разред.

Ја познајем Немачку Граматiku од г. Ст. Предића, која је данас званични уџбеник у нашим средњим школама. Она је у свему врло добра, тачна, јасна и потпуна. Према њој је и г. Малина подешавао своје читанке. А сад, када нам пружа и своју граматiku, морала би г. Предићева отпасти. Ја се нисам упуштао у оцену г. Малинине граматике, да ли је боља и да ли би требала да потисне г. Предићеву, то ће извесно оценити други референт, ако буде било потребно. А ја у *начелу* сматрам да је добро, што се г. Малина постарао да изради и читанку и граматiku, јер је на овај начин већа могућност да се задаци доведу у склад са граматичким правилима, када је на жалост још у снази начело, да се према појединим параграфима из граматике подешавају и задаци у читанкама. Један исти писац и граматике и читанке моћи ће то боље извести.

Што се тиче задатака, они су остали исти који су били у првоме издању, само су друкчије нумерисани. У читанци за трећи разред има 48 (1—48) задатака, а то су задаци из првога издања од 34—94, свега 60. А у читанци за четврти разред има 50 (1—50), у првом издању од 100—163, дакле 63 задатка. У овоме другоме издању мање је задатака, а при томе су још махом и краћи. То долази отуда, што је писац гдегде и по два задатка спојио у један, многе реченице изоставио и задржао оне, које су му се учиниле као најбоље и најподесније да се у њима види примена граматичких правила. Примера ради да наведем 48 задатак из читанке за трећи разред. У њему има *шест* немачких и *пет* српских реченица; у старом издању (94 зад.) било је *девет* немачких и *десет* српских реченица. Изостављене су дакле три немачке и пет српских, а остале су задржане. Такав

је случај код већине задатака. И ја сматрам да је ово добра страна г. Малинине дела.

Уверно сам се лично у пракци да се не могу да пређу са ученицима све реченице, које су биле у првоме издању. И зато их мора наставник да изоставља, ако је рад да пређе сав прописани материјал. И онда кад морају поједини наставници да скраћују дугачке задатке, боље је да то уради сам писац, као што је г. Малина и учинио у овоме издању. Уношење сувишнога материјала, који се не може стићи да обради, чини да је књига само скупља и већа; а скраћивањем материјала од стране појединих наставника, убија се углед и вредност књиге у очима ученика. Боље је да је и мање материјала, па да се темељније обради, него ли, да га је више, па да се површно ради, јер овде вреди: „боље ништа него ништа“.

Сви су ови задаци у оба дела подешавани према појединим граматичким правилима, који су на крају оба дела у граматички изложена, почевши од првог задатка у читанци за III р. који је удешен за § 7. из граматике, и од првог задатка у чит. за IV р., који је удешен за § 1—5.

У њима се збиља најдоследније примењују поједина правила, те је за то највећа вероватноћа, да ће се у току учења моћи и научити граматика.

Ну, поред ових задатака на доста места има, у обема читанкама, изрека, заговетака, чланака, басана, прича и песама, које такође скрећу пажњу ученика на граматiku, и зато служе као допуна задацима. Поједине речи, на које треба да се скрене пажња ученика и да их боље уче, чак су и подвучене, као нпр. у *die Ohren* и *die Augen* (стр. 17. и 18.) у *Чит. III р.* и у *Anekdote, die Gans* (стр. 7.), *das Reifwerfen* и *das Wunderkästchen* (стр. 10.), у чит. IV р., итд., итд.

Односно избора чланака у овим читанкама имало би се по нешто и напоменути, као нпр. за чланак *die Schwere* (стр. 25. чит. за III р.), где се вели: „*das feinste gefühl haben wir in unseren Fingerspitzen*“, што је психолошки погрешно. Ну, као што је у горњем ставу споменуто: чланци имају исти задатак који и реченице у појединим задацима. Отуда је и г. писац поједине ствари преправљао или и сам удешавао, само да би се што боље показала граматичка примена. Тако је *der unartige Knabe* (стр. 19. чит. за III р.) само зато дошао да би се показала употреба предлога као предмета сложених глагола, иначе му је садржина врло бедна. И зато држим да не треба ни да се упуштам у детаљнију оцену садржине појединих чланака. Г. писац је у свему доследан начелу које је поставио, и он га је остварио да се боље

не може ни замислити: читанка треба да служи граматници, читанка је огледало граматике.

У читавци за IV р. има десет причица и чланчића српски написаних, које би ученици требали да преводe на немачки. И ако је ова намера похвална, и ако су ови чланци кратки — ипак држим да би их требало изоставити. Тежак је то захтев за ученике IV раз. да се и у томе вежбају, и гада би им то требало. Међутим то им и не треба, бар не тако одмах, и онда нашто их и тиме мучити! За њих ће довољно бити ако се добро извежбају у овоме добу, а према њиховој способности, преводити и оне српске реченице, којих има у свакоме задатку.

Остало би још да кажем о ваљаности граматике у опште и да ли нема у њој каквих научних погрешака. Ну, ја се у то нисам хтео дубље упитати, јер сам уверен да њој не може бити замаха, пошто је г. писац одличан граматичар, што је до сада довољно посведочио својим радом. А ако би у овој граматници и била каква погрешка коју ја нисам опазио, онда је извесно случајна, коју би г. писац при штампању и сам уочио и поправио.

И онда, према свему што сам овде рекао, и имајући на уму гледиште које г. писац заступа — а оно се види из ова два дела — могао бих слободно предложити да се обе ове читанке — *пошто се учине измене које сам напред истакао* — приме за школске уџбенике као врло добре у своме правцу. Али о учењу немачкога језика и о немачким читанкама као уџбеницима ја заступама друго мишљење.

Удешавајући читанке за поједина граматичка правила, иде се на то, да се изучи граматика. А тако радећи, вероватно је, да ће се граматика и изучити. Ну, научити граматiku, не значи научити и језик, јер је граматика само једно средство да се језик изучи. И према томе граматници треба поклањати у толико пажње у колико, као средство, служи да се постигне главни циљ. *Грамматика мора бити потчињена читавци, а никако читанка граматници.* Читанка има да уведе ученике у немачку литературу и да створи *интересовање* ученика за овај наставни предмет, ако се хоће да постигне бољи успех у остваривању првога циља. А створити интересовање код ученика моћи ће се само тако, ако се поглавита пажња при писању читанка обрати на *садржину* лектире, која се бира и која треба да одговара духовним способностима ученика. Кратке и дугачке реченице српске и немачке без веза и без реда као у читавци г. Малине, никад не могу изазвати интересовање, јер им је садржина ништавна, то су као мрвице, које гла-

дна не могу никад заситити, а треба му добре и здраве хране. Исто тако ни кратки чланци, причице и др. у којима се ипак подвлаче поједине речи и њихови облици, хоћећи поглавито на њих скренути пажњу ученика, и не обзирући се готово никако на садржину. Шта више мени се чини да *овакве књиге немају ни права да се зову читанкама, јер се тиме ово лепо име само дискредитује.* Овако се гледиште данас већ и преживело, а познато је у науци под именом *граматичког формализма*. Ново је доба истакло и нове идеје на свима пољима, па тако и у настави страних језика, и ми им морамо изаћи на сусрет, усвојити их и постарати се, да их остваримо. Време лети, а ми смо у настави у опште много изостали, бојати се да не остаримо и не престаримо брзо, а још смо тако млади.

Има људи који још не могу ни да замисле да граматiku треба учити само индуктивним путем, па и то колико је најпотребније, и да читанке могу и смеју бити друкчије него ли овакве, а исто тако и да се немачки може учити друкчије него ли данас, и научити. Међутим *искуство нас учи да више овако не сме остати*, јер се показало да се садашњим методом не постижу резултати какви се желе. Талко се година учи немачки језик у нашим средњим школама, па га ученици ипак не науче — на то се своде сви извештаји већине надзорника средњих школа. А ако се случајно у којој школи покаже неке бољи успех, благодарећи примени мало боље методе од стране кога наставника, онда нема речи, којима би се довољно похвалило. *Факт је то несумњив да има нечега трулог у настави немачког језика, а то је на првоме месту данашњи граматички формализам.* Зато се и мора желети да се што пре уклони, као што се уклонила и Олендорфова метода, која није била ништа гора од данашње.

Налази ли Гл. Просв. Савет да се не може баш одмах уклонити, онда га молим да учини, да од једне шк. године (1896|7) више не остане. А за ово ће се време поуздано моћи изградити нове читанке на овоме основу, како ја држим да треба да се удесе. А поуздано је и то, да се може наћи људи који ће моћи и умети извести то. Професорско ће Друштво од своје стране учинити да се ово питање на идућем збору теоријски најјестивије претресе и расправи.

Буде ли Гл. Пр. Савет одобрио гледиште о немачким читанкама, које ја заступама, онда у њему има и најтачније мишљење моје о читанкама уваженога г. писца, које сам имао част прегледати.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Захваљан Глав. Пр. Савету на одликовању и поверењу остајем вазда, у свакој прилици, на услузи.

10. фебруара 1896. г.
у Крагујевцу.

ПОНИЗНИ

Љуб. М. Протић, с. р.
професор крагујевачке гимнасије

Према рефератима г. г. референата Савет је мишљења: да се ова књига може употребити за школски уџбеник с тим, да писац буде дужан усвојити при штампању примедбе г. г. референата нарочито оне заједничке.

Г. г. Лилеру и Протићу одређује се свакоме по педесет (50) динара у име хонорара, који се има исплатити из продајне цене ове књиге.

X.

Прочиташи су реферати г. г. Хенрика Лилера и Љуб. Протића, професора, о „Нем. Граматици“ од г. Стевана Предића, проф. III беогр. гимназије, који је молио да се одлучи: да ли ће се ова његова граматика и даље употребљавати као школски уџбеник.

Реферат г. Лилера гласи:

Главном Просветном Савету

На својој 656. редовној састанку изводео ми је Главни Просветни Савет ставити у дужност да му поднесем своје мишљење, може ли „Немачка Граматика за школску и приватну потребу I део: Наука о гласовима, II део: Наука о речима“ од г. Стевана Предића и даље остати као школски уџбеник онаква каква је.

Захваљан Главноме Просветном Савету на поклоњеном ми поверењу, ја нећу овом приликом да поднесем својих посебних напомена на ову књигу, јер њима не би било места све док се ова књига не би прештампавала, о чему сада није још говор. Ја ћу се само зауставити на томе, заслужује ли ова књига, оваква каква је, тј. непрештампана, да и даље остане школски уџбеник.

„Немачком Граматиком“ г. Ст. Предића учињен је несумњиво у настави немачког језика у нашим средњим школама значајан покрет на боље, у колико успех у језику може зависити од граматике. То мора признати сваки школски радник, ма како мислио о месту и задатку граматике при учењу језика. Већ сам тај факт доказује да је ова књига као уџбеник добра и корисна. И заиста ова је граматика тако марљиво рађена и исцрпна систематска граматика немачког језика, да ће се после

ње за дуго мучно моћи написати што боље и тачније, а мучно и што много практичније.

Али једна од ових лепих страна, исцрпност ове књиге, граничи јој се готово са махнама; и ако би се предузеле какве поправке, ту би ваљало прво поправљати. Док граматике матерњег језика: „Српска Граматика“ од г. Љубе Стојановића (школски уџбеник) у три свештице мале осмине, штампане цицером и с пуно примера и задатака, износи једва нешто преко триста страна, док „Српске Граматике“ од г. Стојана Новаковића (целокупно издање), штампана цицером с проредом, науци о гласовима даје 35, а науци о облицима 104, свега 139 страна, докле ова граматика страног језика, штампана у великој осмини гармондом без прореда, даје науци о гласовима 29, а науци о речима 153, свега 182 стране! Толико не дају ни најпознатије граматике немачког језика намењене немачким средњим школама, нпр. Willomnitzer, Tumlriz, Lyon итд.

Друго што овом уџбенику још више смета, то је што је остао недовршен. Седам је већ година, како је писан овај уџбеник, који је обухватио науку о гласовима и науку о речима, а још никако да му писац изда и завршетак, који би обухватио науку о реченицама. Колико је то незгодно, да не речем штетно, радити прво по једноме уџбенику, а после прећи на други, у овом случају потуцати се по странијој књижевности и оставити појединцу наставнику да предаје науку о реченицама како зна, није ваљда потребно овде истаћи. С тога мислим да би писца ове књиге, пре него ли помислио на какво њено друго издање, требало обавезати да је доврши и да у руке ученицима и наставницима целину.

На послетку да додирнем још нешто, што треба, по моме мишљењу, да има на уму Главни Просветни Савет. Недавно је Главноме Просветном Савету поднео г. Влад. Малина II и III део своје „Немачке Читанке“, о којима сам такође имао част реферовати. На крају свакога дела тих читанака унео је писац разредну граматичку немачког језика, па је тиме, ако Савет прими ове читанке како су поднесене, искључио потребу употребе „Немачке Граматике“ од г. Ст. Предића бар за ниже разреде (до IV закључно), те би она остала само за више разреде (управо само за V р., пошто се у VI већ почиње наука о реченицама). Однос, који би тиме постао, ваља зредо проценити: ваља видети би ли имало смисла нижи курс радити по једном уџбенику, а виши по другом, баш и кад су разлике између њих незнатне, као што би биле између ова два уџбеника. Мени се чини да би било најбоље, кад би се споразумели писац ове граматике и писац читанака о

својим несугласицама у граматички, па да и на даље остане првашњи однос, да се читанке позову на параграфе из Предишње граматике (а док не би изишло ново споразумно издање граматике, да се у читанке унесу на крају само одступања од првога, досадашњег издања, више ради наставника). Граматика би могла у новом издању још боље истаћи разликом у слогу разлике између нижега и вишега курса. Тако, чини ми се, могла би се ученицима дати у руке ручна књига, која би им служила од почетка до краја и била увек добар подсетник, пошто би се временом с њим сродили. Ако ли се тај споразум не би могао постићи, требало би и оне граматике уз читанке штампати засебно у једној књизи, па оставити утакмици и увиђавности наставника, коју ће од њих употребити.

Према досадашњем част ми је изјавити Главном Просветном Савету:

1. да „Немачка Граматика“ г. Ст. Предића оваква каква је може и даље остати уџбеник средњошколски све док траје овога првог издања;

2. да би у другом издању ваљало предузети неке измене, о којима може бити говора тек кад постане потреба за друго издање; и

3. да би друго издање ваљало писпу условити, поред осталог, и тиме што би дотле морао израдити и поднети науку о реченицама, те тиме довршити уџбеник и искупити своју моралну обавезу.

Захвалан Главном Просветном Савету на поверењу

28. маја 1896. год.

у Београду

јесам понизни

Хенрик Лилер

проф. II београд. гимнасије

Реферат г. Протића гласи:

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет, на своме 656 састанку од о. г., поново ме је одликовао својим поверењем, и ставио у дужност да дам своје мишљење: *да ли се може и даље употребити као школски уџбеник „Немачка граматика, I и II део“ од г. Ст. Предића, професора.*

У данашње време готово је најнепријатније, од свих школских питања, говорити у опште о граматички, па дакле и о овој „Немачкој Граматички“. Узрок је томе врло прост. Према труду и времену, које улажу и наставници и ученици средњих школа у настави из немачкога језика, успех је *недовољан*. Тако нас уверавају извештаји надзорника средњих

школа, а тако је управо и мишљење већине самих наставника. А што баш нема бољег успеха, који би стајао у правој сразмери са уложеним трудом и временом, о томе као да у главном стоје два супротна мишљења. Једни мисле да све зло долази због претераног и узалудног учења граматички, а други опет због недовољне пажње према граматички; у оба случаја мисли се да је зло због граматички. И отуда било да се тражи да се скрати, било да се прошири учење граматички, постоји опасност да човек, који о томе говори, буде осуђен или од граматичара или од антиграматичара као непријатељ наставе немачкога језика. Па ипак и ако ово све знам, нећу да се на то осврћем, већ хитам да одговорим повереној ми дужности, тим пре што ми је ово дело г. Предића добро познато још из раније, а при томе сам га и овога пута поново проучио.

О „Немачкој Граматички“ г. Предића подељена су мишљења. Једни је осуђују и мисле да је за школски уџбеник неподесна због своје опширности. Други мисле да је добра и да до данас бољег уџбеника за овај предмет писмо имали. Први би радо видели у нашим средњим школама много краћи уџбеник, који би је заменио; други би жељели да се ова што боље са ученицима обради, па ће успех, без икакве сумње, бити већи.

Први, који је осуђују, греше, а и други, који је *овако* бране, опет греше.

Према најновијим научним захтевима, код свих културних народа, тражи се по школама да уџбеник не буде књига, из које ће ученици сами учити лекцију по лекцију, које наставници задају, већ да буде *водостаница* у којој ће моћи наћи све што се у школи учио и научило; па онда из које ће, читајући је, моћи проширити научено. Уџбеник је дакле за понављање код куће онога што се заборавило и за допуну тога. Ово вреди и за немачку граматичку у нашим средњим школама; а тако траже и најбољи немачки писци за стране граматички у њиховим средњим школама.

Водећи рачуна о психолошким законима развијања ученика, тражи се даље, да се до свих правила и граматичких закона долази индуктивним путем. Овај се захтев не сме више игнорисати, а извести се може само тако, ако се у настави из немачкога језика полази од појединих примера на основу лектире, и тек онда генерализацијом изводе граматичке апстракције, па бележе у засебне свештице и тако добија кратка школска граматичка за немачки језик. „Систем има важности само за онога у коме је и постао.“ У почетку није било никаквих система, до њих је друштво дошло индуктив-

ним путем, па тако треба и појединци, како у опште тако и овде у немачкој граматици.

Који траже да уџбеник за немачку граматику буде краћи, и нехотично се издају да траже учење граматичких апстракција на памет. А кад се то тражење још и изводи или почне изводити, настава из немачкога језика нема се никакоме добру надати.

Уџбеник дакле за немачку граматику не треба да буде кратак.

Број часова из немачкога језика у појединим разредима у нашим средњим школама није сувише велики, али се ипак може рећи да је умерен. Он је довољан, ако се смишљено употреби, да се постигне врло добар и одличан успех. Ну, немачка грамика није крајња сврха учења немачкога језика, већ само средство, и онда тражити да се богати материјал системски обрађује, како је изложен у „Нем. Граматици“ г. Предића, такође је погрешно. И ако би се она тако учила, логички би закључак био да није подесна за уџбеник. Али, то није тако.

И ако је увођење ученика у лепу књижевност главни, идеални задатак наставе немачкога језика, ипак се не сме занемарити сама грамика. Ну само треба сводити на најмању меру и хитати при томе да се што пре постигне главни циљ. Ну, ма како се ми трудили да сведемо граматику на што мању меру, ипак је немогуће да нам ученици буду без добре систематске немачке граматике.

Немачки је врло тежак језик; грамика је врло пространа; скоро свако правило и сваки граматички закон има ваздан изузетака, који сваког часа затребају, особито када ученици дубље уђу у немачку литературу, а често и у самоме говору. Потребно је дакле да ученици поред неговања Sprachgefühl-а лектиром и конверзацијом, што потпуније изуче и немачку граматику.

Кад ученици правилно и постепено изучавају граматику као што је, у кратко, напред споменуто онда ће до горњег закључка доћи и они. И сад, и ако је створено интересовање за немачки језик на основу немачке читанке (а не граматичких примера под именом читанке), при томе ће увидети потребу да граматичко знање све више утврђују и да га проширују — треба им дати у руке добру систематску немачку граматику и само их упућивати да и сами раде, па ће се постићи све, за чим теже и наставници и ученици.

Може се с пуно права и разлога закључити да је и сам г. Предић наменио својој „Нем. Граматици“ да послужи у нашим средњим школама само у горњем смислу, иначе не би била овако потпуна. И онда, када се томе дода још, да је г. писац при-

лагођавао правила немачкога језика правилима српскога језика и да је терминологија иста као и у српској граматици, мора се признати да је то веома важан моменат, који говори у прилог овога дела. Ово чини те ученици осећају мање тешкоће при читању и памћењу читавога; све им се чини мање више познато, па само треба да га утврде и допуне, а то много вреди, да ученик у самоме почетку не малакше, кад наиђе на све стране. Још би било добро да се у почетку изради, разуме се кад дође друго издање, опширан регистар, према коме би ученик могао брзо и тачно наћи да прочита, чим му што затреба, брже него што се то може према садашњем прегледу.

Свака друга краћа немачка грамика од ове не би била у интересу бољег успеха из немачкога језика у нашим средњим школама. Због чега се на ову „Нем. Граматику“ највише устаје, због тога је баш и добра, и треба да остане уџбеник, и то уџбеник у смислу како сам напред истакао, тј. да не буде само грамика, већ *граматика-читанка*, поред које треба да дође, у први мах, бар једна права, литерарна читанка, и ако остану и даље граматички примери г. Малине. Онда ће резултати наставе из немачкога језика у нашим средњим школама куд и камо бити већи и бољи него ли су данас.

Напоследку нека ми је допуштена једна напомена односно штампарске израде, која не пада на терет г. писцу.

Наша Државна Штампарија нема подесних готских слова, отуда су и у овој књизи слова веома ситна, те их деца често и неразликују, већ читају: wehr м. wehr, ift м. ift, штд. штд., па чак кад им се текст и претходно прочитава. Ја нисам видео ни једне немачке књиге а ни повина оваквим словима штампане, па се чудим од куд их има баш она.

Било би у интересу и њепом и наше школске омладине да се набаве боља слова, према хигијенским и педагошким захтевима. На то би је, држим, могло принудити г. Министар просвете, кад се она сама није до сада сетила. Тек ја искрено желим да ова „Нем. Грамика“ у другом издању буде и у овоме погледу савршена.

Према свему напред реченоме моје је дакле мишљење да је „Немачка Грамика“ од г. Ст. Предића, професора, врло добра, и да и даље може остати као школски уџбеник.

Главном Просв. Савету захваљан на поновљеном одликовању и поверењу, остајем увек на услузи.

25. априла 1896. г.

Београд.

попизни

Љуб. М. Протић с. р.

професор крагујев. гимнасије.

Према рефератима г. г. референата Савет је мишљења: 1., да се ова књига може употребљавати као школски уџбеник дотае, док се штампани и откупљени примерци не распродаду, и то само у оним разредима у којима нема других уџбеника за овај предмет; 2., као уџбеник не може се више прештамповати ова граматика оваква каква је сада.

Г. г. Лилеру и Протићу одређује се свакоме по двадесет (20) динара у име хонорара.

XI.

Прочитан је реферат г. Јована Миодраговића, ванредног члана Савета, о „Школици“ издању књижице Мих. Костића, књижара из Пожаревца, који је молио за одобрење, да се ово дело може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о испиту и за књижице основних школа.

Реферат г. Миодраговића гласи:

Главном Просветном Савету.

Пошто ми би немогућно, да усмено реферишем Савету о књижици г. Михаила Стевановића, учитеља из Пожаревца, „Школица, најбољи поклон за ђаке основних школа са 25 слика“, а коју је поднео г. Мих. Костић тамошњи књижар, с молбом, да се она одобри за поклањање ученицима основних школа, то се служим овим путем и изјављујем Главном Просветном Савету, да сам прегледао књижицу ову и да нисам нашао ништа у њој ради чега не би требало одобрити продају њену.

Писац уређује лист дечији под горњим именом. Од тога листа узето је *пет* првих бројева: за Септембар, Октобар, Новембар, Децембар и Јануар — управо за пола године — и то је повезано уједно, и то је ова „Школица.“ По томе, ово није ништа ново, но оно, што су деца српска — претилатници овога листа — већ имала и читала.

С тога сам мишљења, да се *може* одобрити употреба ове књижице за поклањање ученицима основних школа о испитима.

За овај реферат не тражим ништа.

9. Јуна 1896. год.

Београд.

Главном Просветном Савету
понизан

Ј. Миодраговић
проф.

Према реферату г. референта Савет је одлучио: да се ова књига може употребљавати за поклањање ученицима основних школа о испиту.

С овим је свршен овај састанак.

САСТАНАК 664-ти

28. јуна 1896. год. у Београду.

Били су: *потпредседник*, Жив. П. Симић; *редовни чланови*: Ст. Т. Јакшић, Јевр. А. Илић и Момчило Иванић; *ванредни чланови*: Љуб. Миљковић, Љуб. Јовановић и д-р Ђорђе С. Ђорђевић.

Пословођ, Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 663. састанка.

II

Пошто је г. д-р Драгутин Т. Мијушковић, редовни члан Савета, вратио без реферата све акте о питању својине „Латинско-српског речника“ од г. Ј. Ђорђевића — то је Савет одлучио: да г. Љубомир Јовановић остане једини референт по овом предмету.

III

Саслушан је усмени реферат г. Ст. Т. Јакшића, редовног члана Савета, по молби г-ђе Круне Аћимовићке, заступнице управитељке крагујевачке Више Женске Школе, која је молила да се поврати на плату коју је пређе имала као класна учитељица Више Женске Школе.

Према реферату г. Јакшића Савет је мишљења: да г-ђа Аћимовићка има квалификације за класну учитељицу Више Жен. Школе, и да јој се може дати плата класне учитељице, која јој припада по годинама службе пошто јој се и предавачке године урачунају.

IV

Саслушан је усмени реферат г. Ст. Т. Јакшића, редовног члана Савета, о квалификацији г-ђице Јелисавете Субашићеве, свршене ученице философског факултета природњачког одсека, која је молила за место учитељице природних наука у Вишој Женској Школи.

Према поднесеним документима а на основу реферата г. Јакшића, Савет је мишљења: да г-ђица Јелисавета Субашићева има квалификације за учитељицу Више Женске Школе, нарочито за групу природних наука.

V

Саслушани су писмени реферати г. г. Мих. Валтровића, професора Вел. Школе, и Стевана М. Трифуновића, учитеља II београдске гимназије, о квалификацији г. Александра Лазаревића, писара

начелства у оставци, који је молио за место учитеља цртања у средњим школама.

Реферат г. Валтровића гласи:

Главном Просветном Савету.

Као одговор на писмо своје СБр. 81. од 7-га јуна тек. год., молим да Главни Просветни Савет изволи примити саопштење, да по мом нахођењу, г. Александар Лазаревић, писар у оставци, који је молио за место учитеља цртања у средњим школама, нема квалификације за наставника у цртању, ни по својим цртежима.

Из школе г. Лазаревић није почео ништа од оног теориског знања, које се тражи од учитеља цртања, према правилма за испите наставника у цртању, што се јасно опажа на његовим цртаним радовима, који га врсте међу најобичније дилетанте.

20. јуна 1896. год.
у Београду.

Проф. Мнх. Валтровић.

Реферат г. Трифуновића гласи:

Главном Просветном Савету.

Прегледао сам школску сведоцбу и цртеже Г. Александра Лазаревића, које ми је Савет упутио на преглед и оцену актом СБр. 81. од 7. јуна ове године (662. састанак).

Част ми је да Савету сада реферујем о томе: може ли се овај кандидат поставити за учитеља цртања у средњим школама.

Сведоцба г. Лазаревићева показује да је он свршио једну годину приватне трговачке школе, те, према томе нема потребне ни опште, ни стручне спреме.

Исто тако ни његови цртежи не показују да он има практичку спрему.

Према свему мишљења сам, да се овоме кандидату не може допустити да полаже прописани испит за учитеља цртања.

Сведоцбу и цртеже учтиво враћам Савету уз овај реферат.

25. јуна 1896. год.
у Београду.

Главном Просветном Савету
захваљан и понизан

Стеван. М. Трифуновић
учитељ у П. б. гимназ.

Према рефератима г. г. референата Савет је мишљења: да г. Александар Лазаревић нема квалификације за учитеља цртања и према школовању нема ни права на полагање испита.

VI

Прочитано је писмо г. Дим. Нешпића, државног саветника, који је изјавио Савету: да због болести не може учествовати у комисији за решавање питања о предавању математике у средњим школама.

Главни Просветни Савет примио је ово знању и одлучно је: да остали чланови, који су на једном од прошлих састанака саветских изабрати за решавање овога питања, реше питање сами.

VII

Пошто је г. д-р Драгутин Т. Мијушковић, редовни члан Савета, вратио без реферата све документе г. Миладина И. Шеварлића, свршеног ђака Велике Школе, који је молио да се квалификује за предавача средњих школа — то је Савет одлучио: да г. Дим. Довијанић остане једини референт по овом предмету и да Савету реферује о квалификацији овога кандидата.

VIII

Саслушан је усмени реферат г. Јевр. А. Илића, редовног члана Савета, по молби г. Петра Црнчевића, учитеља, који је молио да му се уваже неке године учитељске службе, које је провео као учитељ вап Краљевине Србије.

Према реферату г. Илића Савет је мишљења: да се г. Петру Црнчевићу, може уважити у сталну учитељску службу једна година и десет месеца.

С овим је свршен овај састанак.

Л Е Т О П И С

Statistique de l' examen de maturité pour l' année 1892.—1893.

Gymnases

Број ученика рођених на страни Nombre d' élèves nés à l'Étranger à					Рођених у Србији no — Nés en Serbie dans les			Рођених на страни no — Nés à l'Étranger dans les			Уопште рођених no — Nés en général dans les			Број ученика од родитеља: Nombre d' élèves dont les parents ont été									
Босни Bosnie	Старој Србији Ancienne Serbie	Црној Гори Monténégro	Аустрији Autriche-Hongrie	Свуга — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Свуга — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Свуга — Total	Варошима — Villes	Селима — Villages	Свуга — Total	Светеника — Prêtres	Чиновика — Employés	Наставника — Professeurs	Трговаца — Marchands	Занатлија — Artisans	Земљорадника — Agriculteurs	Слугу — Domestiques	Другог занимања D'autre profession	Свуга — Total	
—	—	1	5	6	23	1	24	4	2	6	27	3	30	1	14	—	8	2	2	3	—	30	
2	1	—	3	6	20	2	22	3	3	6	23	5	28	5	12	—	1	4	3	1	2	28	
—	—	—	1	1	5	—	5	1	—	1	6	—	6	—	1	—	3	1	—	—	1	6	
—	—	—	—	—	9	6	15	—	—	—	9	6	15	2	5	—	4	1	3	—	—	15	
1	—	—	—	1	13	6	19	—	1	1	13	7	20	2	4	2	5	3	2	1	1	20	
—	—	—	—	—	9	1	10	—	—	—	9	1	10	—	—	—	8	—	1	—	1	10	
—	—	—	1	1	8	4	12	1	—	1	9	4	13	1	1	1	5	2	—	—	3	13	
—	—	—	1	1	13	3	16	1	—	1	14	3	17	2	1	2	3	3	3	1	2	17	
3	1	1	11	16	100	23	123	10	6	16	110	29	139	13	38	5	37	16	14	6	10	139	

d' élèves d' après les notes obtenues

De la langue :

Française

Немачког — Allemande

Латинског — Latine

à l'examen

Усменом — Oral					Писменом — Par écrit					Усменом — Oral					Писменом — Par écrit					Усменом — Oral									
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
3	5	5	—	3.8	3.9	1	2	2	—	3.8	2	2	1	—	4.2	4.0	7	12	9	2	3.8	3	7	9	3	3.5	3.7		
2	2	4	2	3.4	3.3	—	5	4	1	3.4	1	3	2	1	3.6	3.5	10	11	6	1	4.1	1	5	5	3	3.3	3.8		
—	1	3	—	3.3	3.4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	2	—	3.8	—	3	2	—	3.6	3.7		
—	1	3	2	2.8	3.3	—	1	1	1	3.0	1	—	1	—	4.0	3.4	1	6	7	1	3.5	1	1	6	—	3.4	3.4		
2	4	5	—	3.7	3.5	—	2	5	—	3.3	—	2	2	2	3.0	3.2	1	7	12	—	3.5	1	6	8	2	3.4	3.4		
—	4	2	—	3.7	3.5	—	1	2	1	3.0	—	2	2	—	3.5	3.3	—	4	5	1	3.3	1	4	5	—	3.6	3.5		
1	1	1	—	4.0	4.2	3	2	2	1	3.9	—	1	3	1	3.0	3.5	4	3	5	1	3.8	1	4	4	—	3.7	3.7		
1	1	1	—	4.0	4.4	3	3	4	1	3.7	1	4	1	—	4.0	3.8	4	10	3	—	4.1	3	3	5	—	3.8	4.0		
9	19	24	4	3.6	3.6	7	16	20	5	3.5	5	14	12	4	3.6	3.5	28	56	49	6	3.8	11	33	44	8	3.5	3.7		

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Школе — Écoles	Број ученика по оценама из —										
	Математике — Mathématique										
	На испиту										
	Писменом — Par écrit					Усменом — Oral					
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale
I. беогр. гимн. — I Gymn. de Belgrade	6	6	10	8	3·3	4	9	6	1	3·8	3·5
II. беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	3	9	6	10	3·2	3	5	7	2	3·5	3·3
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zaiétchar	1	2	2	1	3·5	1	3	—	—	4·3	3·8
Краг. гимн. — Gymnase de Kragouévatz	1	5	6	3	3·3	1	3	4	1	3·4	3·3
Крушевачка гимн. — Gymn. de Krouchévatz	2	5	12	1	3·4	2	8	5	1	3·7	3·5
Нишка гимназија — Gymnase de Nich	—	1	7	2	2·9	4	3	2	1	4·0	3·5
Пожаревачка гимн. — Gymn. de Pojarévatz	1	4	7	1	3·4	2	4	3	—	3·9	3·6
Шабачка гимназија — Gymnase de Chabatz	5	10	2	—	4·2	5	4	3	—	4·2	4·2
Све гимназије — Tous les gymnases	19	42	52	26	3·4	22	39	30	6	3·8	3·6

Као што из горњег прегледа видимо, на испиту зрелости било је приправника у гимназијама:

I београдској	30
II београдској	28
зајечарској	6
крагујевачкој	15
крушевачкој	20
нишкој	10
пожаревачкој	13
шабачкој	17
У свима	139

Дакле, највише је приправника дала I београдска, а затим II београдска гимназија, а најмање се пријавило ученика у зајечарској гимназији.

Међу ученицима који су полагали испит зрелости било је женскиња и то

у гимназијама:	
I беогр.	—
II беогр.	2
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	—
нишкој	—
пожаревачкој	2
шабачкој	5
Свега	9

Од сто ученика пријављених за испит зрелости било је ученица

у гимназијама:	
I београдској	—
II београдској	7·14
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	—
нишкој	—
пожаревачкој	15·38
шабачкој	29·41
Свега	6·47

Ученица је било само у II беогр., пожаревачкој и шабачкој гимназији.

Процент ученица у шабачкој гимназији био је највећи, а у II беогр. гимназији најмањи.

У опште проценат ученица био је врло мали.

Од приправника за испит зрелости било је понављача

у гимназијама:	
I београдској	1
II београдској	—
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	1
нишкој	1
пожаревачкој	—
шабачкој	—
Свега	3

Nombre d'élèves d'après les notes obtenues de

Физике — Physique				Историје и земљописа Histoire et géographie				Природне историје Histoire naturelle				Филозофије — philosophie				Општи извод Résumé général								
à l'examen																			Број ученика Nombre d'élèves					
Усменом — Oral					Усменом — Oral					Усменом — Oral					Усменом — Oral									
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
14	6	8	1	4.1	11	10	7	1	4.1	3	15	12	—	3.7	10	14	5	—	4.1	6	14	8	2	3.8
10	5	6	4	3.8	8	9	6	2	3.9	3	9	13	—	3.6	1	11	13	—	3.5	4	10	9	5	3.5
1	2	3	—	3.7	3	2	1	—	4.3	2	1	3	—	3.8	—	—	—	—	—	1	3	2	—	3.8
5	2	5	—	4.0	7	4	2	—	4.4	2	7	4	—	3.8	—	—	—	—	—	4	4	5	2	3.7
7	6	7	—	4.0	5	9	6	—	4.0	1	13	6	—	3.8	2	13	5	—	3.9	2	9	9	—	3.7
2	3	5	—	3.7	1	5	4	—	3.7	—	2	8	—	3.2	2	2	6	—	3.6	—	4	6	—	3.4
1	6	3	1	3.6	4	5	4	—	4.0	1	7	5	—	3.7	—	—	—	—	—	2	5	5	1	3.6
11	4	2	—	4.5	9	4	4	—	4.3	1	8	8	—	3.6	—	—	—	—	—	7	7	3	—	4.2
51	34	39	6	4.0	48	48	34	3	4.1	13	62	59	—	3.7	15	40	29	—	3.7	26	56	47	10	3.7

На сто приправника долазило је понављача
у гимназијама :

I београдској	3.33
II београдској	—
зајечарској	—
крагујевачкој	—
крушевачкој	5.00
нишкој	10.00
пожаревачкој	—
шабачкој	—
У опште	2.16

Процент понављача је врло незнатан; њих
је било само тројица и то у I беогр., крушевачкој
и нишкој гимназији по један.

Односна размера између процента приправника
који су први пут полагаали испит и понављача била
је као 100 : 2.

Од приправника који су положили испит зре-
лости, било је који су испит положили *на чисто*
и то у гимназијама :

I београдској	24
II београдској	23
зајечарској	6
крагујевачкој	9
крушевачкој	17
нишкој	10
пожаревачкој	11
шабачкој	17
Свега	117

Процент приправника који су *на чисто* по-
ложили испит зрелости износио је
у гимназијама :

I београдској	80.00
II београдској	82.14
зајечарској	100.00
крагујевачкој	60.00
крушевачкој	85.00
нишкој	100.00
пожаревачкој	84.62
шабачкој	100.00
У опште	84.18

Из овога видимо, да су приправници у гим-
назијама: зајечарској, нишкој и шабачкој положили
сви испит зрелости на чисто.

У крушевачкој гимназији проценат је био нај-
мањи и износио је 60.00. У осталим гимназијама
положило је испит зрелости преко 4/5.

Сад ћемо да изнесемо број приправника који
су били одбијени *на три месеца* :

у гимназијама :

I београдској	3
II београдској	—
зајечарској	—
крагујевачкој	4
крушевачкој	3

нишкој	—
пожаревачкој	2
шабачкој	—
У опште	12

У проценту је било приправника који су одбијени на три месеца

у гимназијама:

I београдској	10·00
II београдској	—
зајечарској	—
крагујевачкој	26·67
крушевачкој	15·00
нишкој	—
пожаревачкој	15·38
шабачкој	—

У опште 8·63

Највише је било одбијених на три месеца у крагујевачкој гимназији, а у крушевачкој и пожаревачкој гимназији проценат одбијених на три месеца био је скоро подједнак. Разлика између процента одбијених на 3 месеца у крушевачкој и пожаревачкој гим. износила је 0·38.

Одбијених на годину дана било је

у гимназијама:

I београдској	2
II "	5
зајечарској	—
крагујевачкој	2
крушевачкој	—

нишкој	—
пожаревачкој	—
шабачкој	—

Свега 9

Према томе износио је проценат приправника одбијених на годину дана

у гимназијама:

I београдској	6·67
II "	17·86
зајечарској	—
крагујевачкој	13·33
крушевачкој	—
нишкој	—
пожаревачкој	—
шабачкој	—

у опште 6·47

Процент одбијених на годину дана највећи је у II беогр. гимназији, а најмањи у I беогр. гимназији. Процент одбијених на три месеца био је већи од процента одбијених на годину дана. Разлика је износила између та два процента 2·16.

У I беогр. гимн. био је један приправник одбијен на свагда.

У опште је проценат приправника одбијених на три месеца, на годину дана и на свагда износио: 15·82. Односна размера између овог процента и процента приправника који су на чисто положили испит зрелости била је као 100 : 19.

По успеху било је приправника:

У гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих	свега
I београдској	6	14	8	2	30
II београдској	4	10	9	5	28
зајечарској	1	3	2	—	6
крагујевачкој	4	4	5	2	15
крушевачкој	2	9	9	—	20
нишкој	—	4	6	—	10
пожаревачкој	2	5	5	1	13
шабачкој	7	7	3	—	17
у свима гимназијама	26	56	47	10	39

Од сто ученика било је

У гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих	Свега
I београдској	20·00	46·67	26·67	6·66	100·00
II београдској	14·29	35·71	32·14	17·86	100·00
зајечарској	16·67	50·00	33·33	—	100·00
крагујевачкој	26·67	26·67	33·33	13·33	100·00
крушевачкој	10·00	45·00	45·00	—	100·00
нишкој	—	40·00	60·00	—	100·00
пожаревачкој	15·39	38·46	38·46	7·69	100·00
шабачкој	41·18	41·18	17·64	—	100·00
У опште	18·71	40·29	33·81	7·19	100·00

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Из горњег прегледа видимо, да је проценат *одличних* ученика био највећи у шабачкој гимназији, а затим у крагујевачкој, а најмањи је био у крушевачкој гимназији. У нишкој гимназији *одличних* није било. *Врло добрих* је било највише у зајечарској гимназији, и то процинат врло добрих ученика износио је 50·00, дакле половину, затим је било у I беогр. гимназији и крушевачкој гимназији; најмање је било врло добрих у крагујевачкој гимназији. *Добрих* је било највише у нишкој гимназији, затим у крушевачкој. У зајечарској и крагујевачкој гимназији проценат добрих приправника био је подједнак и износио је по 33·33. У шабачкој гимназији најмање је било добрих ученика. — *Слабих* ученика није било у гимн.: зајечарској, крушевачкој, нишкој и шабачкој; највише их је било у II београдској гимназији, а најмање у I београдској.

У опште је било највише врло добрих ученика.

Односна размера између *одличних* и врло добрих ученика с једне стране, а добрих и слабих с друге стране била је

у гимназијама :

I београдској . . .	као	100 : 110
II „ . . .	„	100 : 100

зајечарској	100 : 50
крагујевачкој	100 : 87
крушевачкој	100 : 82
нишкој	100 : 150
пожаревачкој	100 : 86
шабачкој	100 : 21
у опште	100 : 79

Просечна оцена успеха износила је

у гимназијама :

I београдској	3·8
II „	3·5
зајечарској	3·8
крагујевачкој	3·7
крушевачкој	3·7
нишкој	3·4
пожаревачкој	3·6
шабачкој	4·2
уопште	3·7

Најбољи је успех био у шабачкој гимназији (4·2), а најслабији у нишкој (3·4).

По годинама живота било је приправника

О Д Г О Д И Н А

У гимназијама	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	Свега
I београдској	—	10	10	7	1	1	—	1	—	—	30
II београдској	8	10	4	4	2	—	—	—	—	—	28
зајечарској	—	1	3	1	—	—	—	1	—	—	6
крагујевачкој	—	4	6	—	3	2	—	—	—	—	15
крушевачкој	—	2	5	5	3	2	1	—	1	1	20
нишкој	—	—	4	4	—	1	1	—	—	—	10
пожаревачкој	—	5	2	1	3	—	1	—	—	1	13
шабачкој	—	3	5	5	1	—	2	—	1	—	17
Свега	8	35	39	27	13	6	5	2	2	2	139

Процент приправника по годинама живота износио је :

У гимназијама	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	Свега
I београдској	—	33·34	33·34	23·33	3·33	3·33	—	3·33	—	—	100·00
II београдској	28·57	35·71	14·29	14·29	7·14	—	—	—	—	—	100·00
зајечарској	—	16·67	50·00	16·67	—	—	—	16·66	—	—	100·00
крагујевачкој	—	26·67	40·00	—	20·00	13·33	—	—	—	—	100·00
крушевачкој	—	10·00	25·00	25·00	15·00	10·00	5·00	—	5·00	5·00	100·00
нишкој	—	—	40·00	40·00	—	10·00	10·00	—	—	—	100·00
пожаревачкој	—	38·46	15·39	7·69	23·08	—	7·69	—	—	7·69	100·00
шабачкој	—	17·65	29·41	29·41	5·88	—	11·77	—	5·88	—	100·00
У опште	5·76	25·17	28·06	19·42	9·35	4·32	3·60	1·44	1·44	1·44	100·00

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Из овог видимо, да је у свима гимназијама било приправника од 17.—26. год.

У I беогр. гимназији највише је било приправника у 18. и 19. години, и то подједнако, затим је било у 20. год., а најмање је било у 21., 22. и 23. год. У II беогр. гимн. било је највише ученика у 18., а затим у 17. год., а најмање је било у 21. год.; старијих од 21. године није било у тој гимназији.

У зајечарској гимназији половина приправника била је у 19. години, а у 18., 20. и 24. било је подједнако.

У крагујевачкој гимназији највише је било ђака у 19. години, а најмање у 22. години; старијих није било.

У крушевачкој и нишкој гимназији највише је било у 19. и 20. год., и то у крушевачкој гимназији проценат приправника у 19. и 20. год., износио је по 25·00., а у нишкој гимназији проценат приправника у тим истим годинама износио је 40·00.

У пожаревачкој гимназији проценат приправника у 18. години био је највећи.

У шабачкој гимназији био је највећи проценат у 19. и 20. г. и износио је по 29·41.

У опште највише је било приправника у 19., затим у 18. години. Размера је између процента приправника у 19. и 18. год. 2·89.

Просечна година живота једног приправника износила је у опште 19·55, а посебице

у гимназијама:

I београдској	19·23
II „	18·36
зајечарској	19·83
крагујевачкој	19·53
крушевачкој	20·60
нишкој	20·10
пожаревачкој	20·00
шабачкој	20·06

Највећа просечна година живота била је у крушевачкој гимназији, а најмања у II беогр.

По месту рођења било је приправника

у гимназијама	из Србије	са стране
I београдској	24	6
II београдској	22	6
зајечарској	5	1
крагујевачкој	15	—
крушевачкој	19	1
нишкој	10	—
пожаревачкој	12	1
шабачкој	16	1
Свега	123	16

На сто приправника било је рођених

У гимназијама	из Србије	са стране
I београдској	80·00	20·00
II београдској	78·57	21·43
зајечарској	83·33	16·67
крагујевачкој	100·00	—·—
крушевачкој	95·00	5·00
нишкој	100·00	—·—
пожаревачкој	92·31	7·69
шабачкој	94·12	5·88
у опште	88·49	11·51

Из горњег прегледа видимо, да су већином сви приправници рођени у Србији, а да је странаца било врло мало. У крагујевачкој и нишкој гимназији није их никако ни било. Највећи проценат странаца био је у II беогр. гимназији, затим у I београдској.

Односна размера у опште између приправника рођених у Србији и у другим државама била је као 100 : 13.

Приправници рођени ван Краљевине Србије били су из Босне и Херцеговине, Старе Србије, Црне Горе и Аустрије. Највише је било из Аустрије.

Приправника из Аустрије било је два пута више но приправника из других држава.

О броју приправника из сваког округа па по се, имамо податке у овом прегледу.

Број приправника из округа

У гимназијама	Ваљевског	Врањског	Крагујевачког	Крајишког	Крушевачког	Моравског	Широтског	Подрињског	Подунавског	Пожаревачког	Рудничког	Тимочког	Топличког	Ужичког	Приредског	Београда	Ниша	Свега
I београдској	—	1	1	2	—	3	—	1	3	1	1	—	—	—	—	11	—	24
II београдској	3	—	2	—	—	1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	12	—	22
зајечарској	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	5
крагујевачкој	—	—	9	—	—	1	—	1	—	2	2	—	—	—	—	—	—	15
крушевачкој	—	—	—	—	8	4	—	1	—	1	2	—	—	1	—	—	—	19
нишкој	—	1	1	—	2	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	10
пожаревачкој	—	—	—	—	—	1	—	—	1	6	—	2	—	—	1	1	—	12
шабачкој	—	—	1	—	1	1	—	10	—	—	—	—	—	1	—	2	—	16
Свега	3	2	14	5	11	14	1	13	5	11	6	4	—	2	29	1	—	123

У проценту је било приправника из округа

У гимназијама	Ваљевског	Врањског	Крагујевачког	Крајинског	Крушевачког	Моравског	Пиротског	Подрињског	Подунавског	Пожаревачког	Рудничког	Тимочког	Топличког	Ужичког	Црногорског	Београда	Ниша	Свега
I београдској	—	4·17	4·17	8·32	—	12·50	—	4·17	12·50	4·17	4·17	—	—	—	—	45·83	—	100·00
II београдској	13·63	—	9·08	—	—	4·55	—	—	4·55	4·55	4·55	4·55	—	—	—	54·54	—	100·00
зајечарској	—	—	—	60·00	—	—	—	—	—	—	—	20·00	—	—	20·00	—	—	100·00
крагујевачкој	—	—	60·00	—	—	6·67	—	6·67	—	13·33	13·33	—	—	—	—	—	—	100·00
крушевачкој	—	—	—	—	42·11	21·05	—	5·26	—	5·26	10·53	—	—	5·26	—	10·53	—	100·00
нишкој	—	10·00	10·00	—	20·00	30·00	10·00	—	—	—	—	—	—	—	—	10·00	10·00	100·00
пожаревачкој	—	—	—	—	—	8·33	—	—	8·33	50·00	—	16·68	—	—	8·33	8·33	—	100·00
шабачкој	—	—	6·25	—	6·25	6·25	—	62·50	—	—	—	—	—	6·25	—	12·50	—	100·00
У свима	2·44	1·63	11·38	4·07	8·94	11·38	0·81	10·57	4·07	8·94	4·88	3·25	—	1·63	1·63	23·57	0·81	100·00

Највише је било приправника из Београда, за тим из крагујевачког и моравског округа по (11·38).

Најмањи проценат приправника износио је из Ниша и пиротског округа (по 0·81).

Топлички округ није дао ниједног приправника.

Највише приправника дала су школама она места (окрузи) у коме се оне налазе, сем црногорског округа и града Ниша. Нишкој гимназији највише је дао моравски округ, а зајечарској гимназији крајински округ.

Ако разгледамо приправнике по месту рођења у градовима и селима, онда ћемо добити ове бројеве:

Број приправника рођених у Србији по

У гимназијама	градовима	селима	Свега
I београдској	23	1	24
II београдској	20	2	22
зајечарској	5	—	5
крагујевачкој	9	6	15
крушевачкој	13	6	19
нишкој	9	1	10
пожаревачкој	8	4	12
шабачкој	13	3	16
у свима	100	23	123

Процент приправника рођених у Србији по градовима и по селима износио је :

У гимназијама	градовима	селима
I београдској	95·83	4·17
II београдској	90·90	9·10
зајечарској	100·00	—
крагујевачкој	60·00	40·00
крушевачкој	68·42	31·58
нишкој	90·00	10·00
пожаревачкој	66·67	33·33
шабачкој	81·25	18·75
у свима	81·30	18·70

Из овог процента видимо, да су сви приправници само у зајечарској гимназији из градова, а у осталим гимназијама било је и грађана и сељана, али је грађана било много више но сељана. Разлика између приправника грађана и сељана износила је 62·60.

Број приправника рођених на страни износио је у гимназијама по

У гимназијама	градовима	селима
I београдској	4	2
II београдској	3	3
зајечарској	1	—
крагујевачкој	—	—
крушевачкој	—	1
нишкој	—	—
пожаревачкој	1	—
шабачкој	1	—
у свима	10	6

На сто приправника рођених на страни било је у гимназијама по :

У проценту	градовима	селима
у I београдској гимн.	66·67	33·33
у II београдској гимн.	50·50	50·00
у зајечарској гимн.	100·00	—
у крагујевачкој гимн.	—	—
у крушевачкој гимн.	—	100·00
у нишкој гимн.	—	—
у пожаревачкој	100·00	—
у шабачкој	100·00	—
У опште	62·50	37·50

Број приправника од родитеља:

У гимназијама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања	Свега
I београдској	1	14	—	8	2	2	3	—	30
II београдској	5	12	—	1	4	3	1	2	28
зајечарској	—	1	—	3	1	—	—	1	6
крагујевачкој	2	5	—	4	1	3	—	—	15
крушевачкој	2	4	2	5	3	2	1	1	20
нишкој	—	—	—	8	—	1	—	—	10
пожаревачкој	1	1	1	5	2	—	—	3	13
шабачкој	2	1	2	3	3	3	1	2	17
у свима	13	38	5	37	16	14	6	10	139

Процент приправника од родитеља износио је:

У гимназијама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања	Свега
I београдској	3.33	46.67	—	26.67	6.67	6.67	10.00	—	100.00
II београдској	17.86	42.86	—	3.57	14.28	10.72	3.57	7.14	100.00
зајечарској	—	16.67	—	50.00	16.67	—	—	16.66	100.00
крагујевачкој	13.33	33.33	—	26.67	6.67	20.00	—	—	100.00
крушевачкој	10.00	20.20	10.00	25.00	15.00	10.00	5.00	5.00	100.00
нишкој	—	—	—	80.00	—	10.00	—	10.00	100.00
пожаревачкој	7.69	7.69	7.69	38.46	15.39	—	—	23.08	100.00
шабачкој	11.77	5.89	11.77	17.64	17.64	17.64	5.88	11.77	100.00
у опште	9.35	27.34	3.60	26.61	11.51	10.08	4.32	7.19	100.00

Горњи преглед показује нам да је у I и II беогр. гимн. било највише приправника од родитеља чиновника, а у осталим гимназијама од трго-

ваца. Највише трговачких синова било је у нишкој гимн. (80.00), а затим у зајечарској (50.00).

У опште најмање је било настав. синова (3.60)

Écoles réales

у Србији, у округу en Serbie dans les département de		Рођених у Србији по — En Serbie dans les		Број ученика рођених од родитеља: — Nombre d'élèves dont les parents ont été															
Руанчком Rouennik	Тимочком Timok	Топлицком Toplitza	Ужичком Oujitze	Црнобечком Tzrna Réka	Београду Belgrade	Нишу Nisch	Свега Total	Градовима Villes	Селма Villages	Свега Total	Свештеника Prêtres	Чиновника Employés	Наставника Professeurs	Тргована Marchands	Занатлија Artisans	Земљорадника Agriculteurs	Слугу Domestiques	Другог занимања D'autre profession	Свега Total
—	—	—	—	—	5	—	8	7	1	8	—	2	1	3	1	—	1	—	8
—	—	—	8	—	—	—	8	3	5	8	1	—	—	1	1	3	—	2	8
—	—	—	8	—	5	—	16	10	6	16	1	2	1	4	2	3	1	2	16

Школе — Écoles	Број ученика по оценама — Nombre															
	Српског — Serbe										Из језика — Француског —					
	На испиту —															
	Писменом — Par écrit							Усменом — Oral								
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	2	2	4	—	3·8	1	1	3	2	3·1	3·5	—	1	2	1	3·2
Ужичка реалка—Ecole réale d' Ouïtzé	2	3	2	1	3·8	—	3	1	—	3·8	3·8	—	2	2	1	3·0
Обе реалке — Les deux écoles réales	4	5	6	1	3·7	1	4	4	2	3·4	3·6	—	3	4	2	3·1

Реалке — Écoles réales	Број ученика по оценама —															
	Математике — Mathématique										Физике и Хемије Physique et chimie					
	На испиту —															
	Писменом — Par écrit							Усменом — Oral								
	Одличних Excellents	Врло добрих Très Bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
Беогр. реалка—Ecole réale de Belgrade	—	3	3	1	3·3	4	1	1	1	4·1	3·7	1	1	4	1	3·3
Ужичка реалка—Ecole réale d' Ouïtzé	1	2	1	4	3·0	1	3	1	—	4·0	3·4	—	2	3	—	3·4
Обе реалке — Les deux écoles réales	1	5	4	5	3·1	5	4	2	1	4·1	3·6	1	3	7	1	3·3

На испиту зрелости било је приправника
у реалкама :

у београдској реалци . . . 8
„ ужичкој „ . . . 8
у обе реалке . . . 16

Дакле, у обе реалке пријавило се за испит зрелости подједнако приправника. Понављача није било ни у једној реалци, а тако исто није било ни женскиња.

На чисто су положили испит зрелости
у реалкама :

београдској 4
ужичкој 6
Свега 10

Према томе од сто ученика положило је испит
на чисто :

у београдској 50·00
у ужичкој 75·00
У опште 62·50

У београдској реалци половина је положило
испит на чисто, а у ужичкој три четвртине.

Одбијених на три месеца било је
у реалкама :

београдској 2
ужичкој 1
Свега 3

У проценту било је одбијених на три месеца
у реалкама :

београдској 25·00
ужичкој 12·50
У опште 18·75

Одбијених на три месеца било је два пута
више у београдској реалци него у ужичкој.

Број приправника одбијених на годину дана
износио је у реалкама :

у београдској 2
у ужичкој 1
У обе реалке 3

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

d' élèves par les notes obtenues																
Des langues																
Française								Немачког — Allemande								
A l' examen																
Усменом — Oral						Писменом — Par écrit					Усменом — Oral					
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note général	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale
—	2	1	1	3·2	3·2	—	1	2	—	3·3	1	—	2	—	3·7	3·5
—	1	2	—	3·3	3·1	—	2	—	2	3·0	—	2	1	—	3·7	3·3
—	3	3	1	3·3	3·2	—	3	2	2	3·1	1	2	3	—	3·7	3·4

Nombre d' élèves par les notes obtenues de														Општи извод Résumé général										
Геометрија — Géométrie				Историја и земљописа Histoire et géographie				Природне историје Histoire naturelle				Цртања — Dessin												
A l' examen														Број ученика Nombre d' élèves										
Усменом — De vive voix					Усменом — De vive voix					Усменом — De vive voix				Писменом — Par écrit										
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne					
3	1	4	—	3·9	1	3	2	1	3·7	1	2	3	1	3·4	2	4	2	—	4·0	1	3	2	1	3·6
3	1	3	—	4·0	1	3	3	—	3·7	1	3	3	—	3·7	1	5	2	—	3·9	1	3	3	1	3·5
6	2	7	—	3·9	2	6	5	1	3·7	2	5	6	1	3·6	3	9	4	—	3·9	2	6	5	2	3·5

Од сто приправника одбијено је у реалкама:
у београдској реалци 25·00
у ужичкој реалци 12·50
у опште 18·75

У београдској реалци било је подједнако приправника одбијених на три месеца и на годину дана по 25·00., а тако исто и у ужичкој реалци било је по 12·50.

Односна размера између приправника, који су на чисто положили испит, и који нису, била је у реалкама:

београдској као 100 : 100
ужичкој „ 100 : 33
у опште као 100 : 60

Општи резултат успеха био је у београдској реалци само бољи за 0·1., јер је у београдској реалци општи извод свих оцена дао 3·6., а у ужичкој 3·5.

Кад све приправнике разгледамо према општем резултату постигнутога успеха, ми налазимо да је било:

У реалкама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих	Свега
београдској	1	3	2	1	7
ужичкој	1	3	3	1	8
свега	2	6	5	2	15

Процент приправника био је овакав:

У реалкама	Одличних	врло добрих	добрих	слабих
београдској	14·28	42·86	28·57	14·29
ужичкој	12·50	37·50	37·50	12·50

У београдској реалци један приправник није оцењен, пошто није полагао испит и одбијен је на годину дана.

Из горњих процената се види, да је у београдској реалци било више приправника: *одличних*, *врло добрих* и *добрих*, него у ужичкој реалци.

У београдској гимназији било је највише врло добрих, а затим добрих ученика, а у ужичкој било је подједнако врло добрих и добрих.

Односна размера између београдске и ужичке реалке била је код приправника

одличних . . .	као	100 : 88
врло добрих	„	100 : 87
добрих . . .	„	100 : 131
слабих . . .	„	100 : 87

По годинама живота било је приправника, који су имали година:

У реалкама	18	19	20	21	22	23	24	25	26	Свега
београдској	1	1	1	3	—	1	—	—	1	8
ужичкој	2	4	—	1	—	1	—	—	—	8
у обе реалке	3	5	1	4	—	2	—	—	1	16

У проценту било је приправника:

У реалкама	18	19	20	21	22	23	24	25	26	У опште
београдској	12:50	12:50	12:50	37:50	—	12:50	—	—	12:50	100:00
ужичкој	25:00	50:00	—	12:50	—	12:50	—	—	—	100:00

Из ових процената видимо, да је у београдској реалци било приправника од 18, 19, 20, 21, 23 и 26 година, у ужичкој пак реалци било је од 18, 19, 21 и 23 год. Према томе, у београдској реалци има старијих приправника, него у ужичкој. У београдској реалци било је највише ученика у 21. години, а у ужичкој у 19.

Просечна година живота била је за приправнике у реалкама:

београдској	21:13
ужичкој	18:25

Разлика између процента просечне године живота у београдској реалци и ужичкој износи 2:88.

По месту рођења било је приправника из

У реалци	Србије	Других држава
београдској	8	—
ужичкој	8	—
У обе реалке	16	—

Дакле, сви су приправници у реалкама рођени у Србији.

Приправници рођени у Србији били су из

о к р у г а:

У реалкама	Ваљевског	Врањског	Крагујевачког	Крајишког	Крушевачког	Моравског	Пиротског	Подришког	Полунавског	Пољаревацког	Рудничког	Тамочког	Топличког	Ужичког	Приречког	Београда	Ниша	Свега
београдској	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	5	—	8
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	8
У обе реалке	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	8	—	5	—	16

Процент приправника рођених у округу

У реалкама	Ваљевском	Бравском	Крагујевачком	Крајинском	Крушевачком	Моравском	Пиротском	Подрињском	Полунавском	Пољаревачком	Рудничком	Тимочком	Топличком	Ужичком	Црнобачком	Београду	Нишу	У опште
београдској	—	—	—	—	—	—	—	12·50	—	25·00	—	—	—	—	—	62·50	—	100·00
ужичкој	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	100·00	—	—	—	100·00
Свега	—	—	—	—	—	—	—	6·25	—	12·50	—	—	—	50·00	—	31·25	—	100·00

У београдској реалци највећи проценат приправника био је из Београда, а у ужичкој реалци из ужичког округа, дакле школи даје највише приправника оно место, у коме се школа налази. Обема школама дали су приправнике само окрузи: подрински, пољаревачки, ужички и град Београд.

Ако приправнике по месту рођења поделимо на грађане и сељане, то ћемо видети, да је било

У реалкама	грађана	сељана
београдској	7	1
ужичкој	3	5
Свега	10	6

Од сто приправника било је

У реалкама	грађана	сељана
београдској	87·50	12·50
ужичкој	37·50	62·50
У опште	62·50	37·50

У београдској реалци било је више грађана по сељана, а у ужичкој обратно.

Односна размера између процента приправника по градовима и по селима била је у реалкама:

београдској	као	100 : 14
ужичкој	"	100 : 166
У опште	"	100 : 60

По занимању било је приправника у реалкама који су били од родитеља:

У реалкама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања	Свега
београдској	—	2	1	3	1	—	1	—	8
ужичкој	1	—	—	1	1	3	—	2	8
У обе реалке	1	2	1	4	2	3	1	2	16

Процент приправника износио је:

У реалкама	Свештеника	Чиновника	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања
београдској	—	25·00	12·50	37·50	12·50	—	12·50	—
ужичкој	12·50	—	—	12·50	12·50	37·50	—	25·00
У опште	6·25	12·50	6·25	25·00	12·50	18·75	6·25	12·50

У београдској реалци било је највише трговачких, а затим чиновничких синова; наставничких, занатлијских и служитељских било је подједнако.

У ужицкој реалци највише је било земљорадничких синова (37·50), а тај staleж није никако заступљен у београдској реалци.

III Општи преглед.

На испиту зрелости било је приправника

у гимназијама	139
у реалкама	16
свега	155

Гимназије су дале скоро девет пута више приправника по реалке. Односна размера између приправника у гимназијама и реалкама била је као 100 : 12.

Међу приправницима било је ученица :

у гимназијама	9
у реалкама	—
свега	9

Дакле у опште на сто ученика било је ученица 5·80.

Било је понављача

у гимназијама	3
у реалкама	—
свега	3

На сто приправника било је понављача :

у гимназијама	2·16
у реалкама	—
у опште	1·94

Од приправника који су се пријавили за испит зрелости, положило је испит *на чисто* :

у гимназијама	117
у реалкама	10
свега	127

Процент приправника који су *на чисто* положили испит зрелости износио је :

у гимназијама	84·18
у реалкама	62·50
у опште	81·94

Процент приправника који су *на чисто* положили испит зрелости био је много већи у гимназијама,

но у реалкама. Разлика између процента у гимназијама и реалкама била је 21·68.

Одбијених на три месеца било је

у гимназијама	12
у реалкама	3
свега	15

У проценту је било приправника *одбијених на три месеца* :

у гимназијама	8·63
у реалкама	18·75
у опште	9·68

У реалкама било је много више приправника одбијених на три месеца него у гимназијама.

Одбијених на годину дана било је :

у гимназијама	9
у реалкама	3
свега	12

Од сто приправника било је *одбијених на годину дана* :

у гимназијама	6·47
у реалкама	18·75
у опште	7·74

Одбијених на годину дана било је три пута више у реалкама, него у гимназијама.

У опште, више је било приправника одбијених на три месеца него на годину дана.

Од сто приправника било је у опште одбијених на три месеца и на годину дана 17·42.

Односна размера између процента приправника, који су *на чисто* положили испит и који су одбијени на три месеца и на годину дана, била је као 100 : 21.

У гимназијама је био један ученик, који је *на свагда* одбијен.

По успеху било је приправника

школе	Одличних	Врао добрих	Добрих	Слабих
у гимназијама	26	56	47	10
у реалкама	2	6	5	2

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Процент приправника по успеху био је овакав:

Школе	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
у гимназијама	18·71	49·29	33·81	7·19
у реалкама	13·33	40·00	33·34	13·33

У гимназијама је био проценат одличних већи него у реалкама; врло добрих и добрих било је готово подједнако у гимн. и реалкама, а слабих је било више у реалкама.

Односна размера између гимн. и реалка била је код приправника

одличних	као	100 : 71
врло добрих	"	100 : 99
добрих	"	100 : 98
слабих	"	100 : 185

Средња оцена успеха била је код ученика

у гимназијама	3·7
у реалкама	3·5

Дакле, успех је бољи у гимназијама само за 0·2. По годинама живота било је приправника

Школе	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
у гимназијама	8	35	39	27	13	6	5	2	2	2
у реалкама	—	3	5	1	4	—	2	—	—	1

На сто приправника било је који су имали година:

Школе	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
у гимназијама	5·76	25·17	28·06	19·42	9·35	4·32	3·60	1·44	1·44	1·44
у реалкама	—	18·75	31·25	6·25	25·00	—	12·50	—	—	6·25

У гимназијама било је највише приправника од 19. год., а у реалкама тако исто. У гимн. било је ученика у свима годинама од 17—26, а у реалкама од 18—21 и после тога још од 23, а врло мали проценат од 26 год.

Просечна година живота износи:

у гимназијама	19·55
у реалкама	20·31

По месту рођења било је приправника из:

Школе	Србије	Других држава
гимназијама	123	16
реалкама	16	—
Свега	139	16

Према томе на сто приправника било је:

Школе	из Србије	из др. држава
у гимназијама	88·49	11·51
у реалкама	100·00	—
У опште	—	—

Странаца у реалкама није било, а у гимназијама врло мали проценат 11·51.

Из Србије највише је било приправника у гимназијама из града Београда, а у реалкама из ужич-

ког округа. У гимназијама било је приправника из целе Србије, сем топличког округа; а у реалкама било је ученика само из округа подринског, пожарвачког, ужичког и града Београда.

Ако ученике поделимо на грађане и сељане, онда видимо, да је било у опште

Школе	грађана	сељана
у гимназијама	110	29
у реалкама	10	6
Свега	120	35

Од сто ученика било је

Школе	грађана	сељана
у гимназијама	79·14	20·86
у реалкама	62·50	37·50
У опште	77·42	22·58

У обе школе било је више грађана него сељана.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Односна размера између грађана и сељана у опште била је као 100 : 29.

У овом прегледу износимо проценат приправника од родитеља :

Школе	Свештеника	Чинovníка	Наставника	Трговаца	Занатлија	Земљорадника	Слугу	Другог занимања
Гимназије	9·35	27·34	3·60	26·61	11·51	10·08	4·32	7·19
Реалке	6·25	12·50	6·25	25·00	12·50	18·75	6·25	12·50

У гимназијама највише је било чиновничких, а затим трговачких синова ; а у реалкама трговачких па после земљорадничких синова.

Односна размера између гимназија и реалака била је код синова :

свештеничких . . . као 100 : 69
чиновничких . . . „ 100 : 46

наставничких . . . „ 100 : 173
трговачких . . . „ 100 : 94
занатлијских . . . „ 100 : 109
земљорадничких . . „ 100 : 186
служитељских . . . „ 100 : 145
другог занимања . . „ 100 : 174

НАУКА И НАСТАВА

РАЗВИТАК СРПСКЕ ГРАМАТИКЕ У ОВОМ ВЕКУ ПОГЛАВИТО КАО УЏБЕНИКА ЗА СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ЛИТЕРАРНИ ПРЕГЛЕД

ПО

Пипину-Спасовичу, Ст. Новановићу, Јов. Бошковићу,
И. Срезневском, П. Нулановском и др.

НАПИСАО

Дим. Ј. МИЛОЈЕВИЋ

(НАСТАВАК)

Ево главне садржине те граматике :

„Опредѣленіе и раздѣленіе Грамматике“, по коме се она дели на два дела : **Део првиј**. Наука правоговореня. — Раздѣлак I : о словоиспытываню. Часть I. О скланяемымъ частима речій. 1. О имену сушествоителномъ са четири склоненія и уза свако иду потребна примѣчанія. 2. О имену прилигателномъ. Прилагателна могу бити *цела* (одређ.) и *усечена* (неодређ.) и имају два склоненія, и три степена сравненія : *положителный, сравнителный* и *превосходный*. 3. О имену броителномъ. 4. О местоименій. Мест. су : *лична, повракателна, присоителна, показателна* и *односителна*. 5. О гла-

голу. Глаголи могу бити : *дѣйствителный, страдателный, повракателный* и *средный*, а по трајању : *савременый* и *несовршеный*. Залогъ (стање) је двугубъ : *дѣйствителный* и *страдателный*. Наклоненія (начина) има 4 : *изявително, сослагателно, повелително* и *неопредѣбно*. Спрезаня глагола има три : I стр. на *амъ* или *ямъ* ; II на *емъ* или *емъ* III на *имъ*. Часть II. О нескланяемимъ частима речій : о нарѣчю ; о предлогу ; о союзу о междометю. — О словопроизведеню. Раздѣлак II : О словоудареню. Има их 4 : *одулююбъ', преодулююбѣ', преодиджуѣ',* и *подиджуѣ'*. Раздѣлак III : Словосочиненіе (синтакса). Часть прва : Ошита правила словосоочиненія. Часть друга : Особита правила словосоочиненія. 1. О свойствима речій при израженіяма. 2. О поредку речій. 3. О скратни предложенія. — **Део второй** : О правописаню. О правилномъ употребљаваню писмена ; О деоби слогова ; О знацима писаня (интерпунк.). О именовимъ сочиненіяма. За овим долазе разни уговори, *писма, прошенія, тестаменти, пуномоћія, конте (рачун), квите, облигацие, преповедка* и *најзад периодъ*.

2. За *Нинковићеву* граматику вреди све што и за *Захаријевићеву*, особито за њено прво издање. Њено друго издање врло је оштро и значачки кри-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тиковао Јован Бошковић у „Седмици“ за 1857 г. према којој оцени нема она никакве вредности у обради српскога језика. Довољно ће бити да наведемо из ње неколико цитата и облика, па да се може одмах оценити и правац и утицај њен на правилност нашега језика. Тако :

На стр. VI вели: „*да су списатељи наши већиномъ тогъ мѣвнѣя, да се книжевенный србскій языкъ... у свачемъ, у колико особина и духъ њбговъ доушта, старомъ славенскомъ языку приближуе*“, а под „старим славенским“, јамачно разуме онај руско-словенски.

Један од узрока, који су наведи писца да изрази ову граматичку исказан је у овим речима: што „*наши книжевеници већином немаю яногъ понятія о граматичной правилности языка свога*“.... Граматика је овако подељена: *Часть I.* О говорнимъ звуцима и словима. *Часть II.* О рѣчима; 9 частій говора, а иза тога као додаток налази се наука „о правопису.“ О синтакси нема ни помена. Свуда говори само о *словима а гласове* не помиње нигде. Не признаје *p* за самогласник. Има код њега и неко слово подугласно. Падежи му се зову: „*Именителный, родителный, дателный* итд. Книги оваквим речима: „склонѣеиѣ, наклонѣиѣ, словосачинѣиѣ, опредѣленѣиѣ, раздѣленѣиѣ и даље: любовь, воспитанѣиѣ, превозходный.

Дељећи глаголе при мењању Нинковић вели: „Спрега у србскомъ языку има три и познаю се по првомъ лицу садашнѣгъ времена: *I* излази на *ам*, *II* на *ем*, *III* на *им*, па мењајући глаголе, ставља у једну „спрегу“ глаголе који су сем *сад. времена* у свему различни у једну исту врсту нпр. *предем* и *пишем*; *држим* и *носим* итд.

Ну није свуда ни доследан у употреби својих термина и техничких речи. На једном месту каже: *множественный брой* а на др. месту *множина*; на једном *наклонѣиѣ* а на другом *начинѣ*, „*мѣстоименѣиѣ* и „*заимѣ*“ (заменица) итд. — Будуће време гласи му овако: *везст' -бу, зѣбст' -ѣете, сѣдит' -ѣеш, дат' -бу* итд.

Оволико је довољно ради оцене ове граматике, ма да би се о њеном рђавом саставу могла написати читава књига, већа и од саме граматике.

3. О граматички *Владимира Вујића*, особито о њеном *првом издању*, ваљало би поновити све што је речено о граматикама: *Илије Захаријевића* и *II. Нинковића*, с тим додатком, да је њу „прегледала и одобрила школска комисија“, која је нешто раније образована за преглед књига државнога издања. На овој граматички јасно се види не само поглед, правац, и знање пишчево, него и филолошка „стручност“ целе „школске комисије“, која је

ову књигу „прегледала и одобрила“, јер је и ова граматика написана према погледима старе школе. без реда и системе, пуна је погрешних и неразумљивих дефиниција, језик је у њој обична смеса пуна старих и туђих речи и наставака, правопис је стари називи — *историјски*, који није изведен доследно, као што видесмо и у Нинковићевој граматички. При свем том овој граматички беше намењена та улога, да међу писце уведе жељену једнообразност и етапованост у писању, јер „*Попечителство Просвѣштѣнѣя*“ 31. маја 1858. год. наређује „*Друштву србске словености*“ ово што следује: „*И будући да суштествую Србска Граматика г. Професора Владимира Вујића и Рѣчникъ Исаиловића одъ надлеженый властѣи одобренѣи и у явно и школско употребљѣнѣи уведѣнѣи: то ѣе Дружество къ унапређементу полезногъ еднобразѣя у писаню правилъ исти књига у дѣловодствѣу своѣмъ придржавати се*“¹⁾. (О овој грамат. опширније у даљим изд.).

4. Што се тиче „*Српске писменице*“ Јована Илића, можемо рећи да нам није позната, а сумњамо, да је и служила кад год као уџбеник у средњим школама. Према ономе, што је о њој записано у „*Српској Библиографији*“ Ст. Новаковића на стр. 415., може се казати, да је она стајала на средини између старе школе и нове науке о језику, јер је писана *новим правописом*, а критиковао ју је и сѣм *Б. Даничић* у „*Видову дану*“ 1861, и та критика изазвала је оштру полемику између Даничића с једне стране, *Јована Илића* и *А. Васиљевића* с друге стране. Последњи је писао одбране Илићеве граматичке у „*Тргов. Новинама*“, а пишући своју „*Малу Српску Граматичку*“ имао је за углед Вујићеву „*гимн. граматичку*“.²⁾

Године 1860. 23. Јануара позната забрана Вукова правописа би у поза укинута. Тога дана донесена је законска одлука, према којој се стари правопис задржава за канцеларијске послове, за службене „*Српске Новине*“ и да се њиме морају штампати књиге за основне школе, „а у свему осталом да нема ограничења у правопису“. Али већ 12. марта 1868, донесена је нова одлука, којом се све забране и ограничења са свим укидају.

Пошто је забрана правописа укинута, прво је граматичка књижевност морала поћи корак напред, јер до тога времена многи су се писци морали и против своје воље и убеђења држати старог пра-

¹⁾ Ст. Новаковић: Буро Даничић, или филологија и књижевни језик српски, у Бечу 1878. прештамп. из „Ср. Зоре“ страна 13.

²⁾ Види о томе: Јована Бошковића: Скупљени списи књига II стр. 78.

вописа, па и угледати се на тадашњи службени језик, ако су хтели, да им се списи штампају у „држ. књигопечатњи“, и да се смеју употребљавати као уџбеници по школама.

И доиста, и сâм *Владимир Вујић*, већ 1863. год. издаде на ново своју „*Србеку Граматику за гимназије у Кнежевини Србији*“. По источном говору сложио Влад. Вујић... Прегледала и одобрила школска комисија, Београд, 1863., која је сада прерађена понајвише према Даничићевој „Малој Срп. Граматици“ од 1850. год.; писана је *новим правописом*, а и у другом чему се разликује од оне од 1856. године (првога издања). Ова је граматика прештампавана пет пута и у колико је нама познато, најдуже је служила као *уџбеник српскога језика у средњим школама*, и то одмах од појаве другога издања (1863) па све до 1874, које је године учињен у предавању овога предмета обрт у корист пове школе и новoga правца, који беше заступљен у делима Ђ. Даничића.

Да обратимо на Вујићеву граматику мало више пажње, и да је мало боље размотримо, поглавито с тога, што су многе генерације ученика нижих гимназија из ње приле знање и правилност свога матерњег језика и напајале се лепотом и љупкошћу свога народног језика. Ово ћемо учинити разматрајући последње, *цело* прерађено издање¹⁾, које ће бити и најбоље и најпотпуније (према ранијим издањима).

И ова је граматика израђена по некој *полутанској системи*, јер поред новог правописа, у разради наставнога градива нагиње више *старијем* него *новом стању* науке о језику, ма да је прерађена 1878. год. дакле после појаве многих дела Ђ. Даничића. Тако:

Целу граматику и сад дели на два дела: „*Етимологију*“ и „*Синтаксу*.“ У *први део* (Етимолог.) унесено је градива из свију делова граматике као о *гласовима*: деоба, претварање, јотовање, акцентовање итд. али свуда се говори о „*писменима*“ а не о „*гласовима*“. Говорећи о акцентима назива их „*пригласице*“ и набраја сва четири овим редом: *кратка*, *врло кратка*, *дуга* и *врло дуга*, а често их бележи врло погрешно.

Из данашњег II дела („о основама“) на стр. 12. и 13. говори о постанку речи и све речи по томе дели на а) *коренице*, б) *изведене* (с „предметцима, и „дометцима“) и в) *сложене*. Главна садржина ове граматике јесте наука „о облицима“ (дакле из III дела) а из IV дела (Синтаксе), унесено је у овај део: на стр. 5. одељак „*говор*“ где

се говори о састав. деловима реченичним (подмету и прироку); на стр. 13. вели: „Кад се више њих речи међу собом тако скопчају, да дају потпун смисао, онда чине *говор*“; на стр. 49. говори о употреби дужих и краћих *заменичких* облика у обичном говору: на стр. 110. говори се о употреби и слагању предлога с падејима итд.

Прелазећи на главни предмет *овога дела (III) граматике* дели све речи на 9. „видова“. Поред сваке врсте речи стоје термини: *нови, латински и старији* као: *именица*, substantivum — „сунтвествително“; *придев* — adiectivum — прилагателно итд. Прилоге зове „*наречице*“ и „*наречија*“. За *предлоге* вели, да су то „*речи, које радњу с једне именице преносе на другу именицу.*“ (стр. 14.)

Именице при мењању дели на *три промене* према *роду* њихову. По *првој* су промени *мушкога*, по II *женскога* а по III *средњег* рода. Врсте дели на мање одељке према „*писмени*“, којим се свршава *први падеж*. У напоменама о мењању неких именица, на стр. 21. вели: „*Имена збирна и одлучна* (мислена) *сматрају се као и бездушна*“ (као да друга имена имају душу!). — Изузетке код именица издваја засебно али их зове „*разликама*“. *Напомене* при мењању, као што се види, израђене, су према Даничићу, и доста су добро изведене.

Прелазећи на *Придеве* и казујући шта су *придеви*, вели да су „*речи, које се прилажу именицама, те показују, какво је које лице, и каква је која ствар.*“ Остале врсте придева не узима у вид при овој дефиницији. Тек доцније, више узгред помиње *присвојне придеве*, које дели на *особне* (на *ов, ев, ин иј*) *оште* (на *ски, ки и ји*). Најпоследње помиње придеве који показују неко *место* или *време* (овдашњи, негдашњи, ноћашњи итд.). Промену придева разликује по средњем роду, који се свршује на *о* или *е* (љут-љуте, туђ-туђе).

Бројеве у деоби грана на *просте* и *редне*, па тек доцније узгред помиње и *збирне бројеве*.

Заменице дели на *праве* и *приложне*. У прву групу долазе му: *личне, повратна* и *ушгне*, а другу групу дефинише овако: „*Приложне заменице поред граматичког лица показују још нешто,*“ а то су: *присвојне, указне* и *односна*. Најпоследње помиње *сложене* заменице, „*које постају, кад се заменицама додаду друге речи или неки слогови, по којима се у значењу разликују, н. пр. неко, нико, свако-свако*“ итд. (стр. 51.).

Глаголи су најгоре прошли у Вујићевој граматици. „*Глаголи су речи које показују радњу или стање подмета, као главне именице, заједно с временом, у коме се што догађа.*“

¹⁾ У Панчеву 1878. накладом књижаре Браће Јовановића

Глаголе дели на: а) *свршене*, б) *несвршене* в) *прелазне*, г) *непрелазне*, д) *повратне*, е) *безличне* и ж) *помоћне* (стр. 52.).

Времена у глагола ова су: *садашње*, *полу-прошло* (пређашње друго¹⁾), *скоропрошло* (пређаш. прво), *прошло* — сложено — *прошло* *давнопрошло* и *будуће*.

Начина има три: *неодређени*, *одређени* и *зависни*. Узгред помиње и „*начин условни* (сoнјuctivus) *кад се говори о чему, што заиста не бива, него је још под сумњом, или под неким условљем, као погодбом; или је тек могуће; или се само жели*“ (стр. 54—55).

Глаголских придева има четири и то: а) *садашњи придев* (у Данич. *прилог сад.*)¹⁾ нпр. *теглећи*, *текући*; б) *прошли* (у Данич. *прилог пређ.*), нпр. *бивши*, *пострадавши* итд. в) *спрежни придев* (први глаголски придев) и г) *трини придев* (други глаголски придев) нпр. *чужен*, *предан* итд.

При мењању глагола раставља их најпре на саставне делове: *основу*, *наставке* и *уметке*, али *основа* му је свуда исто што и *корен*, јер на стр. 56. у § 112. вели: „*Основа* (или *корен*) *јесу у глагола они гласови, на које се настављају наставци*“... и тако даље.

Говорећи о разним врстама наставака вели, да су то „*гласови* што се додају *основи*, да добије облик“, али за *уметке* каже, да су то „*слова*, која вежу *настав.* за *основу*.“

Од свију *уметака* најважнији су му они, према којима он дели при мењању све глаголе на *шест врста* и зове их *врним наставцима*, а то су му: *ну*, *и*, *ова* (— *ева* — *ива*), *е* и *а*; а ради промене глагола и поделе на врсте постављена је ова схема:

	основа	уметак	наставак	
I	врста	— то	— ну	— ти
II	„	— нос	— и	— ти
III	„	— пут	— ова	— ти
IV	„	— ум	— е	— ти
V	„	— пит	— а	— ти
VI	„	— трес	— (нема)	— ти.

Ове врсте назване су *променама*, које опет по потреби дели на *видове* и то: IV промену на *два* вида (*умем*, *видим*) V промену на *три* вида (*ивам*, *ишем* и *берем*) а VI промену дели на четири вида (*тресем*, *печем*, *чујем* и *кунем*).

Прилоге зове „*наречицама*“, и дели их по значењу и по саставу на врло много група, а тако исто и *предлоге*, чију смо дефиницију истакли на-

пред. Тако исто и *свезе* и *усклике*, махом различно од данашње поделе.

Као што се види из ових напомена (а има их и много више) при обрађивању прве партије, у којој је мењање *имена*, његова је граматика рађена према „*Облицима*“ Ђ. Даничића, а други је део, о *глаголима*, рађен више *самостално*, и с тога је, овако сагато *испао*. Није нпр. усвојена ни Даничићева подела глагола оним редом, који је он утврдио, а баш „*Етимологија*“, коју су сви писци старог правца радо истицали, била им је врло тамна и нејасна, као што се види при растављању глагол. облика на мање делове (основе, корене и наставке).

Ну и поред свих мања и недостатака, Вујићева граматика доцнијих издања оставила је за собом и својих заслуга. Стојећи и језиком и целокупним правцем на средокраћи између старог правца и нове, Вукове школе, она је послужила као згодан мост за прелазак из старог правца к новоме стању језиковне наставе, те је прелаз у ново стање био лакши а и забуна у толико мања.

Ну, по уобичајеном програму, који је важио све до 1874. год., Вујићева граматика, садржавала је у себи само једну половину „*Словопроизводство*“ („*Етимологију*“ — по тадашњој подели), који је део предаван у I раз. а у II раз. предаван је други део граматике: „*Словосочинџије*“ („*Синтакса*“). — Прва синтакса за II раз. гимназије била је књига *С. Сретеновића*, која је најпре носила овај наслов: „*Немџнијаке се рџчи и Словосочинџије србског џзика*. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду 1853.“ Да би се могао јасно видети *пращак*, као и *језик* и *правпис* ове школске књиге, довољно ће бити, да само наведемо главније *насловне појединих одељака* и неколико *цитага* из ње.

У кратком *уводу* подељене су све речи срп. језика на 8. „*дџлова*“ овако: 1. *Рџчи самоставне* 2. *Рџчи приложне* и *бројне* 3. *Местоименија*. 4. *Глаголи*. 5. *Нарџчија*, 6. *Предлози*. 7. *Свезе* и 8. *Междо-метија*. За овим под *насловом* „*Немџнијаке се рџчи*“ говори се о подели, значењу и постању речи *последња* четири одељка (*нарџчија* — *междо-метија*), а на стр. 16. настаје *право* „*Словосочинџије*“, са главним *чланцима*: *Предложенџ*. Њџгове *части*: *Подлогџ* и *прилогџ*. — Просто и сложено *предложенџ*. — *Опредџљавајуће* и *допуњавајуће* *рџчи*. — *Придодано* *предложенџ*: *цино* и *скраћено*.

(наставиће се.)

¹⁾ Његово је и оно што је у заградн. Реф.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

РАЗВИЈАЊЕ ПАМЋЕЊА

од Габријеља Компејра, превод с руског.

Важност памћења. Корист памћења не подлеже никаквој сумњи, с тога сматрамо за излишно о томе опширно и говорити. Пређашња система васпитања сувице је злоупотребљавала ту способност, нагонећи је да ради на штету других духовних моћи. Услед тога савремени педагози пали су у другу крајност; они су почели да одричу важност памћењу, јер су запустили и занемарили његово нормално развијање. Такав поглед на памћење очевидно је погрешан. Васпитање без памћења не да се ни замислити, а настава тражи његову помоћ, тако рећи, на сваком кораку. Памћење допуњава друге способности и служи као потпора свима духовним даровима човечјим.

„Памћење је, вели Паскал, неопходно за сваку операцију ума.“ — „Без памћења, пише Гизо, најбољи дарови духовни постају бескорисни.“ Шта више, морални и интелектуални живот основан је на памћењу и, по речима Шатобријана: „најосетљивије срце изгубило би своју нежност, кад се не би сећало онога што је прошло.“

У данашње време излишно би било и замислити као да памћење дејствује и тамо, где је потребно логичко суђење и самостална радња мисли. Искључиво развијање памћења опасно је као свака аномалија, као излишност. Па ипак, на основу тога, што су педагози у старије време врло често прибегавали изучавању задатака на изуст, није могућно одрећи важно значење памћењу у настави. То би био такав апсурд као доказивати штетност суђења само по томе, што су људи по каткад измишљали веома ружке силогизме. Пошто је памћење веома корисно у свима случајевима практичног живота, то оно у исто време представља једно од драгоценијих средстава педагошких. Васпитач се најчешће обраћа баш тој способности, с тога му је неопходно потребно, да се побрине о његову развијању и усавршавању, као о најважнијем циљу васпитања. Памћење нам служи као неисцрпни извор знатне количине наших познавања и чуварница свих знања, појмова и упечатака. Бен, без устезања придаје памћењу најважнију улогу у васпитавању.

Памћење код деце. — У најмлађем добу, кад је човеку потребно да се учи на сваком кораку, и да се упознаје са свима појавама у животу памћење природним путем открива особити дар примљивости. Сви су педагози сагласни с тим, да се та способност одликује у детињству необичном енер-

гијом. По речима Бена најбољи период „пластичности мозга“ т. ј. најјача примљивост ума простире се од петогодишњег до десетогодишњег узраста деце. Деца су обично обдарена тако срећним памћењем, да лако запамте масу речи и читаве фразе, чак и не разумевајући их, наравно без помоћи расуђивања.

То долази од туда, што памћење у многоме зависи од животних моћи и нервне системе. Примљивост чула и децја живост такође много томе помажу. Доцније, код одраслог и зрелијег човека, логично мишљење и расуђивање прилазе памћењу у помоћ, но они се не могу равнати са памћењем из ране младости, која је осетљива према свима упечатцима, који сачињавају природни и лаки продукт младих, још неразвијених органа.

Сем тога, моћ памћења код деце користи се слабошћу и нерадњом других моћи. Децја је ум још празан и зато се пуни без икаква усиљавања. Доцније, бриге, огорчења, озбиљне мисли и лично осећање, у већој или мањој мери, сметају добивању спољашњих утисака. Нови утисци тешко се смештају у памети, која је већ заузета ранијим утисцима. Они (утисци) један другог потискују, те се ствара замршеност у мозгу човечјем, као год кад пишемо по већ исписаним листићима хартије. Децје памћење је празан лист хартије на којој се све не обично лако може написати; оно је чисто огледало у којем се сваки предмет јасно огледа.

Мишљење Русо-а и госпође Кампан — о томе: како треба сматрати мишљење оних педагога, који доказују да деца у добу детињства немају право памћење.

„Ма да памћење и расуђивање представљају две савршено различите способности, пише Русо, ипак се оне не могу развити како треба једна без друге. Деца, која су неспособна за расуђивање, не владају правим памћењем.“

Госпођа Кампан са своје стране тврди, да се памћење развија тек у трогодишњем узрасту.

Међутим, кад се из ближе размотри, лако се можемо уверити, да се у речима Русо-а огледа нека противуречност, која је основана једино на нетачном изразу. Тај мислилац одриче деци само оно памћење, које се односи на апстрактне појмове, а признаје им памћење звукова, лица, и у опште свих појмова, добивених посредством спољних чула.

Госпођа Кампан позива се на опште познати факат, да се човек у зрелијим годинама не сећа онога што се десило у првим трима годинама живота. Тај период као и да не постоји у нашој свести; њега скрива дубока тама од нашег сазнања,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

премда се и у том периоду сусреће слаб одблесак успомена о ма каквим потресајућим догађајима и катастрофама. *Лајбниц* наводи за пример једно дете, које је у трећој години ослепело и ничега се не сећа из времена пре губитка вида.

На основу тога није могућно тврдити, као да се у првој години живота — кад сазнање још није успело да ступи у своје право — памћење код деце налази беспослено, и да се не богати никаквим тековинама. Врло је лако оповргнути речи госпође Кампан већ самим тим, што деца у трогодишњем узрасту умеју, готово сва, да говоре, а знање речи матерњег језика доказује знатно развијање памћења. Међутим, први утисци који се памћењем добивају, бивају обично нестални; да се ти први утисци утврде неопходно је потребно понављање. Тако на финим пртежима вештачка кичица поправља по неколико пута нејасне слике колорита, који брзо мења свој изглед.

Каквоћа децјег памћења. Децје памћење има своје особите одлике и недостатке.

Необична моћ примљивости код добро обдарене деце јесте једна од тих преимућстава. Међутим, као год што заморено памћење код стараца воли да се враћа прошлости, изазивајући индиферентно упечатке онога што је давно прошло — тако се и децје памћење наводи у непрестаној активности, тежећи непрестано новим тековинама, које оно жудно тражи, и са невероватном брзином прима нове упечатке. Деца све виде, све чују. Ништа не може да се скрије испред њихових младих, оштрих чула. Она се брзо упознају како са стварима, тако и са лицима. Дете има чудновату способност за памћење речи и изучавање језика; при повољним околностима дете може у исто време да учи два и три језика. Оно то постиже лако и без најмањег напрезања, док одрасли постижу то само уз припомаћ упорног труда, а то за то што се њихово заморено памћење противи усвајању нових представа.

Другу особину децјег памћења сачињава потпуна верност и строга тачност у схватању представа. *Легуве* сравањује дете са оцењивачем акција који све предвиђа, не губећи из вида ни најситније појединости. С необичном тачношћу, којој би могао да позавиди љубитељ историје, дете схвата све појединости предмета. Ако детету причате причу или басну, која му је већ позната, онда вам оно неће допустити да пропустите или промените у њима ни једне речи; а ако се мало удалите од истине, подвикнуће: „Не! — то није тако!“

Ну, при свем том, децје памћење има и недостатке, који са узрастом ишчезавају. Деца особито греше у одређивању времена. Усавршено памћење

мора давати себи рачун о томе, кад се десио и колико је трајао извештај догађај; али је дете за то још неспособно, јер за одређивање времена неопходно је потребно довести своја сећања у њихову доследну везу. Сећања се одликују у том погледу већом забуном у децјем уму, као мустре, које су, тако рећи, избачене из свога оквира.

Усавршавање памћења. — *Монтен* је врло лепо приметно, да педагози врло често претоварују децје памћење, не водећи рачуна о његовом правилном развијању. Истина, није толико важно за дете, да изнесе из школе различите припреме знања и успомена, колико да изоштри своје еластично и јако памћење, које би било способно да се богати новим тековинама, да усваја нове појмове и да их у животу може примењивати у свима захтевима.

Усавршавање памћења треба да постигне два различна циља. Прво, оно треба да придобије што више знања, што и јесте главна задаћа васпитавања. Друго, оно треба да се развија и јача упоредо са другим душевним способностима. Школска предавања, заиста, потпомажу да се ти циљеви и постигну, ну, овде главну улогу играју особити педагошки начини, који чине, тако рећи, искључиво васпитавање памћења.

Је ли памћење потребно? Је ли нужно да се памћење специјално развија (усавршава)? И, ако је његова неопходност доказана, онда да ли је могућно постићи тај резултат?

Ми без устезања одговарамо на то питање: да је *потребно*, не обзирући се при том на мишљење *Локово*.

Лок оспорава корист од вежбања памћења у школи, оснивајући своје разлоге на томе, што ми редовно прибегавамо његовој помоћи у практичном животу.

„Памћење је — вели *Лок* — потребно на сваком кораку у земаљским, светским пословима, и ми врло ретко можемо проћи без његове помоћи, с тога се треба бојати да оно не ослаби и не отупи услед оскудице вежбања, ако су она заиста неопходно потребна да му очувају и одрже енергију.“

Заиста је добра школа извор памћења, но само онда, ако је оно још у младости претходно дотерано и приуговорено за интелектуалне послове, када је памћење постало, тако рећи, готово оруђе. Ово *Локово* мишљење може да побије сваки учитељ. Свима је педагозима и из искуства познато, да се чак и добро развијено памћење мучи неописаним напорима ради свога потпуног усавршења.

Може ли памћење да се усавршава? *Лок* не само што не признаје да има какве користи од веж-

бања памћења, него рачуна да је то и немогућно. По његовим речима вежбајући памћење у овом или оном предмету „не спремамо га да оно прима нова знања, исто онако као што ни метална плоча на којој смо већ нешто нацртали, не може да постане способнија да трајно прима и друге нацрте.“ Овде енглески педагог поново противуречи истини. Разни мислиоци имају празне теоријске погледе на каковоћу памћења. Тако *Луис* (Luys) и *Рибо* тврде: да памћење потпуно зависи од органских услова. Међутим философи — спиритисте рачунају памћење као неку независну духовну моћ. Ну, придржавали се овога или онога мишљења, искуство нам ипак доказује, да се памћење развија свесним неговањем и вежбањем. Према томе оно тврђење, да памћење зависи само од „срећне организације“ нема никаква смисла.

Исто је тако чудноват поглед *Жакогов*, који иде у другу крајност. Он је уверен да се разумним васпитањем могу постићи добри резултати, да је памћење код свију људи једнако при рођењу, но да постаје слабије услед тога, што се васпитачи о њему неумешно и небрежљиво старају. Да је то мишљење погрешно врло је лако доказати. Треба само изнети за пример искључиву моћ памћења неких генијалних људи. *Вилман*, као што је познато, поновио је све речи једне другачке беседе, коју је само једном чуо. *Моцарт* је написао *Miserere* сикстинској капели, и ако је ту музикалну вештину чуо само два пута. *Орас Верне* и *Густав Доре* на памет су цртали врло лепе портрете. Ну баш да оставимо на страну такве необичне феномене, ипак можемо у доброј школи наћи знатну ризницу природних дарова и наклоности к учењу и понављању наученога.

По речима *Вена*: „при једнаким условима предавања нису сви васпитаници способни, да исто предавање *подједнако* и запамте.“ Тај факат не подлежи сумњи и чини једну незгоду при заједничком обучавању већег броја ђака у једном разреду.

Вежбање памћења. И тако морамо сви да се сложимо у томе, да је усавршавање памћења *неоходно* и *могућно*; да се тај циљ постигне нема другог средства сем вежбања. Међутим, да би памћење с коришћу могли вежбати и дотеривати га за практичну употребу није довољно претресати ту способност само у познатим цртама, но је потребно да се упознамо са свима својствима, која сачињавају *памћење*.

Различне особине памћења. — „Срећно памћење вели *Ролен*, треба да има две особине: да брзо и без муке прима утиске и, да те утиске тачно очува.“ Томе треба додати трећу особину: да се брзо опомиње онога што је било брзо усвојено и

тачно очувано у памети. Слабо је оно памћење које не дозвољава човеку да располаже својим знањем без одуговлачења и застајкивања; иначе, по речима *Монтена* „ено треба да ме служи онда кад је њему воља, а не онда кад ја захтевам.“

Те разне особине памћења не налазе се увек заједно. По некад бива, да ђак, који лако научи задатак, брзо га заборави. Најокретније памћење може да се покаже у исто време и најневерније. Све што је оно лако и брзо примило, брзо и излази, као што оде богатство до кога су шпекуланти брзо и лако дошли. Оно, што је без муке стечено, обично се лако и растече.

Поменуће особине ни у колико не искључују једна другу. Оне су обично сагласне међу собом. Примерно памћење мора да има све те особине заједно, а вежбању је циљ да усаврши све те особине помоћу специјалних метода.

Брзо сећање — репродукција. Та особина памћења особито води развићу природних моћи. Искључиви педагози узалуд сравању окретни и примљиви ум једног ученика који прима — схвата — знања, тако рећи, у лету, са неразвијеним — тупим — моћима другог, који споро прима оно што учи. Из тога се, међутим, још не може закључити да педагогија не би могла да поправи бар неки део тих недостатака памћења.

„Не треба, вели *Ролен*, клонути духом, ако први покушај не испадне за руком да растресе слабо, непримчиво памћење, које се врло често може поправити дугим и непрестаним вежбањем. Глупом детету треба давати прво *врло мале* задатке, тражећи, при том, да их добро научи. За тај посао неопходно је потребно давати деци да науче што год интересно и лепо, нпр. басне *Лабонтена* или приче. Вешт учитељ, који жели да му ученик напредује у науци, придружује се његовом раду, и учи са њим заједно, дозвољавајући по некад да га ђак претече, како би се на тај начин ученик уверио да је и он способан за учење. Према успеху деце могу се постепено и неприметно да повећавају задатци.“

Другим речима: слабо памћење треба штетити; од таквог памћења треба тражити само умерена и поступна напрезања; не дати ђаку да клоне духом но напротив храбрити га и похваљивати успесима које је постигао, како би се на тај начин и сам уверио у своју способност. Ето, то је смисао *Роленовог* искусног савета.

Кад се томе дода још и то, да слабо памћење не служи увек као доказ глупости, него зависи од других услова: — од недовољне примљивости спољашњих утисака, од неумешности концентрације

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

(да своју пажњу концентрише на једном предмету), онда излази: да педагог, који буди примљивост и развија деје мишљење, доприноси велику корист слабом ученичком памћењу.

Све што напреже пажњу, буди енергију памћења. Једно од најбољих средстава за буђење пажње служи тачно објашњавање задатака. У закону хришћанских школа (издање 1860. године) говори се: „да ученици с великом муком изучавају оно, што не разуму.“ *Паскал* за самог себе вели, да никада није заборављао оно, што је с разумевањем научно. Ма шта се рекло, ипак између памћења и расуђивања нема несугласице. Учитељ који води рачуна о ономе што предаје, и који своја објашњења грана, указује услугу не само ђачком расуђивању, него и памћењу његовом.

Сем тога, учење ће поћи још брже и успешније, ако се учитељ при предавању буде придржавао извесног поретка, пажећи при том, да очува логичку везу међу знањем, које предаје деци.

„Без сумње, вели *Пор Ројал*, васпитаници брже усвајају и лакше памте системска предавања с тога, што се представе, које имају непосредну природну везу међу собом много боље примају у нашој памети и лакше се репродукују у тој логичкој доследности.

Трајање утисака. Утисци, добивени методским редом, који су пажљиво и с потпуним разумевањем примани, никад се, готово, не заборављају. Другим речима: олакшавајући примање представа, ми смо у исто време кадри да их за дуго у памети очувамо.

Друга неопходна особина доброг памћења јесте у томе, да се примљени утисци стално у памети одрже. А да се то постигне неопходно је потребно *понављање*, као битни услов за развијање памћења.

Стара педагогика аксиома гласи: „да је понављање мати ваљаном образовању“. Треба чешће да се враћамо на један исти предмет и не пренебрегавати размисљање о једном и истом предмету. „У нашој свести чува се само оно, што је чешће понављано“, вели *Жако*. Он је извео овај закључак по пословици *multum, non multa*, — не много, али темељно; мало а добро. Честим понављањем једног истог предмета дошли бисмо до идеалног знања. Ружна је опширност која под именом јачања памћења, може само да му шкоди. Опширност знања представља питање од не мале важности, као и трајаност примљеног знања. Док, међутим, понављање сачињава један од битних услова за развијање памћења (истина ван уских граница, које је *Жако* обележио), још кад се при том понављање на разне начине приведе у дело, под видом просте репро-

дукције онога, што је учитељ рекао; под видом кратких изрека и општег прегледа.

„Ретко се дешава, вели *Бен*, да факта која се десе свега један пут оставе трајне утиске, који се могу сами репродуковати. Тога ради, да би се упечатци усвојили, нужно је да између два посла прође неко извесно време. С тога је неопходно потребно, или да се настави прво предавање, или га понављати неколико пута. То је главни закон памћења.“

Други важни услов верне репродукције јесте строга тачност представа, које су усвојене памћењем. Не треба се никад задовољити само овлашним појмом о предмету. С тога у неким случајевима треба тражити да дете буквално изучава оно што се пређе, и да увек подробно појми — разуме и темељно усвоји оно — што му се предаје. Госпођа *Некер де - Сосјур* у интересном одељку своје расправе: „*поступно васпитавање*“, нападајући оне, који мишљаху да изучавање речи замене изучавањем ствари, с разлогом примећује, да је то једно с другим спојено и нераздвојно.

Ученике су терали да само задатке добро науче, не обраћајући пажњу на изразе, а кад су они одговором доказали да су лекцију научили, учитељи су били задовољни ма да нису гледали на форму одговора. Изрази ђачки били су већином неразговетни и нетачни, а то пак долази отуда, што се деца у опште заморе брзим изговарањем речи. На тај начин такве су лекције остале неразговетне и непојмљиве, а услед нејасних и неодређених израза брзо су се и заборављале.

Брзина репродукције. Драгоцена и ретка особина — умешност зависи у главном од ове треће особине памћења. Честа питања чине, да се та особина још боље усаврши. Изненадним питањима треба подстицати дете, да напреже памћење и обнавља примљене утиске. Треба га научити да се брзо прибира, како би од многих утисака изабрао оне, који се од њега траже. На тај начин памћење, које је било у пасивности почиње да ради, јер се у памети врло често налази благо, са којим сам сопственик не уме да располаже.

Друга важна добит састоји се у борби рутине са механичким вежбањем памћења. Дете, које брзо заборавља што чује, врло често навикне да механички понавља оно, што му се предаје у истом облику и поретку, у ком је и учитељ изговорио. Те тако без погрешке може да именује хронолошким редом све француске краљеве и да од речи до речи изговори геометријску формулу. Ну ако му врло мало прекинете ту механичку операцију мозга, он одмах све заборави. Тај недостатак може да се исправи или предупреди само згодним малим питањима; сем

тога од таквог ученика треба тражити, да оно што је научно понови другим речима и у другој форми.

Памћење и расуђивање. При усавршавању памћења васпитач је пре свега дужан да има у виду да то својство душевно не развије на штету суђења.

Многи се држе оног погрешног мишљења, као да је „памћење непомирљиви непријатељ суђења“ (Фонтенел). Усавршавајући своје памћење неки се људи одучавају да мисле и тада постају страшно педантни; мисле о самима себи, или се устручавају да своје мисли казују друкчије него у виду цитата туђих идеја. Такве личности знају само оно, што су други измислили и исказали. „Мисли су у човеку, вели Кант, који много памти, но не може сâм ни о чем да суди.“ На што је знање човеку, вели Кант, који много зна, а ни о чем не може да суди?“

Нема сумње да и у школи треба избегавати излишно напрезање памћења. У том случају као да није могућно примењивати правило *Кантово*: „не развијајте никакву способност само ње ради, већ усавршавајући једну имајте у виду и остале.“ Одвише развијено памћење понижава, тако рећи остале духовне дарове и, по речима *Воверонга*: „памћење треба да одговара уму.“

Но добро развијено памћење не доноси никакве штете ако остане у улози помагача других способности, „као вештачко оруђе, — по речима Монтена, — неопходно је потребно чак и ради суђења.“ У активном уму, који је навикнут да самостално мисли, сећања при својој многобројности само оживљавају душевна својства; ни у колико их не успављују, нити пак приводе у пасивност. Госпођа *Моршеф Жирар*, овако се од прилике о томе изразила: „памћење није гроб, већ колевка за развијање мисли.“

Памћење и учење на изузет. Што се памћење по катинто подвржавало немару с тога је, што су га често мешали са учењем на изузет, т. ј. са једним видом његова вежбања. Но чак и да одбацимо такав метод учења, ипак је неопходно потребно да се памћење развија и усавршава. Но пре расуђивања, разгледајмо различита мишљења о томе:

а) *Мишљење Херабрта Спенсера.* Хербарт Спенсер припада оним педагозима, који су одсудно противни методи буквалног учења.

„Обичај, да се задатци уче на изузет био је у раније време јако и свуда распрострањен; а сада сваким даном опада. Сви савремени аутори наука одбацују стари механички метод учења слова. Чак се и таблица множења готово свуда изучава очигледно, помоћу експеримената. Метод, по коме се пређе изучавао језик, замењен је новим који је из-

рађен на основу искуства самосталног учења матерњег језика. Система учења на изузет даје форми и символу превагу над оним предметима, за које они служе. Она тражи само правилно изговарање речи држећи да није нужно објашњавати смисао. На тај начин дух се приноси на жртву речи. Сад су сви увидели истину да, што се више обраћа пањња на форму, мање се разуме смисао.

Овде поново nailазимо на обичне недостатке Спенсерове; његов апсолутизам прелази границе мудрости и с тога је штетан. Нико неће спорити, да су у пређашња времена школе злоупотребљавале тако звано „бубање“ (учење на помет, без икаквог разумевања), од чега, у неколико страда чак и наша савремена школа; ми нисмо заборавили мучне и горке часове у школи, кад смо требали да памтимо опширне грчке, латинске и француске текстове. Ну, ако се у основним, па чак и у средњим заводима злоупотребљава речени метод, то још није доказ да је он савремено неприкладан.“

Докази: за и против. Противници учења на изузет (механизма), поткрењују своја мишљења различним аргументима.

Американски педагози одлучно су устајали противу глупог бубања. Тако *Деме Догонот* каже, да метода учења на изузет нема смисла за новије друштво. Много је претежније утврђивање расуђивања и оспособити ученике за саморадњу него се слепо придржавати традиције, и бесвесно клањати старини.

Такав аргуменат може бити управљен само против прекомерног учења на изузет, где се тражи буквално понављање текстова чак и из оних предмета који најмање од свију припадају оној групи наука чији се текстови морају — наравно — са разумевањем научити од речи до речи, као нпр. наука о моралу.

Други педагози доказују, да резултат развијања памћења не може да отклони штету која се њиме наноси. Какву корист може имати ученик од учења готових фраза? „Знати на помет (а не разумевати), не значи ништа“ — вели *Монтен*. Поред тога, буквално изучавање, без расуђивања, тражи веће напрезање и огроман губитак у времену. Ум посустане и изнури се услед таквог рада. А док се ученик мучи над лекцијом, дотле драгоцено време пролази без икакве користи.

На то ми велимо да, у крајњем случају, код неких ствари не може бити појам одвојен од речи, које јој и саме јасно и опредељено показују ствар, услед чега треба речи неопходно утврдити. У самој ствари ми само тада располажемо слободно својим појмовима, ако нам је испало за руком да нађемо речи за јаснији израз последњих.

Има случајева у којима је немогућно избећи изучавање на изуст. С једне стране напрезање је неопходно у васпитном послу.

На тај начин, сви погледи које смо разматрали, а који су управљени против учења на изуст, коме се по кашто прибегава без рачуна и у невреме — ипак је умерено буквално учење на изуст веома потребно у неким предметима.

Кад је потребно буквално учење на памет? Енглески педагог *Фич* лепо је определно, у којима је случајевима нужно буквално учење.

„Ако се предаје о оном, где је потребно памтити мисли, факта, расуђивања, тада нека ђак излаже својим речима и како му је згодније. Овде није потребно прибегавати изучавању речи. Ну, ако се у тим речима које служе за описивање факата огледа особина стилистичке лепоте; ако се њима казују научна дата или основи истине, које је немогућно тачно и јасно исказати на други начин, онда ученик треба заједно са суштином да усвоји и њену спољашњу форму.“

Држећи се тога правила, није тешко определити границу рационалном изучавању на изуст. У граматици неопходно је потребно знати на памет нека главнија правила; у рачуну — одредбе; у геометрији — теореме; у свима наукама у опште — формуле; у историји — хронологију; у географији — познате техничке термине и т. д. Ето где је потребно да ученик мора знати од речи до речи — *verbatim*. По себи се разуме да ученик мора потпуно да појми и разуме оно што учи. Предавач мора подједнако да обраћа пажњу ученика како на правилност израза, тако и на ток мисли. Памћење је дужно да усваја само оно што се потпуно разуме. Терати ученике да уче на памет опширне чланке из историје, граматике или физике, било би веома глупо и бескорисно, а да и не говоримо о томе да је напрезање мозга и опасно и мучно.

Вежбање у учењу на изуст. Учење на изуст може довести користи још у једном случају, који има важно васпитно значење. Ми мислимо на изучавање појединих лепих текстова, одломке из прозе и поезије, којима треба богатити дечје памћење. „Вежбање у учењу литерарних примера нетачно се врши у нашим школама.“ Међутим то је једно од бољих средстава којим се развија леп укус код ученика; даје им се прилика да осете лепоту поезије, могућност узвишења мисли и т. д. Читање на глас, баш и са раном припремом, не одговара увек том циљу. Овде је, с времена на време, нужно особито напрезање памћења какво се тражи за изучавање декламације. Такво вежбање гони памћење да ради са особитом енергијом, изазивајући пажњу концен-

трацијом. Тим путем дете се привикава да слободно говори. Осем тога, при декламацији ученик дубље проникне смисао и вештину великих писаца. Усваја њихов слог; па кад се доцније и сâм лати пера, онда му поједини литерарни обрасци који су у школи научени, сами собом на памет долазе, и на тај начин усавршава се, да му писмени радови буду правилни и лаког стила. Декламације бољих аутора доприносе не само корисно вежбање памћења но и вежбање и у говору, и служи као одлична припрема за излагање сопствених мисли у самосталним саставима. Признајемо, да је врло тешко учинити избор чланака које ваља на изуст учити. У њима треба да се огледа и таленат писца и простота тачних — једрих — мисли, које су удешене према дечјем разумевању.

Злоупотреба при изучавању на изуст. При учењу на изуст треба се чувати сваке излишности. За тај случај навешћемо речи енглеског литератора *Донсона*. „Једном сам био у гостима код својих познаника, чија су деца јако волела да декламују стихове. Прво ми дође један дечак и предложи да ми нешто декламује. За овим дође и други са тим предлогом.“ „Моји мали другови, рекох им ја, можете ли ви оба декламовати од једанпут, у исто време?“ Ми осуђујемо понеке декламаторе не за то што су несносни, но за то, што у залуд и без икакве користи губе драгоцену време. Ми се не можемо заносити некаквим чудотворним памћењем које се састоји у томе, да би по пронишној примедби *Ракле-а*, изговорили од речи до речи садржину целе књиге, од корице до корице.

„Ја бих се радовала, рекла је госпођа *де Монтенон* о својим васпитаницама у Сен Сиру, кад би оне запамтиле десет вретица са потпуним разумевањем, у место неразумљивог учења на изуст читавих свезака.“

Избор грађе за вежбање. Не много, али темељно; мало а добро. Тога правила треба да се придржавамо при учењу на памет. При избору грађе учитељ треба да се обазире на чланке интересне и разноврсне, како из прозе, тако и из поезије. У поезији нарочито за малу децу. Изабрани чланци нека су мали. Пре но што се деци да задатак, нужно је и неопходно потребно, да учитељ прво јасно прочита у разреду, тако, да оно, што ће се учити на памет буде прво лекција за читање. Осем тога учитељ је дужан да те одсеке тачно објасни. Не слажемо са са онима који мисле, да памћење по каткад треба да надмашује расудак и да његово механичко развијање, — учењем на памет неразумљивих ствари, — може бити корисно. Дете, услед лаког памћења, које је деци својствено, с напре-

зањем може да савлада ту механичку радњу, но уједно с тим, оно ће да усвоји штетну навику: да понавља као папагај готове фразе не разумевајући им значења.

Кратак преглед услова за развијање памћења.

Енглески педагог *Блок* врло је лепо скупио главне услове, који су нужни да се утврди моћ памћења, или да се помогне његовој слабости.

Ти су услови следећи:

- 1., одређеност, живост и јачина првога утиска;
- 2., ред и класификација факата;
- 3., понављање. (Ако ексер не уђе од једног ударца, ударите га два, па и три пута);
- 4., логичка веза међу представама. Човек који се сећа само оних факата што су њему позната, нема логичну везу узрока;

5., прикладни односи, који су установљени међу сећањем;

6., употреба писмене белешке за оне, који немају добро природно памћење. *Монтен* вели: „ја усавршавам своје памћење са хартије.“

Мнемонички метод. Педагози су често препоручивали употребу мнемонике (вештина за памћење) која, одржавајући међу сећањем измишљену везу, придаје утисцима трајност и олакшава њихову репродукцију.

Ну, мнемонички метод представља пре свега ову незгуду: што тај метод схваћа предмет врло површно и с поља, а никако не потпомаже унутрашње образовање; ослабљава пажњу на оно што је главно уплићући многе споредности; детаљнише предмет, који се учи: убија у основи љубав према науци и продуктивни — стваралачки полет нашег духа; навикава ум к асоцијацији произвољних и површних појмова. Кад би тај метод допста доприносио ону корист коју му приписују, онда ипак тај метод не може да издржи критику по свому по катшто по све штетном утицају на расуђивање.

Ну, како мнемоника дејствује на памћење?

„Међу репродукцијама, вели *Блок*, може корисно да се установи прикладан однос, тако нпр. ученик може да запамти, да је Абидос на азијском брегу Хелеспонта ако у својој свести упамти да речи Абидос и Азија почињу једним и истим словом — *А*. Ну, та вештина више приличи невештом учитељу, него нашим образованим педагозима. Системска употреба мнемоничког метода не улева ми особиту веру. Оне пуне ум масом смешних и ружних симбола, са свим штетних за природно делање умних способности. Хронологија историјских догађаја ради чијег учења обично прибегавају том виду сложене механике много се лакше може утврдити у памети помоћу синхроничних таблица историјских

догађаја по хронологији. Садашња мнемоника је основана на природној асоцијацији идеја, на методи логичне поступности, која је нужна у предавању. Напротив, мнемоника, и ако помаже да се очувају одвојени утисци, ипак наноси штету општем развићу памћења. Све што помаже памћењу, у самој ствари ни у колико га не јача, и давајући памћењу вешту потпору с поља, ми придајемо способности само рђаву навику. Одучићемо памћење да се сме поуздати на себе сама.

Асоцијација идеја. Асоцијација представа јесте један од важнијих закона за развијање памћења, исто онако као што се репродукције везују једна с другом, а таква их веза ојачава у памети, при том се дешава да једна представа може покренути много других представа. Ето, зашто учење нових предмета (који својом новином збуњују памћење) губи и растројава памћење, јер нова представа не налази на отпор других аналогичних представа којима би се оне могле да приближе и да се вежу.

И тако, при развијању памћења, педагог треба да се користи асоцијацијом идеја и њеним разним принципима случајним и спољашњим. Што више установљавамо општење међу нашим познавањима, тим ће и асоцијација представа бити трајнија и опширнија, а уједно с тим и памћење постаје активније и чвршће. Да наведемо врло важну изреку *Сен Франсуа де - Сал*: „најбољи начин да се ма чему научиш јесте онај, по коме сам радиш и занимаш се; боље је тражити лекције од других, но најбоље предавање — другима.“ Ако је то мишљење оправдано онда се корист од предавања за самог предавача објашњава тиме, што је учитељ дужан а и обавезан да доводи у систему своја знања која предаје другоме, подвргавајући их строгом методском поретку.

Разни видови памћења. „Ми о памћењу говоримо увек у општем смислу — примећује *Легуве* — док се тај дар (особина) дели на мноштво видова.“ И заиста, постоји памћење факата, речи, идеја, бројева, места и т. д. Ма да ти разни видови памћења не искључују један другог, ипак се ретко сви налазе код једног човека. Онај, који без погрешке може да запамти дугачак ред цифара и да их израчуна, по некад не може да запамти место и пределе, облик предмета и људе. Навика и честа понављања јаче потпомажу развијање тих особина, него природни задатци. Сваки занат или занимање наклоњено је једном или другом виду. Педагог — васпитач — је дужан, да из школе отклања таку специјализацију памћења, не допуштајући да се оно развија само на једном предмету; — да избегава дакле, штетну једностраност.

Уопште неопходно је потребно развијање памћења у свима правцима, трудећи се притом да оно постане подједнако примчиво како у односу апстрактних представа, тако и у односу спољашњих утисака. Оно мора да буде еластично и да обухвата све; треба да служи за сваки род мисли, за сва

занимања у свету. Ако памћење сачува само извесну категорију сећања, оно ће истина бити корисно, но само у ограниченој сфери и нарочитим случајевима. Али ће оно тада изгубити свој велики значај и неће бити универзална способност и потпора свију духовних сила. **Мил. М. Ковачевић.**

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЈА

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ

Назарени. (Роман. Написао Јаша Томић. Прво издање. Цена 2 круне (2 динара и 50 пара). — У Новом Саду. Српска штамарија д-ра Светозара Милетића. 1896. — Обична 8°, стр. 235.

Као што ћемо видети, има нечег по чем је овај роман до сада јединствен и од значаја у нашој лепој књижевности.

На крају његову писац је, у неколико речи, управљених на читаоце, објаснио постање и начин обраде овога својега списка.

Још од пре 20 година, када је први пут походио назаренску „скупштину“, вазда је гледао да се што боље упозна „са назаренима, установама и обичајима њиховим.“ У први мах је хтео о њима писати расправу ну касније, допавши затвора, бавећи се ту „књижевношћу“ у слободним часовима кад је затвореницима допуштено читати и писати, истражујући узроке злочинима, те: „радећи — вели — на овом огромном делу, које обухвата цео живот наш, написао сам и на мог (свог?) старог познаника, на питање о назаренству. И баш у последњим месецима дође ми воља да обрадим то питање, и то ваља да га обрадим у форми (облику?) романа.“ Уз то напомиње, како у овој књизи није „ни изблизу исцрпено сав онај материјал“, што је прикупио; да она није „последња“ његова реч о овоме питању, и најзад, да се искрено трудио казати истину, ма га то шта стало.

Врло је похвално што се писац потрудио да у уметничком облику романа расправи једно овакво питање, које данас јако може занимати, а и поучити наш шири читалачки круг, који Назарене познаје под именом *нововерца*; ну, о њима слабо што знаде за то, што му се о томе готово ништа јасно није ни казивало.

Истина, пре неке године, С. Матавуљ је огледао у *Отаџбини* насликати *нововерце*, у причи истога имена; али му је тај оглед врло несрећно испао за руком (наше мишљење исказано је тада у „*Просветном Гласнику*“, у оцени лепе књижевности у *Отаџбини*, за ту годину), јер је по свему изгледало да заступа назаренство на рачун православља, што је неопростива погрешка и што је доказ да главних назаренских верских начела није ни проучио; те према томе и онај његов лепи и видни приповедачки дар, уложен у ту причу, отишао је у ветар.

Јаша Томић је позват нашем, нарочито млађем и образованијем свету по градовима, као песник, чије се песме допадају више због својега слободоумља, но због песничке снаге своје.

Као да ћемо више ума но срца наћи у овом његовом роману, који је, на сваки начин, као што поменусмо, јединствен због тога, што први обухвата свесно главна назаренска учења, те их с доста успех уметнички и са савремена следишта расправља, чиме је, збиља, од значаја.

Намерни смо упустити се у дубље разматрање овога романа, прво с тога: што држимо да је тога вредно само питање о назаренству, а друго за то: што то писац потпуно заслужује.

С тога, ради обавештења већине читалаца, којима је назаренство само по имену познато, проговоримо неколико рећи о њему, у опште. Ово и за то: што је критици дужност показати, на према важности списка, у кратко изнети и богату садржину његову, ако је има; а овога је у толиком обиљу, да може послужити за доказ, е је писац озбиљно схватио задаћу, те се са похвалном, претходном спремом, латио „*питања о назаренству*.“

На Назарене је зар тек од времена првога српско-турскога рата обрађена пажња у Краљевини нашој. Тада се оно махом јављало око Обреновца, по селима најближима Срему, одакле је без сумње амо и пренесено. Ну, код нас се није толико раз-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вило колико код наше браће с оне стране Саве и Дунава. Најглавнији узрок томе нашли бисмо у већој политичкој слободи, бољим материјалним околностима и мањем верском одушевљењу, у овим нашим крајевима.

Биће да је појава назаренства у неку руку видљив протест противу данашњег друштвеног полутанскога стања, у којем нити је довољно образовања ни довољно верска осећања. Услед тога се у простоме народу осећају зле последице већма по на другом ком месту, те се код извесних људи природно рађа жудња за што угоднијим живљењем. И назаренство покушава да лечи својим леком, водећи људе својему идеалу савршенства и благостања.

Већ и само име напомиње, да је и назаренство у главноме хришћанство само погрешно схваћено, које о себи држи да је права, чиста Христова наука, то по томе једина која спасава. Све остале вере су криве, што су људи овако покварени.

Ласкајући тако људма да је вера њихна крива њихној несрећи, а не они сами, а особито: примајући у братски загрљај, (управо рећи право хришћански) оне, које данашње друштво, због извесних њихних учињених погрешака непрестано, кроза цео живот њихов (дакле, збиља по све нехришћански), презире и туђи их се, као оно кужних; проповедајући умереност и претходећи примером у умерену јелу, пићу, руху, свима животним потребама (од којег се хришћанскога правила данашњи хришћани одвећ отпадихте); стварајући добровољним прилозима опште благајне и помажући из њих, сваковрсно и без интереса, потребите чланове своје у случају њихне несреће (од којег се хришћанског правила данашњи хришћани такође много удаљују); дајући, на тај начин, у главноме, мелема несрећнима, — природно је, да назаренство има чиме себи силно привући. А, кад су људма олакшане и у неколико обезбеђене главне им животне намирнице, онда је лако са натурањем појединих и глуних верских правила, обреда и обичаја.

Ко хоће да ступи у назаренство, мора се пре свега заветовати, да ће бити поштен човек. Ступајући у нову веру, мора искрено исповедити своје грехе „вернима“ — „браћи“ или „иророцима“, ваља да је спреман вратити (ако не одмах, а оно првом згодом) све, што је кад било од кога неправедно узео, признати своја недела (за која досле нико не би ни знао) и издржати за њих казну или за опроштај молити. Такав је обраћеник најпре искушеник — „пријатељ“, касније „брат“ (кад је већ пречишћен од греха и крштен); а ако је подобан да вешто тумачи јеванђеље, постаје „иророком“ —

старешином назаренским. Тек по што „пријатељ“ засведочи пред „иророцима“ да је над собом осетио Св. Духа, да га не муче зле мисли, бива крштен (загњуривањем у три маха у реку, што врши један од „браће“ или „иророка“, уз певање псалма на обали); за тим се у „скупштини“ причешћује комадићем хлеба и гутљајем вина (управо као и калвини). Ну, како се крштење врши чува се у тајности и од самих „пријатеља“, вероватно да би се овима последњим дело, да се за крштење што озбиљније спреме, а и зар да би се простота и ништавност самога тога чина прикрила. Дете назаренско никако не може бити крштено док не одрасте, јер није свесно вере своје.

Нарочитих цркава немају, јер их сматрају као „иошовске воденице“, звона црквена називају „биковима“, а свештеника „ђаволом трубом“, рипиде и чираке „црквеним батинама“, а све хришћане и у опште неназарене „незнабошцима и поганицима“. „Скупштина“ њихова — то је њихова црква, а састају се у нарочито одређеној, ну обичној кући, (коју чисто држи, и с поља и изнутра, по један од најмљених чланова) било сваки дан пред вече на кратку молитву или недељом на дужу, која почиње од раног јутра, па се свршује најдаље до 8 сах. из јутра, после чега свако одлази на свој рад. После „вечерњи“ (вечерњих молитава) разговор је о општим стварима, што се тичу било потреба месне назаренске општине, у опште, или појединих јој чланова. — „Скупштина“ је повећа соба, бело окречена, без икаквих украса, сем једног часовника на зиду, који треба да опомиње верне, е се ваља с Богом измирити, јер смрт се бљижи. С једне и друге стране су клуне. На једној страни седе мушки, на другој женске. „Браћа“ и „сестре“ седе напред на клупама, а „пријатељи“ и „пријатељице“ иза њих. На средини је мали бео сто, за којим седе „иророци“. Богослужење (као и у калвинџа) почиње песмом из псалма, који се певају, за њом долази молитва, после чега један од „браће“ или „иророка“ тумачи Јеванђеље; после тога један „брат“ чита молитву, па се служба заврши опет сложено побожном песмом. За молитве нису одређене нарочите речи; моли се свако како зна, али само један чита молитву, а сви други, за то време клече склопљених руку. Само „браћа“ и „сестре“ поје, јер су „пречишћени“ (од грехова), а док они поје, досле још грешни „пријатељи“ и „пријатељице“ јецају и плачу, кајући се за грехе своје. Код Назарена нема нарочитих свештеника, нити они, што тумаче Јеванђеља, имају какве плате (јер свештеничку плату, бир, називљу „бедом“). За време богослужења, у споредној соби, одмах до „ску-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

итине“, стоје до отворених прозора жене, које би собом донеле децу, како би се с њима лако могле уклонити, ако би „скуштини“ биле на сметњи.

Назаренска је рана проста, али снажна. Они никад не посте нити празнују. Старија „браћа“ и „пророци“ брину се, кад ће се који „брат“ ожени и „сестра“ удати, и налазе им другове за потоњи живот. О љубави између девојке и момка, као и мужа и жене, великој љубави и милошти родитеља према деци и обратно, не сме бити ни помена, јер је то „сотоини“ посао, то је „успаливање“, т. ј. брига о телу на штету духа. Назарен мора бити вазда озбиљан, ни весео ни тужан. Не сме ни игре играти, јер је то „сотоинина мрежа“, а ма ко му умро не сме плакати. Мртви се без икаквих обреда и гробних белега сахрањују.

Назарени су противни народности, јер је сваки „човек“. Кад их ко нападне, не бране се, триљењем хоће да победе. Не ратују, јер Христос рече: „Не уби!“ Не учествују ни у каквим јавним, народним пословима, и прекомерно себе у говору ниште тако да постају тајни хвалисавци.

Као што се види, привукавши к себи чланове др. вера, назаренство их не може како би хтело одржати, јер тражи од њих оно што је против људске природе, особито што се тиче младићског, мужевљег и родитељског осећања, те тиме даје маха лицемерству; забрањујући народност и браћење од зла, и нехотице иде на пропаст своју; а кад се, најзад, узме у обзир и то, да је, по њихову учењу главно: молити се Богу, радити земљу, стећи кућу, прибавити најпотребније покућство и одео, и да је све остало упропашћавање друштва, онда је очигледно, како су они сметња сваком напретку наука и уметности, погрешно учећи даје од ђавола све, чега у Св. Писму нема.

Према данашњој покварености у хришћанском друштву, није чудо што ће назаренство местимице успевати; али, да оно има будућности, о томе није ни мислити, јер ће га, као и сваке друге вере, која иде противу човечје природе, нестајати упоредо са све већим умним развићем.

Сиже је романа у главном ово:

У „два велика и прилично богата“ српска села у Бачкој, Боривојевцу и Лазаревцу, назаренство је било од пре 10 година, ухватило корена и све се већма ширило. Лазар, син најимућнијег сељака из Лазаревца, чича-Срдана, досле покварен момак, поста ватрени Назарен, промени са свим начин живљења, па, у затвору с Боривојем, из села Боривојевца, обрати овогађу назаренство; а Боривоје беше допао затвора због убијства своје неверне жене, и уз то: још и пређе га је гризда савест због тога,

што као момак, чувајући овце ўби, на правди Бога, својега друга, Стевана. Утехом, братским услугама, потпором, и Лазар, а касније и остали месни назарени, начинише Боривоја фанатиком. Када православно у Лазаревцу изабраше за свештеника рођеног, млађег брата Лазаревог, Светозара, оне недеље када би уведен у дужност, одлази он са својим протом, још неким свештеницима и гостима из града у назаренску „скуштину“, те објашњавају назаренима, како су на криву путу. Ну, у залуд! Назарени, и ако прости људи, вешто се препиру, јер скроз познају Јеванђеље, а и речити су. Најзад, кад Лазар хтеде и самога чича-Срдана обратити у назаренство, Светозару долази на памет да оснује Друштво добрих људи, са оним истим начелима, којима назарени највише к себи привлаче, придавши им уз то и др. нека, основана на природи и здравоме разуму. Ово Светозарево друштво хвата добру клицу у Лазаревцу. Светозар поколеба разлозима Лазара, а остале назарене напретком Друштва, те ови губе своје главније чланове. Јер, по што се Боривоје мораде на силу оженити немлом девојком, Варваром, а његова драга, Милева, Лазарева сестра, поћи за недрагога момка, клонуше и ови ватрени Назарени у вери. Дубоком својом тугом за умрлим својим дететом, која је и у гроб свали, Милева показује делом, ако не речма, да већ није назаренка, а то исто и Боривоје својим последњим поступком, када хтеде у Дунаву подавити назарене, које на колима возаше и које због лицемерства омрзе и презре. По што се Боривоје удави, Лазар се приликом очеве погребња, јавно одриче назаренства и касније се жени. Друштво добрих људи све већма напредује, а назаренство све више слаби, нарочито откад га законом изједначише у правима са осталим вероисповестима, јер тиме изгуби највећу своју драж — ону тајанственост, којом привлачаше.

Преко је потребно прегледати нишчеву студију карактера ове двојице његових најглавнијих јунака.

Боривоје је син простих родитеља, сељана: Марте и Владе Ивановог. Баш кад га је у утроби носила, Боривојева мајка, подбадана сусетком, поведе с братом својим парницу око једне старе јерусалимске иконе, „надимљене и умрљане крис“ (стр. 7.), коју, при деоби заоставштине покојне им тетке, брат узе к себи. Кад је лекар објасни каквих злих последица може имати душевни немир мајке на дете јој у утроби, она на мах престаје с парницом и измири се с братом. Ну, доцне!

Нема сумње да душевно расположење материно утиче и на чедо у утроби њезиној; ну, по

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

што нам за матер Марту није речено да је била велика злоћа, већ само раздражљива, разложито је мислити да је велики гњев њу обузимао највише кад се бавила у граду због парнице, — дакле, у размацима времена, те према томе као да ће бити претерано или ако не то, а оно свакојако реткост, да је услед тога Боривоје „*изнео на свет необичну крв*“ (стр. 11.), био самовољан у толикој мери, да га Марта „*не мога исправити*“ (стр. 14.). Иначе, био је: „*послушан до крајности, волео је матер више свега, а био је и необично бистар*“; уз то: „*леп као писан*“, „*у њему није било злобе*“, „*али кад му узаври крв, хоће да побие*“ (стр. 14.).

Као што одмах увиђамо, Боривоје неће бити обично сеоско дете. Наводећи један пример Боривојеве жучне ђуди, писац очигледно претерује кад вели, да је Боривоје једном у гњеву, још као „*мало дете*“, ударио свог кућнег брата „*таком снагом да га је на месту убио*“ (?!! стр. 14.). Па и кад ступи у школу, наскоро бй из ње изагнан, због своје напраситости. Ну, тада, видећи поћу, како му мајка због тога плаче, Богу се моли, па и њега пољуби, држећи да он спава, гану га то до срца, тако, да се са свим измени.

Можемо веровати, да је то утицало на поправку Боривојеву; ну, изгледа нам неприродно, да би овако што могло онолико утицати и на одрасла момка, а камо ли на дерана једног, као што то писац тврди, напомињући како; „*Безазлност ишчезну са лица његова, детињска веселост изгуби се, он поста сетан и тужан и не заигра се више*“ (стр. 16.). — Тако потраја „*неких 10 год.*“.

Држимо да је писац требао где год у цртању Боривојева карактера поменути да је Мартина неумешност у васпитању својега сина била главни узрок, што је он остао овакве ђуди, а не да оставља читаоца у мишљењу да је томе једнако повод она „*парница око јерусалимске иконе!*“

Касније Боривоје неко време чувао овце, затим се оженио девојком Надом, подсвојчетом из истога села, честитом женском, а кад му умре мати: „*као да постајаше тамнији баш онда, кад му се роди син, а за тим, кад му се роди овет ћерка*“ (стр. 19.). — И доцније, пошто се већ упознамо с Боривојевим карактером, остаје нам необјашњено ово душевно расположење његово.

У то доба, наиђе Боривоје на путу на смрзнутог, светогорског калуђера, Мелентија, што по свету купљаше милостињу за свој манастир, одводи га дома, повраћа к себи, негује и гости. Запиткује га и он му „*са заносом*“ прича о Св. Гори, о Јерусалиму. — Не само да је реткост (готово немогућност),

да је Боривоје запамтио једну „*веома дугу*“ молитву, „*чим ју је први пут чуо*“ (стр. 20—21.) од калуђера, но и то: да је одлучно постити „*највећи хришћански пост, три године дана*“ (стр. 21.). Тако је постно више од годину дана, док му не јавише да му је Нада неверна, (о чем се и уверава), те му се враћа она његова „*необична крв*“. Убија Наду, и најзад — „*на место Јерусалима долази — робија*“, стр. 30.).

Затворен бй с неким Лазарем, сеоским момком, назареном, који га утешним речма, читањем Јеванђеља, трудом који уложи те га научи читати и писати, толико придоби за се, да кад једном рече, како човек треба да се покаје, те да, поред тела, не губи и душу, Боривоје сместа одлази истражном судији, па исповеда: да је, чувајући у детињству овце с другом Стеваном, овога убио (а нису га, као што се држало, вуци појели), јер се беху позавађали: „*око тога, ко је најуре навалио на оног убијеног вука*“ (што им овце беше напао, стр. 54.). — И, тек тада нам се објашњава онај Боривојев верски фанатизам, који долажаше од гриже савести. Добро је што нам то писац пре није објаснио, док је била жива нежна мајка, Марта, коју би ова вест у гроб сурвала, те би тако од једног злочина постала два.

У затвору, Боривоје већ „*повери*“, т. ј. поста назареном. — Овде настаје прекид у његову животу.

Све што је после речено о карактеру му, као да је чињено због тога, да нам се покаже, на какву човечју природу назаренство може утицати и за се је придобити.

Ну, у томе очевидно није било успеха онаквог, каквог је требало и могло бити, а то с тога: што је изабран карактер необичан, редак, док напротив требало је одабрати општији, обичнији, по што и назарени у опште међу собом нису необични већ обични људи. А, кад је већ овакав узет, онда, по нашем мишљењу, довољно је било поменути у неколико речи: како је Боривоје био напрасите ђуди, како га је због Стеванова убиства савест гризла, и како је, убивши жену, допао затвора. На ово није било потребно утрошити читавих 30 страна, особито у роману овога обима, где треба да је писцу свака страница скупа, јер је ваљало имати на уму да циљ овога романа није да у сликама покаже какав је неко био пре но што поста назареном, већ како је постао назареном. Те, према томе, после кратка описа Боривојеве прошлости, требало је отпочети психолошку студију његова карактера сликом: када Лазар на њ у затвору први пут утиче и придобија га за назаренство.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Лазар је пре Боривоја изишао из затвора, а Боривоје је тридељиво издржао три године затвора, радећи у врту судца Јелачића, понашајући се скромно, вежбајући се у писању, марљиво читајући Св. Писмо, које научи на памет. Она човечанска љубав, којом га је назаренство као злочинца с грижом савести придобило за се, природно му је улило назаренскога фанатизма, те није чудо што је: *„највећи труд полагао око тога, да своје једне другове обрати у Назарене. „Кајте се људи, иде време да се суди“, казивао би им обично* (страна 81). — Кад се врати у село своје, у место да онде, где му дом беше (који беше запалио, убивши Наду) нађе згариште, виде други дом, што му Назарени из 14 села беху прилозима подигли, те природно, тај доказ братимства још га већма к њима привуче.

Наскоро одлази код Лазара, упознаје се с месним Назаренима, заједно се с њима бори против проте, попа Светозара и осталих православних, што дођоше у назаренску „скупштину“, да их од назаренства одврате.

Призори, у којима Боривоје излази као ватрени Назарен, кратки су, у живој радњи. Ну, очевидно је, да његовој радњи није дато маха, према важности коју писац хоће да прида Боривојевој особи. Радња Лазара, Мирка, Томе и др. сваки час сметају њезину развићу улетањем својим. Овако траје кроз велики део романа. А и онде, где је Боривоју дато маха, т. ј. у разговорима с Милевом на само, призори су кратки, и у њима већ не видимо Боривоја као фанатична назарена, већ као „вернога“, што све већма колеба у својој вери, док је најзад и не презре.

Овај обрт у Боривојеву карактеру врши се лагано, сасвим је природно схваћан и изведен.

Назаренство има нечега силног чиме придобија, ну има и нечега, чиме од себе одбија. Назаренска вера сломила је Боривојеву љубав према честитој једној девојци, заповеднички му натурада недрагу, вређала његове родитељске осећаје, варала га лицемерством својим, те је с тога према њој охладнело, па је по том презрео.

Боривоје је љубио сестру Лазареву, Милеву, честиту девојку, а и ова њега. Ну, по што по назаренскоме учењу, мушко женскоме не може или боље рећи не сме исказати љубав (јер би се тиме показала већа брига за телом но за духом); а по што је не сме саопштити ни др. „браћи“, то је и Боривоје, као и други, морао чекати да се његове женидбе сете „пророци“ и старија „браћа“, па кад му они сами одредише коју да узме за жену, није

било у реду одличном, примерном и скромном „брату“, показивати се незадовољним саветом људи од себе старијих. С тога се и Боривоје оженио немилком, готово сакатом девојком, Варваром.

Када први пут у назаренскоме одбору „пророк“ чича Тома, пред Боривојем рече, да „млађи не знају кога треба волети“, већ ваља да им старији девојку изабери, и када Боривоју намењују Варвару, одлази овај ка Милеви, и отада већ код њега природа надвлађује назаренство. Он плаче крај њезиних ногу, за тим се одмах трза од отог свог назаренског поступка; ну, мало касније, у љубавном очажану, у мало што не удете у кућу потоњег Милевиног мужа, момка Гиге, те га не удави.

У сличној прилици, Лазар се вешто опростио немиле девојке, коју му хтедоше натурити, а то је могао, јер и сами „пророци“, када кога „брата“ хоће да жене, веле: *„Ми не силимо никог, нити га смемо силити, ми само саветујемо и предлажемо“* (стр. 161.). Те тако очигледно је да се и Боривоје овога могао опростити. Ну, писац му није дао да то учини, да би на њему показао последице, што од оваквог лажног, назаренског учења долазе. То је добро учинио и с тога, што је тим Боривојевим повиновањем „пророцима“, Боривоје изашао већи „верни“ и од Лазара, т. ј. слепо послушан назаренском учењу и његовим представницима, „пророцима“, — прави, истински, фанатични Назарен.

Након венчања, природа у Боривоју опет наставља борбу против назаренства. Боривоје се горко каје, плаче, очајава; а једном, кад чича-Срдан, отац Милевин, дође напит у назаренску „скупштину“, те стаде Милеву тући, умало што не смрви Срдаца, бранећи Милеву. Сви су ови поступци противни назаренскоме учењу, сви они показују да је природа јача од неприродних, верских захтева.

Најпосле, скрушен осећањем скрхане љубави, плаче и у „скупштини“, исповеда се Варвари, те на крају крајева видимо, да један од „пророка“ вели: *„...и Боривоје уиушта (понушта?), бар да је он онај стари, бар да он оправдава наде.“*

Кад му умре дете, Боривоје жали; ну по верским начелима несме да тугу за драгим покојником искаже; а Варвара, верна назаренству, хладна је према тој смрти, док овамо, јадникује за липсалом својом кравом. — И овде природа, родитељским осећањем побеђује назаренство у Боривоју и улева му одвратност према таквој матери, као што је Варвара.

Ну, кад се и Варвара крсти, по обредима назаренским, када даваше пре крштења одговор „пророцима“, за које лагаше да су из њезине главе,

када у повратку с кришења, и она и још неки назарени, стадоше оговарати као безбожника Лазара (који се беше већ окануо назарена) па и саму пок. Милеву, онда гњев у Боривоју прекипе на такву подлост, те, како је кочијашно на колима (на којима их више беше), нагна коње у Дунав. Али се кола одвојеше од коња, те ови сами с Боривојем запливаше у реку и с њим се удавише, а назарени се спасоше.

Као што се види, у карактеру Боривојеву изнесена је пишчева студија: да се назаренство не може одржати с тога, што иде противу природе, а на име: противу љубави момачке и девојачке, вереничке, брачне и родитељске, и што и само у томе (хтело не хтело) мора бити лицемерно.

Поред свих махна, које нађосмо, може се рећи, да је Боривојев карактер као назарена, у главном, природно изведен. Само је велика штета по роман, што се није могао, због казаних сметња, истаћи као главни, а зар га је писац као таквог и мислио извести.

Готово колико и овај, видан је карактер Лазарев тако, да је мучно рећи који је главнији.

Лазар је син газде Срдана Ненадова, сељака из Лазаревца. Свршио је два гимназијска разреда. Бистар је, добар певач, ну поћник; када се ожени, и расипкућа, пијаница, а по смрти жениној, не може грђи бити. Одмамљен од својега пређашњег друга у пијанчењу, Милана, Лазар одлази у назаренску „скупиштину“ и постаје назареном. Признавши да је назарен, долази са оцем у сукоб, ну, трпељиво сноси све. Али, кад му Панта Кудлинац рече да га назарени називљу Јудом, што их бајаги изневерио (јер у дому беше попустио неким православним обичајима), удари он овога у јарости боцом, па се сам предаде власти. У затвору се упознаде с Боривојем, а кад одатле изиде, скромно живљаше на имању, што му отац добровољно одели. И Лазар је као и Боривоје ватрен и речит назарен. Ну, откад се загледа у честиту девојку, Цвету, која ни по што не хте постати назаренком, и од како месни поп Светозар, његов рођени брат, установи *Друштво добрих људи*, те их поколеба, Лазар постаје немаран према назаренству; када ово стече и верску равноправност: „*баи у том часу Лазар (је) охладнео, није ни сенка оног ватреног, занешеног (занесеног?) назарена од пре*“, (стр. 220.); а кад му и отац умре, туга га сломи пред мртвачким ковчегом очевим, остави се назаренства, и након године дана ожени се Цветом. И код Лазара је природа надвладала назаренство, и то у љубави према девојци, према родитељу, а уз то и схватање благодетних начела онога новог друштва.

Те тако, у овоме роману имамо два „*назаренска ирвака*“: Боривоја и Лазара. Оба су сељаци, оба млади, оба племенити и ватрени, оба оштроумни и речити. Код обојице љубав уништава назаренство, природа кида неприродне споне. Обојица најзад долазе до свести да су на погрешну путу, само што се Боривоју не да времена да то призна, док Лазар ово јавно чини. На Боривоју су показане крајне последице неприродног назаренског учења, а Лазар је заустављен на ивици саме пропасти, у коју беше пошао. У карактеру Лазареву, на крају крајева, ликује свест као победилац, а у Боривојеву тренутно очајање, које доноси смрт.

Па, који је од ова два карактера прилагодији за главнога јунака оваквог романа?

Могли би се рећи обојица, с кога се гледишта буде на ствар гледало. У Лазареву карактеру нема оних карактерних махна, каквих нађосмо у Боривојеву. Свеснији је од Боривоја. Ну, баш за то што је свеснији, Боривоје више пристаје за главнога јунака, јер је ближи општем (*и ако има које чега што је реткост*) карактеру проста, а занесена назарена. Сем тога, око Лазара је природним околностима створена околина, која на њ може имати већега и чешћега утицаја, док код Боривоја тога нема. Па и тиме је Боривоје претежнији за главога јунака, јер се назарени у опште клоне православних или су им неприступачни. Сем тога и по томе: што Боривоје, трагичким својим свршетком, може бити од већега утицаја на читаоца, јачи доказ у рукама пишчевим, не само да је назаренство убитачно, већ и у коликој мери може бити штетно.

Само још да је Боривоје без оних мана, да је његовој радњи дато највише маха, да су изостале оне велике епизоде, што се једино Лазара тичу, да се Лазар вазда као споредна особа уз Боривоја јављао, роман би овај имао главнога јунака, лепо оцртанога, у већим сликама. А овако је то целина, којој не можете одредити средишне тачке, која нема своје округлине, и поред све депоте и природнога развића кратких својих чести.

Као главни противник назарена у овом роману је православни свештеник, Светозар, брат Лазарев. По свршетку Богословије изабран је за пароха у Лазаревцу. Одушевљен је да помогне народу своме, спреман је у својој струци и добар црквени беседник. Кад је, после увођења његова у свештеничку дужност први пут држао збор у школској згради, у цели да се стане на пут ширењу назаренства, било је разноврсних мишљења, међу којима Светозарево беше: да назарене треба „*освојити обавештењем, примером, пожртвовањем, љубављу*“ (стр. 118). И у назаренској „*скупиштини*“ бори се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

он с Јеванђељем у руци противу назарена; ну, нарочито је то у ономе одељку романа, када Лазар у мало што и чича Срдана не обрлати у назарене. Врло лепо тада Светозар вели, да због рђавог свештеника не треба напуштати и цркву, већ треба поправити оно, што не ваља. Што год једна вера захвата већи број људи, већег је у њој цепања, више кукоља у већој количини жита, па с тога је тога више код православних но код назарена. Свет се, вели Светозар: „*искварио у свима вероисповестима. И томе није само крива црква. Искварило се све, посрнуло је све, па се задрмале и цркве, јер су и оне из људи.*“ Што се тиче саме цркве, њу треба: „*оставити на миру... Него треба ван цркве удесити отприлике оно што сте удесили ви с вашим назаренством*“ (стр. 191—192). Ради поправке друштвеног стања, Светозар мисли да треба засновати *Друштво добрих људи*, у којем ће бити и мушко и женско, и старо и младо. Чланови тога друштва избегаваће „*све, што је штетно по тело и душу, а пригрлиће и исцуњаваће оно, што му налаже човечност и добро срце*“ (стр. 193.). Потребити чланови биће потпомагани из опште, друштвене благајне, увешће се мобе, гајиће се старо српско гостопримство, умереност ће бити о славама и свадбама, избегаваће се парничење и тужбе, већ ће суд од старијих „*добрих*“ људи, судити. „*Друштво добрих људи*“ — вели Светозар — *победиће с тога што не претерује, што „неће оно што је неприродно“*, као што то хоће назарени.

Писац, истини, тврди да ово Светозарево *Друштво добрих људи* напредује, савладавши у почетку неке омање сметње, и да најзад својим примером, својим угледом сатире месне назарене. Све је то лепо, само имамо пуно разлога страховати, е ће све то бити кратка века, с тога: што Светозар уза се нема, осем своје паметне жене и озбиљног, месног учитеља, Миливоја и његове породице, ниједнога члана, у чију би се чврстину карактера могао поуздати. Јер, сеоски је лекар мекушад, који нам већ показа да може једно говорити а друго радити, а жена му је каћиперка. Па ипак, писац очигледно указује прстом на ово двоје последњих, као на Светозареву тековину за *Друштво добрих људи*. Такво се друштво у садашњем добу може одржати непрестаним обавештењем, примером, напорима неколицине свесних људи; а његова начела могу са члановима тек онда срасти, постати срцем и душом њиховом, када буду у томе духу најпре у родитељском дому васпитавана, па затим и даље у школама. Према томе, дакле, овај Светозарев успех, ма колико да је за хвалу, опет је само покушај за стварање новог, бољег друштва.

И, Светозар је тога потпуно свестан. кад вели, да ће од овога тек онда бити правога успеха, кад ову установу прихвати „*сав народ наш*“. Ну: „*Ко ће да сагледа у будућност?!*“ (стр. 235.).

Друштво добрих људи као да је пишчев идеал друштвенога уређења, само врло површно изведен. Али, ма како то било, главно је: да се све болести друштвене, сличне назаренству, постепено цивилизацијом сузбијају, лече (напом. 1.).

Што се тиче уметничке обраде овога романа, о томе већ у неколико нагласисмо, говорећи о карактеру Боривојевићу и Лазареву.

Као што рекосмо, уметничке округлине нема, главнога јунака нема. Гомила сваковрсних, и важнијих и неважнијих личности тискају се и пред нама радџе, у овако ускоме обиму романа. Истина, поједини одељци романа имају у себи доста карактерних црта назаренских, али су они несразмерно обрађени по величини и значају своје. У оним одељцима што су значајнији, психологијска је студија јунака више површна, писац није дубоко и подуже загледао у душу њихову. Најјаче утиче на срце одељак: *Назарени и смрт* у којем се казује, како највише назаренске деце помре од гушобоље, јер их по верским начелима не смедоше лечити, сматрајући болести као казну Божју за људске грехе. Тада умире и Милевино недавно рођено дете. Она скривена туга њезина за својим јединчетом, уздржаваће њезино од плача пред назаренима; за тим одлажеће њено, онако боне, у комору, камо јој дете однеше; падаће у несвест на томе месту и последњи јој тренуци у бунилу, видно сведоче о борби назаренских начела и њихној немоћи према природи (напом. 2.).

Напоменути ваља и то, да би можда овај роман далеко боље био написан, само да је писац, пишући га, био у повољним животним околностима. Јер: „*тамница је кућа необична*“, и у њој је мучно уметнички радити и осећати.

Мимо свих мана, *Назарени* се могу читати и са уживањем и с коришћу, и желети би било, да писац из осталог прикупљеног градива о њима изведе приповедака, које би живо изнеле утицаје појединих назаренских начела, ако не баш да и поново полако отпочне рад на новоме роману, који би се овога питања тицао, и који би био у повољнијим згодама рађен а и потпуније израђен.

И на језик је ваљало боље мотрити.

Забележићемо овде само неколико грешака, што су нам при читању, у очи упале. Тако се вели: „...да се *исправљам* с онима“ (м. да се објашњавам, стр. 3.), „*развијава се*“ (м. раздањује се, свиће, стр. 10. и 226.), „...као да постајаше *тамнији*...“

(м. суморнији, стр. 19.), „свестити“ (м. освешћивати, долазити к себи, стр. 43.), „поклањам вам“ и „острво“ (м. праштам вам и острво, стр. 85.). Говорећи о причама С. В. П.-а, образовани богослов, Светозар, вели милој својој вереници, Јованци, да су оне: „чаробна батина наше лепе књижевности“ (!!! стр. 86.); даље, каже се: „два прозора која воде у скупштину“ (место: што гледе у скупштину, стр. 91.), „...Варвару је скоро убогаљно...“ (м. готово осакатио, стр. 104.); на много места је „варош“ м. град; за тим: „...ми се вадино за мудре и паметне“ (м. ми се градио мудри и паметни, стр. 182.), на излишан додатак самогласника о: — „за то време“ (м. за то време, стр. 207.), „занешеног назарена (м. занесеног назарена, страна 220.), и т. д.

Београд,

23. јуни 1896. год.

Милош Н. Пејновић.

(Напом. 1). — Да изнесемо узгред, како је писац добро одабрао, поред ових главних особа из два противничка логора, по неколико њихних присталица, разноврсна карактера.

Уз Боривоја и Лазара највише се виде стари: Мирко и Тома, који остају врло ревносни назарени: Мирко из простодушности и што му није могућно доби у онаква искушења у каква Боривоје и Лазар; а Тома је лицемер, којем назаренство служи као средство да природи своју кћер Боривоју.

Од назарећанака, Милева, испочетка искрена, најпосле клону у назаренској вери, и ако то јавно не исповеди. Љубав према драгоме (Боривоју), а касније туга за изгубљеним, новорођеним чедом (које по верским начелима не смеде од гушобоље лечити), бацају је у болест и одводе на онај свет. — Матора сеоска намигуша, Рахила, не могући се удомити, ступила беше у назаренство; ну, кад виде да се никако не може натурити на врат Лазару, отиде од назарена, па се негде потурчи; а Варвара, жена Боривојева, лицемерна је као и отац јој, Тома.

Од мушких, што су уза Светозара, највише вреди Миливоје, сеоски учитељ. Професори, што дођоше из града као гости, те с почетка у печем помагаху Светозару, јунаци су на језику, а не и на делу. Свооски лекар добричина је, врло нестална карактера, а чича-Срдана не треба ни помињати јер наскоро умре.

Од женских, сем Јованке, која је страсно заузета за мисао својега мужа, Светозара, — лекарева је жена и кањиперка и дугачка језика, те ће бити право чудо, ако се

одржи у Друштву добрих људи, а о гиздавој професорци Здравковићки, права је грехота троштити речи.

Од свију пак карактера у овоме роману, најугледнији је онај пона Светозара, што потпунице одговара смеру, с којим је писац овај роман радио.

(Напом. 2). — Исто је тако пажње вредан и повећи одељак: *Борба с назаренима у скупштини*, у којем се црта, како по увођењу свештеника у свештеничку дужност, прота, с њим и др. неким гостима из града, одлазе у назаренску „скупштину“ да одврате назарене од назаренства. Ту је кратка слика назаренског богослужења недељом, ту кратки говори: проте, Светозара и др. у духу православља, и Лазара и Боривоја, у духу назаренском. Врло је лепих, богословских рефлексија, врло вешто изведених беседаца, на основу Јеванђеља, и од стране православних и од назарена, у чем се види, да писац добро познаје Јеванђеље. После ове усмене и речите борбе, најпосле излази, да нико никога није убедно, те се тако објашњавају речи судна Јелачића, кроз чија уста писац лепо вели, да је: „Св. Писмо у рукама даровита човека оштар мач, који сече с две стране. С њиме се може бранити и Пера и Паја, ко га дограби у руке. И Лугер и Калвин и Социјус и Фрелих и како се соју сви ти реформатори били су ваљати и даровити људи, и сваки од њих је из Светог Писма друго шта прочитао. Оне речи апостола Павла које си (т. ј. Светозар) данас навео, да се треба клонити зајевница о црквеном закону, врло су значајне. Апостол Павле, тај најдаровитији и најинтелигентнији међу апостолима добро је видео, куда ће то одвести, ако се цителне цитидлачење на основу Св. Писма“ (стр. 154). У овој слици романа много више има хране ум по срце, у њој је виднија умна моћ појединих особа по њихна душа; те тако одељак овај личи пре на подугачку популарну, богословску расправу, но на уметничку слику. То исто вреди и за слични одељак: *Ко је крив назаренству*, у којем се изнесе разна мишљења, на ономе збору, сађаномо од проте, и за одељак: *Сриски поп и назаренски владика у борби око свога оца*, у коме Светозар спасава свога бонога оца да не пређе у назарене и Лазара поколебљује у вери му назаренској.

Да забележимо још неке ситније мане овога романа.

Када оно Боривоје пости хацпски „велики поет“, поред других одвраћа га и Ваја Спасин, „најстарији човек у селу“, од хода у Јерусалим, па му наводи пример, како је то био потребно неком Гаврацу, кад је нехотице појео печена мачка, а он — вели — то није учинио.

Овакав говор Војни не само да је неприкладан за њега као стара сељанина, какви су махом побожни, те им није ни на крај памети збијати шале са подужењем Гроба Христовог; већ је тако казивање толико простачко, уличко, да је отужно, те, сем најнижег друштвеног слагања, јамачно ће врећати свачиј укус.

Сем тога, на неколико места (стр.: 114, 179, 184 и 207), писац је навео по неколико стихова из песама, што се певају у селу Лазаревцу, о месним догађајима. Ово није поезија, већ тако рећи дељање стихова, тако грубо а често и гадно, да се морамо чудити, како га је писац могао штампати; јер неће бити да је баш ово право, „јавно гласило“ и да су ово „новине“ српских села, с оне страни Саве и Дунава!

ПРОСВЕТНИ КОВЧЕЖИЋ

РАЗНИ ЗАПИСИ.

Једна свечаност у Болници за умно оболеле. — На дан 26. августа ове године, пре подне, извршена је тихо и нечујно једна ретка свечаност у нашој престоници. Тога дана навршило

се пуних тридесет и пет година од како је устављена у Београду *Болница за лечење умно оболелих* и од како је у исту на лечење први болесник (болесница) био примљен. Садашњем управнику ове болнице, г. д-ру Јовану Данићу, и секундарном лекару, г. д-ру Војиславу М. Суботићу, пало је у део да ову свечаност приреде и изведу, што су они

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тихо и скромно, као што и пристоји оваквом заводу, и извршили, што им служи на част и хвалу.

Најпре је свештеник болнице, протојереј г. Рајко Рувидић извршио потребно богослужење, осветивши водицу, а за тим је секундарни лекар болнице, г. д-р Војислав М. Суботић, поздравио госте, који су ову свечаност походили, овим речима:

* * *

„Дом овај, некада „Дом за с' ума сишавше“, а сада *Болница за душевне болести* дело је блаженоупокојеног Кнеза Михаила — Кнеза Мученика. Његов ум замислио је, Његов геније хтео је, а Његова је воља то и остварила, да се „с' ума сишавши“ не потуцају од немила до недрага, но „да се сви у ово заведеније доведени с ума сишавши *по пропису медицинске науке чувати и лечити* имају, како од збуњености тако и од друге у том стању дошавше болести....“

3. марта 1861. године потписао је блаженоупокојени Кнез Михаил „у согласију са Совјетом земаљским Устројеније Дома за с ума сишавше.“ Слава нека је Светломе Кнезу.

После овога указа, како се из акта у архиви Министарства унутрашњих послова види, извршене су оправке на овој истој згради, до тог доба званој „Докторова Кула“, у којој су дотле војници становали.

Већ под 3. августа 1861. године стоји записано да је „Дом за с' умашедше“ *готов*. Тог истог дана постављен је и први лекар и управитељ овога дома, сада већ покојни д-р Флоријан Бирг, чију поштовану супругу данас у својој средини као госта срдечно поздрављамо.

Тек 26. августа 1861. године примљена је прва болесница, Ката Ђермановић. И баш ова прва болесница била је занимљив случај од велике научне вредности. Она је била 26. октобра 1856. године решењем Апелационог Суда осуђена на 50 камџија због покушаја убијства, која је пресуда над њом и извршена у Шапцу 26. новембра исте године, после чега је у слободу пуштена. Исту ову жену осудио је крагујевачки суд 15. августа 1860. године на 5 година робије, без гвожђа, због крађе. Издржавајући робију у Гуприји, Управа Казненог Завода, сматрајући Катку за сумашедшу, спроведе је у овај дом.

Крагујевачки суд ма да је пред собом имао мишљење и од лекара Ђупријског завода, као и д-ра Бирга, из кога се јасно и очигледно видело да је Ката била епилептичарка, „није могао Катку за сумашедшу прогласити“, већ је наредно да се она врати на робију, што је и учињено 29. новембра 1861. године.

У оно време, када су још батине владале, није никакво чудо што је оваква неправда учињена једној умно' растројеној, кривично неодговорној жени.

Са особитим задовољством констатујем факт да су честе и многобројне посете, како млађих тако и старијих правника, у нашем дому, веома много допринеле томе да судови данас поклањају много већу пажњу стручном лекарском мишљењу односно умних — способности окривљених лица, која се у наш дом шаљу на посматрање.

Кад би у овом случају ово била једина заслуга и јединствен успех нашега дома, чак и тада би био његов значај од огромне вредности. Али није само то, јер наш завод има и других добрих страна. Зар је нпр. једна мајка своје дете излечено из овог дома извела, или зар се један отац својој кући и породици здрав и чист из овог дома вратио?! Кад се уз то дода, да су најбржа оздрављења у болници а не у породици, онда је јасно као дан, да је наш дом једна од највећих благодати за умно оболеле.

Зато ми ево данас и славимо тридесет—петогодишњицу, јер тиме славимо све оно што је учињено на добро и спас највећих невољника од свих невољних у току тако дугог низа година.

*

Нас лекара највећа је радост чути повољно мишљење и похвалне речи о свему и свачему у нашем дому. И заиста ми никад нисмо имали прилике чути од ма кога, ко је овај завод походио, неповољно мишљење о реду, чистоти и „чувању и лечењу болесника по пропису медицинске науке.“ Али невоља је то што ми, лекари, у души својој не можемо са свачим бити задовољни. Од првог дана оснивања ове болнице било је много чега што није требало да буде, или што је требало другаче бити. Једна од првих и главних невоља јесте веома скучен простор за смештај, распоред и поделу болесника. Од првога до последњег управника налазе се у архиви нашега завода многобројна извешћа г. Министру унутрашњих послова и многоврсни предлози како да се доскочи овој незгоди. Ма да није све учињено што би требало урадити, ипак је, ви ћете сами то признати кад вам све историје ове болнице покажемо, за 35 година а према нашим приликама веома много урађено.

Нека је и овом приликом хвала свима онима, који су свој труд уложили, те је наш дом данас овакав какав је.

Ја на првом месту с радошћу поздрављам намеру нашега Санитета да до стотину наших мирних болесника евакуира у модерну алексиначку болницу, и тиме једну недољиву потребу задовољи.

И као хришћанин и као лекар морам још једну жељу да истакнем, уверен да ћете се и ви сви са мношвом у том сложити, а то је да је крајње време да се на место ове собе, коју називамо и „капелом“ и „салом за секције“ подигне видан храм божји а уз то и потребне просторије, у којима ћемо „питати мртве о животу.“

И тако, сећајући се прошлости, ми гледамо с најлепшим надама у бољу будућност. А данас кад ступамо у 36-ту годину, пожелно онима, којима у част и славимо данашњи дан — болесницима и болесницама нашега дома, да им се ум расветли и разум поврати, како би живот свој ван мрака, у светлости проводили. У то име, ја велим: да живе наши болесници, да живе много година!

* * *

Интересно је било посматрати болеснике како су мирно и с пажњом пратили овај говор, а један је од њих на завршетку поздравно говорио узвиком: да живи наш доктор г. Суботић!

После овога Управник Болнице и секундарни лекар провели су госте кроз сва одељења, показујући им поједине болеснике и понешто о болести дотичнога болесника.

За тим су гости по српском обичају послужени, а по том се разишли задовољни редом и чистотом, који су нашли у овом заводу, као и предусретљивошћу, гостољубљем и објашњењима Управника и секундарног лекара.

Међу гостима била су и ова господа: Н. Преосвештенство владика Димитрије, пређашњи министар Андра Ђорђевић, Управник Државне Болнице д-р Светозар Атанасијевић, секретар Санитета, д-р Павао Поповић, пређашњи Управник овога завода д-р Милан Васић, пензионер држ. саветник Жив. Живановић, још неколико лекара, наставника осн. школе и другог света.

Ј. Д. Ј.

О постанку доломита. — После ископских шкриљаца није се ваљало ни око једне стене толико препирало, што се тиче постанка, као око доломита. Питање је претресано и теоријски и експериментално, ну без жељена резултата. Само у једној тачци сагласили су се испитивачи, а на име у поставци да доломит као такав није постао од ископа, него је произашао хемијском променом из органогена кречника, поглавито коралскога. С тога се своди питање поглавито на то, како се претворио калцијев карбонат (кречник) у доломит, т. ј. у двогубу са калцијева и магнезијева карбоната.

Пре кратког времена пошло је за руком г. Klement-у у Брислу, да добије доста простим путем карбонат магнезије из калцијева карбоната. Као што је познато, калцијев карбонат налази се у природи у два варијетета, као калцит (ромбодарски) и као арагонит (ромбичан). До сад су увек употребљавали калцит при покушајима грађења доломита; г. Klement-у дође срећна мисао да употреби арагонит за своје огледе, и то са повољним успехом. Г. Klement загревао је на сталној ватри кроза неколико часова ситно истуцани арагонит са сулфатом магнезије и густим раствором кухињске соли у затвореној тиквици. По свршеном процесу испрао је нерастворени остатак на филтру (педилу) и испитао колико садржи магнезијева карбоната. За тим је мењао неколико пута температуру и густину соли, да би изближе дознао за њихов утицај на процес, па је нашао да се тек од 60°C на више гради знатнија количина магнезијева карбоната, и да његова количина расте са температуром. Исто је тако потребна велика концентрација раствора за повољан успех рада. Промену могао да произведе и сам магнезијев сулфат, без додатка кухињске соли, али само при врло великој густини раствора. Најзад је г. Klement замењивао арагонит калцитом и коралским кречником. У првом случају оглед не пође за руком, докле се међутим коралски кречник (мадрепорски) понашао као и арагонит.

Покушаји г. Klement-а извршени су дакле под истим погодбама, какве се налазе у слободној природи. Магнезијев сулфат и натријев хлорид налазе се у мору у довољној количини; потребна густина може да постане у отоци коралскога спруда, јер је одвојена од широкога мора; а температура је у тропским морима такође доста велика.

Једини је недостатак код поменутих огледа Klement-ових, што добивени остатак беше само смеша калцијева и магнезијева карбоната, а не двогуба са њихова, као што је то доломит. Ну ипак могу сви експерименти да покажу пут, којим се кречник претварао у доломит, почем је врло вероватно, да је и у природи најпре постала овака смеша, па тек доцније прави доломит.

(По Naturw. Rundsch.).

П. М. И.

О храђењу окрека. — Недавно је Molisch чинио огледа са окрецима из слатких вода, па је дошао до ових резултата: 1.) Испитани слатководни окреци потребују на име хране своје оне чисте елементе, које и развијене зелене биљке, изузимајући само калцијум. Према томе су им потребни: угљеник, воденик, кисеоник, азот, сумпор, калијум,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

магнезијум, фосфор и гвожђе. 2.) Овим огледима доказало се, да многе алге (*Microthamnion Kützingerianum*, *Stichococcus bacillaris*, *Ulothrix subtilis*, *Protococcus*) могу да живе са свим без креча, докле пак друге алге, као *Spirogura* и *Vaucheria* у брзо угину у хранљивом раствору у коме нема креча, ма колико обилат био иначе тај раствор. Према томе, неке алге понашају се исто као и неке ниже гљиве, које се такође нормално развијају, и ако немају нимало креча. Досадашње мишљење, по коме свака зелена биљка потребује креча ради своје исхране, према горњем већ није по све тачно, јер не важи за неке окреке. Ови огледи бацају нову светлост на функцију креча у биљци, јер не потврђују ни Бемово мишљење, да је креч преко потребан за грађење биљне ћелице, нити пак Söw-ово, да креч има неку улогу при грађењу ћеличина једра и хлорофилних зрнаца. Доста, познате су нам многе гљиве и алге, које граде своје опне, једра, хлорофилна зрнаца без икака трага од креча. Креч није, дакле, битан састојак сваке живе ћелице, већ има неку нарочиту улогу, која се вероватно у том састоји, да спречава нагомилавање слободних киселина и њихових отровних, растворљивих соли. Ово је мишљење заступао и Schimper. 3.) Испитиване алге нису могле асимилovati слободан азот атмосферски, него им се мораде давати азот у везану облику, т. ј. у једињењу. Тим су потврђени огледи Косовићеви а оборено Франк-ово мишљење по овом питању.

(По Naturw. Ryndsch.)

П. М. И.

Сенеционин и сенецин, нови алкалоиди добивени из *Senecio vulgaris* (жабље траве). — У Енглеској употребљавају као народни лек неке врсте биљке *Senecio*. То је побудило хемичаре Grandvat-a и Lajoux-a да испитају разне врсте овога биљнога рода у погледу њиховог хемијског састава. Најпре испиташе *Senecio vulgaris* и успеше да издвоје из ње два алкалоида, које назваше сенеционин и сенецин. Сенеционин кристалише веома ласно из хлороформнога раствора; његови кристали граде ромбичне таблице. Укуса је горког, али не веома јаког. Тешко се раствара у етру. Показује јаку алкалну реакцију и гради једињења са киселинама. Молекуларна му је тежина 351. Резултати елементарне анализе доводе до формуле: $C_{13}H_{25}NO_6$. Сенецин још није потпуно испитан. Укуса је много горчег него сенеционин и раствара се у етру, из којег кристалише у веома лепим, свиластим кристалима.

Садржина алкалоида је у биљци променљива. У 1000 грама сасушене и ступане биљке нађоше у разним приликама 0.068—0.486 грама алкалоида. Исте алкалоиде пронађоше и у сродној биљци *Senecio Jasovaea*, од које се екстракт такође употребљава као лек.

(По Naturw. Rnndsch.)

П. М. И.

Загревање претелина у влакнастим и шупљикавим предметима. — Позната је појава да се влакнаста тела, као памук, вуна, свила, лан, конопља, јута, крпе и кучине јако загревају сама од себе, кад су натопљена уљем или сродним телима. Често пута букне услед тога пожар. Узрок је оксидација уља, са чега се јако увећава температура. Масна уља, кад су у великом додиру са ваздухом, производе знатну количину топлоте услед аутоксидације. Топлота је у толико већа, што је већа додирна површина између уља и ваздуха и може дотле да се попне, да се уље од себе запали. То бива у влакнастим и шупљикавим телима, у којима је уље веома ситно раздељено. Kissling је ову појаву у најновије време нарочито проучавао, па је нашао ово што иде. 50 грама намука натопљена са 100 гр. ланеног уља показиваху првога часа топлоту од 23·5°, петогача 25°, десетогача 30°, дванаестогача 45·5°, тринаестогача 94°; у 14. часу попе се температура на 125°, а у 15. часу достиже 170° и поче памук да сагорева. Висина температуре зависи од разних погодаба. Од највећег је утицаја хемијски састав уља, т. ј. његово сродство према кисеонику. Најјаче се загрева ланено уље, нарочито кад је прекувано; најмање уље из репе. Отуда је највећа опасност од самозапаљења код ланеног уља. Топлота зависи и од каквоће влакана; свила производи највећу количину топлоте, конопља и јута најмању; у средини стоје памук и вуна. Од великог је утицаја и околна топлота; при већој температури околине много је јаче самозагревање. Исто тако утиче на повишење температуре и светлост, ма да она није од преке потребе за самозагревање. Тако је у мраку топлота уља била 12° већа од околне температуре у времену од 12 часова, дотле је у непосредној сунчаној светлости већ за 4 часа достигнута температура од 130°, па и запалење. Ваља споменути да се оксидација уља може извршити и оним ваздухом, који је између влакана. Микроорганизми немају никако удела при овом загревању, јер је Kissling опажао знатно повишење температуре и онда, кад је натапао ланеним уљем стерилисану вуну и струготине, па и пот-

пуно жарену инфузоријску земљу. Према томе је процес самозагревања чисто хемијске природе.

(По „Naturw. Rundsch.“)

И. М. И.

Тежина дечјег мозга. — Више пута чињен је покушај да се постави извештај однос између умних подобности и тежине мозга човекова. Овакови покушаји у толико нису испали за руком, у колико је познато да људи великог ума нису увек имали и сразмерно тешке мозгове. Но ипак интересно је знати просечну тежину дечјег мозга различитих година.

Професор д-р *Bischoff* поставио је из својих и туђих мерења ову таблицу:

ГОДИНЕ СТАРОСТИ	ТЕЖ. МОЗГА У ГРАМ.
1	885
2	909
3	1071
4	1099
5	1033
6	1147
7	1201
8	1045
9	—
10	1315
11	1168
12	1286
13	1505
14	1336
15	1414

Из ове, као и из других таблица, састављених од других посматрача, види се да тежина мозга, противно осталим органима, још у најраније доба младости достиже врло велику тежину, а после годину дана готово половину своје будуће просечне тежине. И за време целе младости остаје мозак релативно тежи по у доцнијим годинама, не расте докле сразмерно са осталим телом, него још лакши бива у доцнијим годинама. Од прилике од 18—20 године, стоји мозак у сталном односу према телу — но са извесним малим колебањем.

За школску хигијену можемо из овога извести закључак: да у млађим годинама, због бржег развијања мозга, не треба теретити децу великим умним радом.

Д-р Вл. А. Поповић.

ИСПРАВКА

Г. Жив. Ј. Јуришић, приказао је на стр. 116. „Просв. Гласника“, у свесци за март о. г. књигу **Познавање и нега цвећа**, коју је израдио д-р Б. Радић, а издао фонд Илије М. Коларца, и навео дећи многе мане тој књизи завршио је своју оцену овим речима:

„Добро би било, да су бар забележена имена реферата, који су о овоме спису као рукопису реферовали Коларчевом Одбору, те да се зна, по чијем је мишљењу овако овлаш израђен спис, печатан онако луксузно.

Да поменем још и ово: „Познавање и нега цвећа“, била је у рукопису и¹⁾ пред Пољопривредним Друштвом.“

Ко год прочита ову оцену, може извести закључак: да је и Српско Пољопривредно Друштво, дало Коларчевом Одбору своју оцену о поменутом рукопису, и тако припомогло да се ово дело може штампати.

Г. Јуришић није се у овој ствари био добро обавестио, јер да је у том погледу потражио од Друштва потребне податке, могао би се уверити, да г. Радић, није никад подносио Друштву у рукопису своје дело *Познавање и нега цвећа*, и да од Друштва ни с које стране није тражено мишљење о томе делу.

По томе тврђење г. Јуришића, да је *Познавање и нега цвећа* било у рукопису и пред Пољопривредним Друштвом, **нетачно је**.

Бр. 2774. Из седнице Управног Одбора Срп. Пољопривредног Друштва, 27. јула 1896. године у Боограду.

У св. 7. и 8. (у једно) за ову годину у оцени на „Минералогiju, Петрографију...“ од Стеве Милованова, испало је неколико речи, те је тиме покварен смисао.

На стр. 385. у осмом реду озго и десно после израза „Стенографија и Динамичка Геологија“ треба да дође:

а разуме се пре свега рефи, шта је Геологија, како се дели и у итд.

14. IX 1896. год.
Чачак.

Милан М. Томић,
СУПЛЕНАТ ЧАЧАН. ГИМНАЗИЈЕ

¹⁾ Курзив је наш.

WWW.UNILIB.RS

„Прилог Просветном Гласнику“

СТАТИСТИКА НАСТАВЕ

У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

ЗА 1891.—1892. ШКОЛСКУ ГОДИНУ

ПО СЛУЖБЕНИМ ИЗВОРИМА

НАПИСАО

ЗАР. Р. ПОПОВИЋ

STATISTIQUE DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE

DANS LE ROYAUME DE SERBIE

POUR L'ANNÉE SCOLAIRE 1891.—1892.

БЕОГРАД — BELGRADE

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ — IMPRIMERIE DE L'ÉTAT DU ROYAUME DE SERBIE

1896.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРЕДГОВОР

Статистику наставе у Краљевини Србији за 1891.—1892. школску годину израдио сам на основу службених података, које је министарство просвете и црквених послова добило од школских старешина и преко надзорника основних школа.

Статистика ова обухватила је све јавне школе у Краљевини Србији, осим Војне Академије, Трговачке Школе и Ратарске Школе, од којих нисам имао података.

Сматрам за дужност да на овом месту поменем, да сам ову Статистику радио према *Статистици наставе* за 1884.—1885. школску годину, раду уваженог и заслужног начелника статистичког одељења министарства народне привреде, *господ. Богољуба Јовановића*, ну само у краћем обиму, остављајући опширно излагање статистике за 1894.—1895. школску годину.

26. септембра 1896. год.
у Београду.

Зар. Р. Поповић

У В О Д

Претечно ћемо у кратко разгледати важније прописе и наредбе о школи и настави, у 1891.—1892. школској години, па ћемо онда приступити излагању статистике.

І Законодавство

У школскоме законодавству немамо никакве промене да забележимо у овој години.

Правилима и расписима министра просвете и црквених послова, у току ове 1891.—1892. школске године, измењено је и прописано ово:

Расписом од 28. јула 1891. год. ПБр. 10.544. („Просв. Збор.“ стр. 316.—317.) учињене су измене у правилима за пријамне испите у средњим школама. Тако: наређено је, да одбору за пријамне испите буде председник свагда *школски старешина*, или онај наставник, кога он одреди као најподеснијег за вршење председничке дужности. Испитанику, који добије макар само једну *слабу* оцену неће се више одобравати *ионављање испита*, него ће се одбити као неспреман за средњу школу. Одговори ученички из *српског језика* и *рачуна* да се подвргну што оштријој оцени. У опште наређено је строже пропитивање, да би се спречио улазак у средње школе свима средњим и slabим ученицима.

Да се и од *приватних* ученика, који се јављају за пријамни испит, захтева погодба *доброга* владања. (Распис од 20. дек. 1891. године ПБр. 19.601., стр. 318. „Просв. Збор.“)

Прописана су нова *правила о испиту зрелости у гимназијама и реалкама*, 10. априла 1802. год. ПБр. 3878., *с напоменама* од 21 маја 1892. године ПБр. 5443. („Просв. Збор.“

стр. 320.—341.) и њима замењена стара *правила* од 1880. године.

Расписом од 26. јуна 1892. године ПБр. 6499. („Просв. Збор.“ стр. 605.) наређено је, да се хонорарним наставницима у средњим школама не издаје хонорар за време великог школског одмора (јула и августа).

Новим *наставним планом и програмом*, који су прописани 1. новембра 1891. год. ПБр. 17.526., смањена је грађа из многих наставних предмета у нижој основној школи. У *наредби* од 1. фебруара 1892. год. ПБр. 1302. („Просв. Збор.“ стр. 848.—874.) дано је упуство наставницима за предавање појединих предмета и обраћена им пажња на главне захтеве педагошке науке у основној настави.

Наређено је, да се молбе за исписивање ученика основних школа могу подносити само преко школских одбора и у времену од почетка школске године до краја месеца октобра, а исписивање ограничено само на случајеве предвиђене у члану 40. закона о основним школама. (Распис од 15. јула 1891. год. ПБр. 9308., „Просв. Збор.“ стр. 988. до 989.)

На основу чл. 70. закона о основним школама, министар просвете и црквених послова, под 15. маја 1892. год. ПБр. 5051., одредио је надзорнике за преглед основних школа и оцену учитељскога рада за 1891. 1892. школску годину.

који су надзорници били у којим окружима, срезовима и градовима; по колико су дана провели у вршењу ове дужности, и по колико су за то примили на име дневнице — можемо видети из овога прегледа.

НАДЗОРНИЦИ ОСНОВНИХ ШКОЛА ЗА 1891.—92. ШКОЛСКУ ГОДИНУ.

INSPECTEURS DES ÉCOLES PRIMAIRES POUR L'ANNÉE SCOLAIRE 1891.—92.

Редни број Numéro d'ordre	ИМЕ НАДЗОРНИКА NOM D'INSPECTEUR	ПРЕГЛЕДАО ЈЕ ШКОЛЕ У ОКРУГУ, СРЕЗУ И ГРАДУ A RÉVISÉ LES ÉCOLES DANS LE DÉPARTEMENT, ARRONDISSEMENT ET DANS LA VILLE	Примно дневнице за A touché la salaire diurne pour	
			Дана Jours	Динара Francs
1	Љуб. Јовановић	Београд	—	—
2	Милош Динић	Београд и срез посавски округа подунавског	13	208
3	Петар С. Павловић	Београд и срез врачарски округа подунавског	10	160
4	Ђорђе Рокнић	Београд и срез космајски округа подунавског	26	416
5	Мита Живковић	Београд и Пожаревац	21	336
6	Влад. Зделар	Београд и срез колубарски окр. подунавског	21	336
7	Стеван Давидовић	Београд	—	—
8	Михаило Башић	Ниш	24	384
9	Милорад Петровић	Срезови: колубарски и подгорски окр. ваљевског	29 ¹ / ₂	472
10	Ст. Николић	Срезови: посавски и тамнавски округа ваљевског	26	416
11	Павле Аршинов	Срезови: пољанички, пчињски и масурички округа врањског	26	416
12	Љубомир Давидовић	Срезови: јабланички и лесковачки округа врањског	32	512
13	Мирко Поповић	Срез лесковачки округа врањског	1	16
14	Петар Марковић	Срез јасенички округа крагујевачког	26	416
15	Сретен Пашић	Град Крагујевац	19	304
16	Јован Шлихал	Срезови: лепенички, крагујевачки и гужански округа крагујевачког	23	368
17	Стеван У. Ђорђевић	Срез лепенички округа крагујевачког	23	368
18	Ђ. Стојковић	Срез крајински округа крајинског	26	416
19	Сретен Аџић	Срез крајински округа крајинског и срезови: лужички и белоаланачки округа пиротског	28	448
20	Никодије Стевановић	Срезови: поречки и кључки округа крајинског	24	384
21	Мил. Марковић	Срезови: жуписки и моравски округа крушевачког и град Крушевац	26	416
22	Дим. Тричковић	Срезови: расински и трстенички округа крушевачког	27	432
23	Никола Чолаковић	Срезови: александрачки и ражањски округа крушевачког	28	448
24	Љубомир Протић	Срезови: ресавски и левачки округа моравског	29	464
25	Т. Тодоровић	Срез темнишки округа моравског	22	352
26	Божа Прокић	Срезови: левачки и параћински (без Параћина) округа моравског	21	336
27	Сава Антоновић	Срезови: белчички и параћински округа моравског	28	448
28	Михаило Милошевић	Срезови: власотиначки и лужички окр. пиротског	21 ¹ / ₂	344
29	Коста Стојановић	Срез белоаланачки и град Пирот окр. пиротског	48	288
30	Св. Вучовић	Срез нишавски окр. пиротског	25	400
31	М. Антоновић	Срезови: маџански и јадрански округа подринског	27	432
32	Јосиф Ковачевић	Срезови: јадрански, азбуковачки и рађевски окр. подринског	28	448
33	С. Тројановић	Срез подерски окр. подринског	29	464
34	Мих. Шљивић	Срез смедеревски округа подунавског	22	352
35	Андре Гавриловић	Срезови: грожански, јасенички окр. подунавског и град Смедерево	23	368
36	Н. Милорадовић	Срез јасенички окр. подунавског	23	368
37	Васа Петровић	Срезови: звишки и моравски окр. пожаревачког	24	384
38	Јован Митровић	Срез рамски окр. пожаревачког	25	400
39	П. Вукићевић	Срез пожаревачки округа пожаревачког	31	496
40	Рад. Кандић	Срез млавски округа пожаревачког	25	200
41	Ил. Миљковић	Срезови: голубачки, хомољски и рамски окр. пожаревачког	21	336
42	Мих. Јовичић	Срезови: жички и таковски окр. рудничког и III р. мушке шк. на Рашкој среза студеничког	31	496
43	Стев. Зарић	Срезови: качерски, драгачевски и студенички окр. рудничког	32	512
44	М. Илић	Срезови: трпавски и љубишки окр. рудничког	20	320
45	Ил. Радосављевић	Срезови: заглавацки, бањски и сврљички окр. тимочког, осим Књажевца	25	400
46	Јован Јаворац	Срез заглавацки окр. тимочког	3	48
47	Петар Никетић	Срез нишки окр. топличког и град Књажевац	26	416
48	Војо Кнежевић	Срезови: добрички и косачички окр. топличког	26	416
49	Светозар Мојковић	Срезови: златиборски, моравички и пожешки окр. ужичког	29	464
50	Миша Петровић	Срезови: ужички, пригорски и рачански окр. ужичког	19	304
51	Богољуб Тирић	Град Зајечар и срез бољевачки округа приоречког	26	416
52	Коста Ђ. Николић	Срез зајечарски округа приоречког, без Зајечара	25	400
Свега — Total			1.165	18.944

Ова 52 надзорника извршили су преглед основних школа за 1165 дана. Двојица од њих прегледали су школе само у Београду — у месту у коме су. Кад на осталих 50 надзорника поделимо број дана проведених у вршењу прегледа, доћи ће не свакога надзорника просечно по 23·3 дана.

Ако разгледамо колико је дана који надзорник на по се провео у вршењу прегледа, наћи ћемо, да је 31 надзорник пробавио на овоме послу више од просечнога броја (23·3), а 19 мање дана.

За овај рад примили су надзорници на име дневнице 18.944 динара.

Пошто двојици надзорника, који су радили у месту (Београду) где су, не припада дневница, то ћемо издатак у 18.944 динара поделити на осталих 50 надзорника и видећемо, да на једног надзорника долази просечно по 378·88 динара.

Деветнаест надзорника примило је мање од ове просечне дневнице, а тридесет и један више.

II ВЕЛИКА ШКОЛА GRANDE ÉCOLE (UNIVERSITE)

1. Наставници — Professeurs

У 1891.—1892. школској години радило је у Великој Школи 39 наставника, и то: 37 сталних а 2 хонорарна. Ректор је био г. *Коста Алковић*.

Од осталих наставника било је

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
професора	35	94·60
учитеља језика	1	2·70
учитеља цртања	1	2·70

Од остале двојице наставника један је био хонорарни професор, а други доцент.

Сви ови наставници имали су у другоме течају

У ФАКУЛТЕТУ	ПРЕДАВАЊА	НЕДЕЉНО ЧАСОВА
Филозофском	51	211
Техничком	46	179
Правничком	23	73
Свега	120	463

На једно предавање долазило је просечно недељних часова у факултетима

Филозофском	4·1
Техничком	3·9
Правничком	3·2
у опште	3·9

У 1882. год., дакле пре десет година, било је мање: 10 наставника, 85 предавања, 284 недељних часова. На једно предавање долазило је просечно недељних часова *више* 1·21.

Ако поредимо број недељних часова с бројем наставника, наћи ћемо, да је долазило по 11·87 часова недељно на једног наставника.

У 1882. години било је ових часова 6·17, а у 1891. години 9·17.

По плати било је наставника

КОЈИ СУ ИМАЛИ ГОДИШЊЕ	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
7.072·80 динара	9	24·32
6.315·00	3	8·11
5.572·20	4	10·81
4.799·40	2	5·41
4.041·60	8	21·63
3.283·80	9	24·32
3.000·00	1	2·70
2.000·00	1	2·70
Свега	37	100·00

Да поделимо ове плате с бројем наставника, па ћемо видети, да је просечно плата једнога наставника износила 4.902·02 дин.

Плата хонорарних наставника била је: једнога 2.500 динара, а другога (доцента) 1.000. Просечно износила је 1.750 динара.

У опште плата наставника Вел. Школе, и сталних и хонорарних, износила је просечно 4.740·38 динара.

Ова просечна плата била је већа пре десет година само за 27·95 дин., а пре годину дана, 1891. године, за 570·02 динара.

2. Ученици — Écoliers

У почетку школске године било је у Великој Школи

	У ПРОЦЕНТУ	
редовних ученика	441	93·43
ванредних »	31	6·57
Свега	472	100·00

А у факултетима

	РЕДОВНИХ	ВАНРЕДНИХ	СВЕГА
Филозофском	134	16	150
Техничком	31	—	31
Правничком	276	15	291
у опште	441	31	472

У П Р О Ц Е Н Т У

У ФАКУЛТЕТУ	РЕДОВНИХ	ВАНРЕДНИХ	СВЕГА
Филозофском	89·33	10·67	31·78
Техничком	100·00	—	6·57
Правничком	94·85	5·15	61·65
у опште	93·43	6·57	100·00

На крају школске године било је у Великој Школи

	У ПРОЦЕНТУ	
редовних ученика	404	69·42
ванредних »	15	3·58
Свега	419	100·00

По факултетима било је ученика на крају школске године

У ФАКУЛТЕТУ	РЕДОВНИХ	ВАНРЕДНИХ	СВЕГА
Филозофском	119	11	130
Техничком	24	—	24
Правничком	261	4	265
у опште	404	15	419

У П Р О Ц Е Н Т У

У ФАКУЛТЕТУ	РЕДОВНИХ	ВАНРЕДНИХ	СВЕГА
Филозофском	91·54	8·46	31·03
Техничком	100·00	—	5·73
Правничком	98·49	1·51	63·24
у опште	96·42	3·58	100·00

Као што се види из процената, на крају школске године највише је било ученика у правничком факултету, у пола мање било је у филозофском факултету, а тек једанаести део пада на ученике у техничком факултету.

Колико је било ученика у појединим годинама свакога факултета, види се из овога прегледа.

ФАКУЛТЕТ — FACULTÉ	У почетку школске године Au commencement de l'année scolaire									На крају школске године A la fin de l'année scolaire																
	Б И Л О Ј Е У Ч Е Н И К А У il y avait des étudiants dans la																									
	I г.			II г.			III г.			IV г.			Свега — Total	I г.			II г.			III г.			IV г.			Свега — Total
	редовних réguliers	ванредних irréguliers		редовних réguliers	ванредних irréguliers		редовних réguliers	ванредних irréguliers		редовних réguliers	ванредних irréguliers			Свега	редовних réguliers	ванредних irréguliers		редовних réguliers	ванредних irréguliers		Свега	редовних réguliers	ванредних irréguliers		Свега	
Филозофски — Philosophie																										
Одсек — Section :																										
Природно-математички — Sciences naturelles et mathématiques	6	3		20	1		25	—		22	1		78	2	—		17	1		22	—		22	1		65
Историјско-филолошки — Histoire et philologie	5	2		27	7		13	1		16	1		72	2	1		26	6		12	1		16	1		65
Оба одсека — Les deux sections	11	5		47	8		38	1		38	2		150	4	1		43	7		34	1		38	2		130
Технички — Sciences techniques	9	—		9	—		9	—		4	—		31	8	—		8	—		4	—		4	—		24
Правнички — Droit	31	9		98	3		74	2		73	1		291	26	—		94	3		70	1		71	—		265
Свега — Total	51	14		154	11		121	3		115	3		472	38	1		145	10		108	2		113	2		419

Од сто ученика, који су почели учити Велику Школу, свршило је факултет

филозофски	87
технички	77
правнички	89
у опште	89

У току године школу је оставило

У Ч Е Н И К А			
У ФАКУЛТЕТУ	РЕДОВНИХ	ВАНРЕДНИХ	СВЕГА
филозофском	15	5	20
техничком	7	—	7
правничком	15	11	26
у опште	37	16	53

Од сто ученика, који су почели учити Велику Школу, оставило је у току године

У ФАКУЛТЕТУ	РЕДОВНИХ	ВАНРЕДНИХ	СВЕГА
филозофском	11-19	31-25	13-33
техничком	22-58	—	22-58
правничком	5-43	73-33	8-93
у опште	8-39	51-61	11-23

Пре десет година школу је оставило 2·53 процената, дакле у 1892. год. више преко четири пута.

Види се из процената, да је технички факултет највише изгубио редовних ученика. Филозофски факултет изгубио је редовних ученика у пола мање од техничког факултета. Правнички факултет изгубио је редовних ученика половину мање од филозофског факултета, а три четвртине мање од техничког.

Ванредних ученика изгубио је правнички факултет преко два пута више од филозофског. У техничком факултету није било ванредних ученика.

У опште највише је ученика изгубио технички факултет, а најмање правнички.

Само за редовне ученике имамо податке о узроцима, због којих су школу оставили. Тако, школу је оставило

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
због болести	4	10-81
» смрти	7	18-92
» других узрока	26	70-27

Дакле, и у овој школи, као и у осталим, највећи проценат ђака прекида учење због сиромаштине.

Сад ћемо разгледати ученике по успеху. Тако, било је

У ФАКУЛТЕТУ	ОДЛИЧНИХ	ВРЛО ДОБРИХ	ДОБРИХ	СЛАБИХ
филозофском	19	57	40	3
техничком	1	17	6	—
правничком	29	120	111	1
у опште	49	194	157	4

У ФАКУЛТЕТУ	У П Р О Ц Е Н Т У			
филозофском	15-97	47-90	33-61	2-52
техничком	4-17	70-83	25-00	—
правничком	11-11	45-98	42-53	0-38
у опште	12-13	48-02	38-86	0-99

Проценти ови казују, да је најбољи успех био у техничком факултету, за тим у филозофском и најзад у правничком. Највећи проценат слабих ученика био је у филозофском факултету.

Просечна оцена успеха износила је 3·71.

По народности било је ученика у Великој Школи

У ФАКУЛТЕТУ	СРБА	ТУЂЕ НАРОДНОСТИ
филозофском	114	20
техничком	25	6
правничком	249	27
у опште	388	53

У П Р О Ц Е Н Т У

У ФАКУЛТЕТУ		
филозофском	85-07	14-93
техничком	80-65	19-35
правничком	90-22	9-78
у опште	87-98	12-02

Од ученика туђе народности највише има у техничком факултету, а најмање у правничком.

У опште ученика српске народности у Великој Школи има преко седам пута више него што има ученика туђе народности.

Врло је значајно, да у Великој Школи, 1894.—1895. школске године, није било ни једног ученика туђе народности; пре годину дана било их је само 1·06 процената, а ове, 1892. године, 12·02 процената.

У овоме прегледу видећемо колико је у коме факултету било ученика по занимању њихових родитеља.

Број ученика — Nombre des étudiants				
који су били од родитеља qui avaient les parents	у факултету dans la faculté de			у опште en général
	филозофском philosophie	техничком technique	правничком droit	
свештеника — prêtres	14	2	12	28
чиновника — fonctionnaires	13	3	58	74
лекара — médecins	3	—	1	4
инжињера — ingénieurs	2	4	3	9
наставника — instituteurs	5	2	13	20
трговаца — marchands	44	10	98	152
занатлија — artisans	14	5	32	51
служитеља — servants	5	—	7	12
земљорадника — agriculteurs	34	5	52	91
Свега — Total	134	31	276	441
Процент — Pour cent				
свештеника — prêtres	10·45	6·45	4·35	6·35
чиновника — fonctionnaires	9·70	9·68	21·01	16·78
лекара — médecins	2·24	—	0·36	0·91
инжињера — ingénieurs	1·49	12·90	1·09	2·04
наставника — instituteurs	3·73	6·45	4·71	4·54
трговаца — marchands	32·84	32·26	35·51	34·47
занатлија — artisans	10·45	16·13	11·59	11·56
служитеља — servants	3·73	—	2·54	2·72
земљорадника — agriculteurs	25·37	16·13	18·84	20·63
Свега — Total	100·00	100·00	100·00	100·00

Као што се види из ових процената, у сва три факултета Велике Школе највише је било трговачких синова; за тим у факултету филозофском и правничком највише је било земљорадничких синова, а у факултету техничком подједнако и највише синова земљорадничких и занатлијских.

Свештеничких и занатлијских синова подједнако је било у филозофском факултету, а инжињерских синова било је најмање.

У техничком факултету подједнако и најмање је било свештеничких и наставничких синова.

У правничком факултету било је најмање лекарских синова, за тим инжињерских.

У опште у Великој Школи најмање је било лекарских синова, за тим инжењерских, на служитељских.

Просечна година живота једнога ученика у Великој Школи износила је 22·48, а посебно у факултету

техничком	21·87
филозофском	22·43
правничком	22·58

Дакле, најстарији су били ученици у правничком факултету, а најмлађи у техничком. По месту рођења било је ученика

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
из Србије	388	87·98
из других држава	53	12·02
у опште	441	100·00

Од ученика рођених у Србији било је

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
грађана (варшана)	251	64·69
сељана	137	35·31
у опште	388	100·00

Грађана има готово два пута више него сељана.

Како су заступљени грађани и сељани у појединим факултетима види се из овог прегледа.

По месту рођења D'après le lieu de naissance	Број ученика у факултету Nombre d'étudiants à la faculté de		
	филозофском philosophie	техничком technique	правничком droit
Грађана — Citadins	64	19	168
Сељана — Villageois	50	6	81
Свега — Total	114	25	249
Процент — Pour cent			
Грађана — Citadins	56·14	76·00	67·47
Сељана — Villageois	43·86	24·00	32·53
Свега — Total	100·00	100·00	100·00

Сељана ученика највише има у филозофском факултету, за тим у правничком, а најмање у техничком.

Од ученика рођених ван Краљевине Србије било је

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
из Црне Горе	9	16·98
» Аустрије	15	28·30
» других држава	29	54·72
у опште	53	100·00

Ови су ученици били подељени по факултетима овако:

У ФАКУЛТЕТУ	УЧЕНИКА	У ПРОЦЕНТУ
филозофском	20	37·74
техничком	6	11·32
правничком	27	50·94
у опште	53	100·00

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Дакле, ученика рођених ван Краљевине Србије највише је било у правничком факултету, а најмање у техничком.

Ученика благодетанаца било је у факултетима

филозофском	21
техничком	4
правничком	34
Свега	59

Од сто свршених ученика било је благодетанаца у факултетима

филозофском	16-15
техничком	16-67
правничком	12-83
у опште	14-08

Један благодетанац примао је просечно на месец

У ФАКУЛТЕТУ	ДИНАРА
филозофском	34-00
техничком	39-00
правничком	33-68
у опште	34-18

Највеће је било благодетане у техничком факултету, а најмање у правничком.

3. Издатак на издржавање Велике Школе

Dépense pour l'entretien de la Grande Ecole (Université)

Издржавање Велике Школе пада на терет државноме буџету. Тако, у 1892. год. издано је из државне благајнице

	СВЕГА ДИНАРА	У ПРОЦЕНТУ
на плату професора	196.020-26	72-60
» благодетанце	18.502-70	6-85
» научна средства	42.127-12	15-60
» отрев и канцеларијске потребе	5.998-35	2-22
» плату послужитеља	4.466-00	1-66
» закуп зграде	2-880-00	1-07
Свега	289.994-43	100-00

У издатак на плату професора убројена је и плата секретарева у 2.273 дин. и плата професорског помоћника, приправника и чувара у 9.330-40 динара. У издатак на благодетане урачуњен је и издатак на екскурзије у 2.802-70 динара. У издатак на научна средства узети су и издаци на плату особља ботаничког врта у 5.519-92 дин., на трошкове ботаничког врта 6.000 динара, на издржавање београдске опсерваторије у 8.000 дин. и на трошкове геодетског завода у 4.000 динара.

Буџет министарства просвете и црквених послова износио је за 1892. годину 3,818.890-17 динара. Кад с овом сумом поредимо издатак на Велику Школу у 269.994-43 динара, налазимо, да је од целокупнога буџета министарства просвете утрошено на издржавање Велике Школе 7-01 процената.

Издатак на издржавање Велике Школе у 1892. години износио је 178.219-82 динара. Дакле, у 1892. години издатак је био већи за 91.774-61 динара. Годишњи прираштај издатка за ових десет година износио је 3-40 процената.

Кад поредимо целокупни издатак на издржавање Велике Школе с бројем редовних ученика, који су били у тој школи на крају школске године, налазимо, да је од тога издатка долазило просечно на једнога ученика по 668-30 динара.

У 1882. години овај просечни издатак на једнога редовног ученика Велике Школе износио је 1.300-88 динара, дакле двојном више него у 1892. години. То долази поглавито отуда, што је у 1892. години број ученика Велике Школе износио преко два пута више, него што је био пре десет година.

III БОГОСЛОВИЈА SÉMINAIRE THÉOLOGIQUE

1. Наставници — Professeurs

Богословија је имала у 1892. години 3 разреда* с 5 наставника, и то: 1 ректора, 3 професора и 1 предавача.

Сви ови наставници имали су предавања недељно 69 часова.

Просечно један наставник имао је часова недељно, и то:

ректор	8·0
професор	14·3
предавач	18·0

Кад све ове наставнике поделимо у два реда: у виши и нижи, па у виши ред узмемо професоре, а у нижи предаваче, онда излази, да је имао просечно један наставник

вишега реда	12·7 недељ. часова
нижега реда	18·0 » »
у опште	13·8 недељ. часова

Просечну годишњу плату имао је један наставник

вишега реда	4.594·25 дин.
нижега »	1.500·00 »
у опште	3.975·40 дин.

Да поредимо ову просечну плату с бројем недељних часова, и онда ћемо видети, да су за један недељни час примали динара наставници

вишега реда	по 361·75
нижега »	» 83·33
у опште	по 288·07

* По изменама и доунама од 31. октобра 1886. године у закону о устројству Богословије од 27. септембра 1863. године, Богословија има три разреда. По истим изменама, у Богословију се примају ученици, који су свршили целу гимназију. Ну у прелазном наређењу (чл. V) тих измена прописано је: »... начин, како ће се он (закон о изменама) извршити, што се тиче трајања учења оних ђака који се затеку у Богословији, и што се тиче услова примања ђака у Богословију за то време, одређиваће постојно министар просвете и црквених послова*. Према овоме није било уписивања нових ученика у 1887. и 1888. год., већ се у 1889. години почели примати у I разред ученици који су свршили пет разреда гимназије. Тако је Богословија у 1890.—1891. школ. години имала два разреда, а у овој 1891.—1892. три разреда.

2. Ученици — Ecoliers

У почетку 1891.—1892. школ. године било је у Богословији 96 ученика. Није било ни једног ученика да понавља разред.

На крају школске године био је 91 ученик.

У току године оставило је школу 5 ученика. Од сто ученика оставило јешколу 5:21.

Од ове петорице оставило је школу

ЗБОГ	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
смрти	1	1·05
искључења	2	2·08
других узрока	2	2·08

Број изостанака од часова код ученика Богословије износио је:

КОЈИ СУ ИМАЛИ ИЗОСТАНАКА

	СВЕГА	
	ОПРАВДАНИХ	НЕОПРАВДАНИХ
1— 5	—	28
6—10	3	16
11—15	2	10
16—20	5	11
21—25	1	4
више од 25	79	8
Свега	90	77

	У ПРОЦЕНТУ	
	ОПРАВДАНИХ	НЕОПРАВДАНИХ
1— 5	—	36·36
6—10	3·33	20·78
11—15	2·22	12·99
16—20	5·56	14·29
21—25	1·11	5·19
више од 25	87·78	10·39
Свега	100·00	100·00

Од сто уписаних ученика имало је изостанака

У РАЗРЕДУ	ОПРАВДАНИХ	НЕОПРАВДАНИХ
првом	90·32	74·19
другом	47·83	60·87
трећем	97·62	95·24
у опште	93·75	80·21

Као што се види, ученици трећег разреда имају највише изостанака, па за тим ученици првог разреда, а најмање имају ученици другог разреда. Процент ученика,

који су оправдали изостанке, већи је од процента ученика, који нису оправдали изостанке за 13·54.

Ако укупни број оправданих изостанака поредимо с бројем ученика, који су изостајали, доћи ће просечно на једног ученика Богословије у разреду

првом	16·21
другом	21·83
трећем	30·75
у опште	24·60

Највише изостанака имали су ученици трећег разреда, а најмање ученици првога разреда.

Кад овај просечни број изостанака 24·60 сравнимо с бројем таквих изостанака пре десет година, видимо да је порастао за 10·40.

По успеху износио је проценат ученика

	I	II	III	у опште
одличних	10·71	19·05	7·14	10·99
врло добрих	67·86	71·43	52·38	61·54
добрих	21·07	9·52	40·48	27·47

Из ових процената види се, да је успех ученика првог и другог разреда бољи од успеха ученика трећег разреда, и то: најбољи је успех ученика другог разреда, па за тим првог разреда.

Одличних и врло добрих ученика било је свега 66, добрих 25, а слабих није било ни једнога. Просечна оцена успеха износи 3·84.

Успех је у овој години бољи од успеха у 1890.—91. школској години за 1·10 процената; а од успеха у 1882. години, дакле пре десет година, бољи је за 0·28 процената.

Награђено је одличних и врло добрих ученика 47, што износи 51·65 процената од ученика који су свршили школу.

По годинама живота било је највише ученика од 20 година, а најмање и готово подједнако од 19 и преко 20 година.

Просечна година живота једнога ученика Богословије износила је у разреду

првом	19·87
другом	20·09
трећем	19·84
у опште	19·91

Процент ученика у појединим разредима био је:

У РАЗРЕДУ

КОЈИ СУ ИМАЛИ	I	II	III	у опште
18 година	16·13	—	9·30	9·37
19 »	9·68	4·55	4·65	6·25
20 »	64·51	90·90	83·72	79·17
преко 20 година	9·68	4·55	2·33	5·21
Свега	100·00	100·00	100·00	100·00

Из ових процената се види, да је било највише ученика од двадесет година живота, а само једна петина је била од 18, 19 и преко 20 година.

По занимању родитеља, у Богословији је било највише синова свештеничких, за тим земљорадничких, и то тако, да свештеничких и земљорадничких синова има три четвртине, а само једна четвртина пада на остала занимања.

То се најбоље види из ове таблице, из које се, у исто време, види и како су заступљени поједини редови у појединим разредима.

Занимање родитеља Profession des parents	Број ученика — Nombre d'étudiants			
	у разреду — dans le classe			Свега Total
	I	II	III	
Свештеници — Prêtres . . .	12	4	21	37
Чиновници — Fonctionnaires.	—	1	—	1
Наставници — Instituteurs .	2	—	2	4
Трговци — Marchands . . .	3	1	4	8
Занатлије — Artisans . . .	4	5	5	14
Земљорадници — Agriculteurs	10	12	9	31
Другог занимања — D'autre profession	—	—	1	1
Процент — Pour cent				
Свештеници — Prêtres . . .	38·72	17·39	50·00	38·54
Чиновници — Fonctionnaires.	—	4·35	—	1·04
Наставници — Instituteurs .	6·45	—	4·76	4·17
Трговци — Marchands . . .	9·68	4·35	9·52	8·33
Занатлије — Artisans . . .	12·90	21·74	11·91	14·59
Земљорадници — Agriculteurs	32·25	52·17	21·43	32·29
Другог занимања — D'autre profession	—	—	2·38	1·04

Као што се види, у првом разреду има највише свештеничких синова; у другом има земљорадничких синова преко половине; у

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

трећем разреду чисту половину чине свештенички синови.

Чиновничких синова и од родитеља другог занимања у Богословији је најмање — износе само по 1·04 процента; четири пута је више наставничких синова; трговачких синова има два пута више од наставничких; а ученика из реда занатлијског има највише после свештеничких и земљорадничких синова.

По месту рођења ученика је било

РОЂЕНИХ	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
у Србији	72	76·60
ван Србије	22	23·40

Од ученика, који нису рођени у Краљевини Србији, било је

	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
из Црне Горе	4	18·18
» Херцеговине	6	27·27
» Босне	4	18·18
» Ст. Србије и Македоније	6	27·27
» Аустро-Угарске	2	9·10
Свега	22	100·00

Дакле, било је подједнако и највише из Херцеговине и Ст. Србије с Македонијом, а најмање из Аустро-Угарске.

Од ученика Богословије било је

РОЂЕНИХ	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
у градовима	35	36·46
» селима	61	63·54

У трећем разреду било је највише ученика рођених у градовима, за тим у првом разреду, а у другом разреду било је најмање.

Благодејанаца било је у Богословији свега 19·0. На стотину свршених ученика долазе 20·9 благодејанаца.

Један благодејанац примао је месечно у име благодејања по 39·14 динара.

3. Научна средства — Les moyens scientifiques

Од учила Богословија има: 1 глоб, 38 мапа и атласа и све Шпрајберове слике.

У књијници има 1.700 дела у 9.000 свезака.

4. Издатак на издржавање Богословије Dépense pour l'entretien de la Séminaire

Из државне благајнице издано је на издржавање Богословије у 1892. рачунској години свега 52.552·64 динара.

Посебице издано је:

	ДИНАРА	У ПРОЦЕНТУ
на плату наставника	39.700·32	75·54
» благодејанце	8.960·00	17·05
» набавку књига и учила	400·00	0·77
» огрев и канцеларијске потребе	2.172·32	4·13
» послужитеље	1.320·00	2·51
Свега	52.552·64	100·00

Три четвртине издатака иду на плату наставника, а тек једна четвртина на остале потребе. Најмањи је проценат издатака на набавку књига и учила.

Ако поредимо плату наставника с бројем наставника, онда ћемо наћи, да пада просечно на једнога наставника по 7.940·06 динара.¹⁾

Ако поредимо укупан издатак с бројем ученика, који су остали у школи до краја године, видећемо, да просечно један ученик стаје државу 577·50 динара.

¹⁾ Издатак на плату наставника за то је тако велики, што је било осам наставника, који су се само назвали наставници Богословије и примао плату у Богословији а предавали су у другим школама. Према овоме и школовање једнога ученика Богословије у ствари је много мање стало државу.

IV УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ ÉCOLES NORMALES D'INSTITUTEURS

1. Наставници — Professeurs

У београдској Учитељској Школи радило је 14 наставника, а у нишкој 11, свега: 25 наставника.

Од ових наставника било је у Учитељској Школи

	БЕОГРАДСКОЈ	НИШКОЈ	У ОШТЕ
професора	7	2	9
предавача	2	5	7
учитеља језика и вештина	4	4	8
вероучитеља	1	—	1
Свега	14	11	25

Према овоме падало је процената на наставнике

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УЧИТЕЉ. ШКОЛИ	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА
београдској	50-00	50-00
нишкој	18-18	81-82
у опште	36-00	64-00

Сви ови наставници имали су недељних часова у Учитељској Школи

београдској	151
нишкој	157
у опште	308

Просечно имао је недељних часова један наставник

УЧИТЕЉ. ШКОЛИ	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА	У ОПШТЕ
београдској	12-7	8-9	10-8
нишкој	10-0	15-2	14-3
Свега	12-1	13-3	12-3

Као што се види, у београдској Учитељској Школи наставници вишега реда имали су више часова, а у нишкој Учитељској Школи наставници нижега реда имали су више часова.

Просечна годишња плата била је једнога наставника

УЧИТЕЉ. ШКОЛИ	ВИШЕГА РЕДА			НИЖЕГА РЕДА			У ОПШТЕ		
	Д	И	Н	Д	И	Н	Д	И	Н
београдској	3.139-46			1167-14			2.153-30		
нишкој	3.410-04			1.337-77			1.714-55		
у опште	3.196-25			1.263-12			1.960-25		

Плата наставника и вишега и нижега реда била је већа у нишкој Учитељској Школи него у београдској.

Кад ову просечну плату поредимо с бројем недељних часова, онда излази, да су за један недељни час примали динара наставници

УЧИТЕЉ. ШКОЛИ	ВИШЕГА РЕДА	НИЖЕГА РЕДА	У ОПШТЕ
београдској	247-20	131-14	199-38
нишкој	341-00	88-01	119-90
у опште	264-15	94-67	159-37

Награда наставника вишега реда била је боља у нишкој Учитељској Школи, а награда наставника нижега реда била је боља у београдској Учитељској Школи.

2. Баџи — Elèves

У 1891.—1892. школ. години било је ђака у Учитељским Школама, и то:

	У БЕОГРАДСКОЈ	У НИШКОЈ	У ОПШТЕ
у почетку године	292	211	503
на крају године	261	189	450
школу је оставило	31	22	53

Од сто ђака школу је

	СВРШИЛО	ОСТАВИЛО
у београдској	89-38	10-62
» нишкој	83-58	10-42
у опште	178-96	21-04

Из овога се види, да је врло мала разлика у дефициту ђака једне и друге Учитељске Школе.

Колики је био овај дефицит у појединим разредима, то можемо видети из овога прегледа.

		Од сто ђака који су у почетку 1892. год. били у Учитељској Школи Sur 100 élèves qui étaient au commencement de l'année dans l'école normale d'instituteurs					
РАЗРЕД	CLASSE	београдској de Belgrade		нишкој de Niche		у опште en général	
		свршило је школу ont terminé l'école	оставило је школу ont abandonné l'école	свршило је школу ont terminé l'école	оставило је школу ont abandonné l'école	свршило је школу ont terminé l'école	оставило је школу ont abandonné l'école
I		84-62	15-38	84-71	15-29	84-66	15-34
II		90-52	9-48	91-89	8-11	91-05	8-95
III		92-94	7-06	94-23	5-77	93-43	6-57

И у београдској и у нишкој Учитељској Школи у првome разреду најмањи је проценат ђака који је остао у школи до краја године, у другome је разреду већи, а у трећем највећи. Разлика у проценту између првог и трећег разреда износи 8-64.

Новоуписаних ђака у обе Учитељске Школе било је 461, а оних који су понављали разреде уписано је 42. Процент понављача износио је 8-35.

Ако поредимо бројеве ђака новоуписаних и понављача у 1892. години с бројевима таквих ђака у 1891. години, видећемо, да је у 1891. години било новоуписаних 490, а понављача само 12. Процент

понављача био је мањи у 1891. години за 5·96. А ако ове бројеве сравнимо с бројевима у 1882. год., дакле пре десет година, онда ћемо видети, да је у 1892. новоуписаних ђака више 294, дакле разлика као 100 : 35. Понављача у 1882. год. није било.

Међу новоуписаним у нишкој Учитељској Школи било је 16 ученица.

Од сто новоуписаних ђака у нишкој Учитељској Школи било је новоуписаних ученица 8·21, а од сто уписаних ђака, дакле и понављача, 7·58. У београдској Учитељској Школи није било ученица, те, по томе, проценат уписаних ученица у обе Учитељске Школе износи само 3·18.

Да подвојимо понављаче по школама, и онда ћемо видети да их је било

У УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
београдској	26	8·90
нишкој	16	7·58

По узроцима, због којих су ђаци Учитељских Школа оставили школу, имамо ове бројеве:

ЗБОГ	СВЕГА	ОД СТО УПИСАНИХ
болести	13	2·58
смрти	9	1·79
искључења	7	1·39
разних узрока	24	4·77
Свега	53	10·53

Према овоме школу је оставило

ЗБОГ	ПРОЦЕНАТА
болести	24·53
смрти	16·98
искључења	13·21
разних узрока	45·28
у опште	100·00

Број ђака у Учитељским Школама, који су имали *неоправданих* изостанака, износио је:

ИЗОСТАНАКА	ЂАКА	ОД СТО УПИСАНИХ
само један	35	6·96
2 — 3	41	8·15
3 — 4	42	8·35
4 — 6	35	6·90
6 — 8	48	9·54
8 — 10	43	8·55
10 — 12	32	6·36
12 — 15	33	6·56

ИЗОСТАНАКА	ЂАКА	ОД СТО УПИСАНИХ
15—20	37	7·36
20—25	31	6·16
више од 25	83	16·50
Свега	460	91·45

Из овога се види, да је било само 8·55 процената од уписаних ђака који нису имали ни један неоправдан изостанак. У београдској Учитељској Школи проценат је тај износио 7·88, а у нишкој 9·48.

Број ђака у Учитељским Школама, који су имали *оправданих* изостанака, био је, и то:

С	ЂАКА	ОД СТО УПИСАНИХ
1— 5 изостанака	51	10·14
5—10 »	33	6·56
10—15 »	22	4·37
15—20 »	17	3·40
20—25 »	7	1·39
25—30 »	14	2·78
30—35 »	20	3·98
35— 40 »	15	2·98
40—50 »	12	2·38
50—60 »	19	3·77
више од 60 »	23	4·57
Свега	233	46·32

Од сто уписаних ђака није имало ни једног оправданог изостанка 53·68. Посебице за београдску Учитељску Школу тај проценат износи 81·51, а за нишку 15·12.

Ако укупни број оправданих изостанака поредимо с бројем ђака, који су учинили те изостанке, онда ћемо наћи, да је просечно један ђак имао изостанака у Учитељским Школама

београдској	41·16
нишкој	8·67
у опште	20·52

Види се, дакле, да је похођење часова у нишкој учитељској Школи било пет пута боље него у београдској.

У 1882. години проценат овај износио је на једнога ђака Учитељске Школе

београдске	29·52
нишке	28·73
у опште	29·44

Дакле, у 1892. години похођење часова у београдској Учитељској Школи било је